

UNIVERSITY OF IBADAN, NIGERIA

INSTITUTE OF AFRICAN STUDIES

Director: E. OGWUKA ENYE, M.A., Ph.D., M.A., LL.D., M.D., D.Sc.
Secretary: MICHAEL CROWDER, M.A.

Telephone: Ibadan 22041, Ext. 43
Cables and Telegrams: University Ibadan

28th April, 1964

Certificate

This is to certify that Mr. Harold Bergsma, in the presence of Mr. E. A. Akiga, has deposited with Professor R. G. Armstrong an original Tiv manuscript of Akiga's story. It is understood that Professor Armstrong is to deposit this manuscript with the library of the University of Ibadan for archiving and reproduction by microfilm and xerox. The manuscript will remain the property of the Akiga family according to an agreement to be drawn up which must be satisfactory to the family and to the University library.

Harold H. Bergsma
Mr. Harold Bergsma

Robert G. Armstrong
Prof. R. G. Armstrong

E. A. Akiga
Mr. Ezekiel A. Akiga

AKIGA'S HISTORY

History of Line
By

Akiga

M P A S E.

Hi! sha iyange i m hi! veren ishuma sha u me nger takerada ne y^o, nyian yina anyom ikundu kpeghe^h ts^o.

Gadiya er Mbatesen va ny^or a Kwagha^ondo ken tar u Tiv, ve va tema hen ya u terem Sai je ts^o, terem t^oga, na ve, dzua la m lu er me lu anyom puwe kar a tar nahan, gema lu ken inyom i 1911. M lu a ve sha ikev i Mr. Zimmerman, Ortesen u hi! teman ken Tiv hen Sai la, wen lu ken D. R. C. Mission.

Anyom nga kar kpeghe^h y^o, mo kpa m zuaun kwagh u A^ondo; m pase iti i Yesu Kristu ken igbar, m hingir Orkristu. Nahan ve tesem kwaghfan u A^ondo man u taregh. Man er m lu dzenden a ve ken Tiv wue sha u y^oga Loho U Yesu Kristu nahan y^o, m lu nengen man unghan aka^h a Tiv. ^{man kwagh u takerada ny^orom istima ye.} Ts^o m ngurum sha u pineu man nengen man timen aka^h a Tiv chi^h. Man ma shighe u me a dza tema im^ongo a terem kua mbatawen mbagenev y^o, i lu sha aka^h ne gben m lu timen ye. Man terem Sai kpa^h ka or u tse^hr tse^hr ken Tiv. Er m ka^h Mbatesen y^o, ve ka^h a mo er, m nger aka^h ne chi^h ken takerada kpee.

Ka mhi^h u 'history' ne je la. Nahan y^o, m lu sonon A^ondo gben je, mer ma A wesem, ma m nger takerada ne, er kov u Tiv u We u u lu hi^hn sha kwaghfan u he ne er vea fa kwagh u uter man u kov u ayia ne kpa^h y^o, gadiya kwagh u Tiv ngu n^ongon u sa^hn chi^h, mbatawen mba ma ve er se aka^h a Tiv kpa^h, mba kpen kara chi^h; nahan sh^onom k^orom er kwagh wase a lu n^ongon u sa^hn, man or u unbur kpa^h, nan lu ga y^o.

Er m hen ken ishuma nahan y^o, gban ishuma dzan dzan. Mbatesen kpa^h do^h ve, ve wuese, ve taver mo ishuma man ve wasen mo sha u kerea kpa^h. Ortese Uhe, wen u a lu ken Tiv er anyom ikundu nahan y^o, a nger Tiv Dictionary, kpa; man ka nahan tsegh^h ga, a kav kwagh u Tiv kpa^h, ka un je man a lu wasen mo sha kwaghwan ye, kua Mbatesen mbagenev kpa^h. Man er Ubuter mba kuran tar kpa^h ve ungha er m ngu n^ongon sha takera- da ne y^o, do^h ve, dzan dzan Gomna je kpa^h er a ungha y^o, a tindi i va pine mnenge wam u m lu n^ongon sha mi y^o.

Man wanagbianev av mba ve kov kwagh u 'history' kpa^h, do^h ve je dzuwa ga; ve taver mo ishuma er m nger kpee. Er m nenge sha mi nahan chi^h y^o, iyol gba taver mo ts^o.

11

Nahan m mough m dzende ken Tiv chi/; m pine man m nenge aka/ chi/.
 m time vigh e vigh e. Er m goa pinen aka/ a Tiv yó, m pinen mbatamen mba
 Tiv mba fan kwagh do/ do/ je, sha ikwe i Tiv chi/. Iyor mba m pinen ve
 sha aka/ ne yó, lu iyor mba tamen mba fan kwagh, mba iyor wuese ve
 kwaghfan her a/ange la yó, ma or tamen ugen u huban fan kwagh a ve lu
 ga je, man vea lu kpa/ ve duve ati ga. A lu u ka nengen ati a ve yó,
 ka ve ne :-

Sai	Shitire mba sha ya.
Zaki Aba	Shitire " " "
Tor Donga	Shitire " " "
Wantsoghor	Shitire mba shin itiev.
Ingógh	Ukum.
Amatimin	Ukum.
Tseva	Ukum.
Agera	Kunav North.
Ika/aba	Kunav West.
Gyande	Masev.
Igbor	Masev.
Jato Aluse	Masev.
Ajia	Tombo West.
Dzun	Tombo East.
Jape	Tombo East.
S. Audu	Makurdi.
Chirona	Makurdi.
Ityokagher	Katsina Ala.
Adangbe	Ipav.
Adza	Ipav.
Dzeku	Iharev Ityóshón.
Aka	Iharev Isherov.
Kuje	Iharev Uityóndo.
Jato Aka	Turan.
Jato	Turan.
Ayu	Ikurav mba sha ya.
Agaihande	Ikurav mba shin itiev.
Iyaha	Ikurav " " "

Gbatar	Nóngov.
Dio	Nóngov.
Agishi	Utur.
Makar	Tongov.
Ador	Tongov.
Waniber	Maghev.
Kasar	Maghev.
Ikpa	Mbayion.

* Ka mbatamen mba Tivchi man ve fe kwagh u Tiv dedoŋ ga; mbagenev fa, mbagenev yó, fa ga, jim je yó, igumiyor humba fan, mba beŋ ayol yó, ka móm móm tsó, mba fan ga humba.

Man a lu u ka pinen kwagh man u hi sha inja ga yó, mayange u dzuwa a ma kwagh u mimi hen ve ga; vea hen er Buter tindi u, nahan mayange vea ór u ma kwagh u ikóŋh ga. Man utor je yó, han ma tor man u pine un sha kwagh u tar na dzan dzan kwagh u tor na kpaŋ yó; una chia u pasen we dedoŋ er alagha una pase u wanger wanger yó, u dza kav er un dzough a tor na sha gbenda u wanger wanger ga, nahan yó, u dza kaŋ Buter, una dugh un tor, una gema a na u tor lu u nan jim yó. Man mbatamen mba beŋ iyol yó, dzan dzan nyian je kpaŋ, mbagenev ken a ve mba kaŋ er: Buter ngu yemen nahan ka inja na nan man vea ór un akaŋ a ve chiŋ, a yem ve a akaŋ, shin a bunde ve akaŋ? Man mbagenev yó, wea pine ve kwagh, wea ngeren yó, ve kaŋ er: U ngu ngeren nahan u dza na Dogolamba a seŋ ve kpandev; man mase mase je yó, ka a lu or u ve fe dedoŋ er, ka or u Dogolamba yó, mayange nana pine ve kwagh i lagh a lagh man ve ór nan sha mimi ye; ga yó, ve chia er: Vea ór nan sha mimi yó, nana dza ór Buter; nahan mayange vea ór nan ga, saŋ nana gema sha tswan; kpa ve tsugh a tsugh nan tseghŋ, or gen nana nóngo er nana ór sha mimi kpa mbagenev ve mir nan dzwa, shi ve kam nan ashe, tsó nan di kpa nan de u óron sha mimi, nan gema sha ichugh, ve tsugh a tsugh nan tseghŋ tsó ^{ka aye tsugh nan mough a ni ye...} nan mough, guda guda ka a lu Buter iyol na man una tsule ve sha u pinen sha inja sha inja sha kwaghfan yó, ve ór un akaŋ kpishi.

Man ka a lu Ortesen shin a lu or u Ortesen yó, ve kaŋ er: Ortesen ka Buter u ikóŋh ga; ijir kpa er ga, kpandev kpa ngohol ga, or kpa gbi-di ga, saŋ Adua u óron tseghŋ, vea ór un akaŋ a ve a dedoŋ je kpaŋ una er ma kwagh ga.

Man mo yó, Tiv fam kpishi, man ve kavinja yam kpaá; man tor u Tiv móm móm u a de fan mo doḡ doḡ hen ayange ne ngu ga. Man kwagh ugen u Aóndo A nem hen ishiv vev sha u wasen mo yó, mayange mba chie u óron mo wa kwagh u ka mea pine ve ga; man mo kpa ka m nóno u pinen ve sha ~~xxx~~ injá i mpin i vea de óron mo ga; kpaá haḡa ka sha kwagh fam wan ga.

Man er m nger takerada ne chí/yó, m lu a inyareḡ ki me tindi a mi hen kyekye u ngeren hingir ruamabera ga. Gadiya er m hiá u ngeren un je kpaá, m lu a inyareḡ ga, kpa er gbaa ishuna yum yó, m gbaa ngeren veren ashe sha Mbatesen tsó, mer: Me beḡ yó, me na ve, vea tindi a dza nger sha inyareḡ ki Mission. Kpaá m ngeren ka són u me beḡ yó, Mbatesen ka a mo er: Takerada ne doḡ ve, ngu a iwasen sha mi, sha tom ve u Mbatesen man hen Dogolamba, dzan dzan Ubuter mbagenev je kpaá, man hen Tiv. Nahan kpaá ve mba a inyareḡ ki vea wasem sha mi u nan dza ngeren ga; yó, vea pine Ubuter mba kuran tar sha achi u ve kpaá ve fe kwagh u takerada ne yó, alagha mbara vea wasem. Nahan aluer mbara vea rumun u wasen mo sha mi sha inyar man u nengen sha mi kpaá yó, doḡ.

Tsó ve pine. Mba pin yó, mbara rumun. Nahan ve gema takerada ne ve wa sha ikev i Ubuter mba kuran tar. Dzum u Ubuter mba kuran ngohol takerada sha ikev ve yó, ve gema ve ver sha ikev i Buter u lu vande lun Buter u makeranta man a va gema hingir Buter u eren tom sha iḡ i iyor, akur kposo kposo yó; iti na er: Dr. R. M. East. Un lu vande lun Buter u makeranta ken Tiv^{er} anyom a 5. U nenge a kwagh na ken takerada ne, sha kwagh u Ubuter mba mbakaranta mba Gomna. Un a fa dzwa Tiv doḡ doḡ, u óron man shi a kav asember akaá a ken dzwa Tiv kpishi kpaá, man a shi a fa kwagh u Tiv kpaá.

Er i gema tom ne i wa un sha ikev yó, ve x shi ve pine ian hen Mbatesen sha a mo, sha u m lu vea na ayange kpegheḡ yó. Er Mbatesen rumun nam sha ikev na yó, a vande van ken Tiv, hen Mkar sha Ipav. A va nenge takerada la chí, yemen sha Zaria, sha iḡ na i un eren tom yó, a yilan a dza kohol un sha Zaria, a takerada shon chí. Un man mo man Tiv mbagenev mba a yila ve ~~ke~~ sha achi u pinen ve akaá a ken takerada ne yó; a lu pinen ve, man a shi a sór akaá a m vande ngeren la, a ver sha injá sha injá sha dondo dondo chí, man a kimbir óron chí cha, man a lu pinen Tiv mba ve lu a na kpaá. Mo kpa m lu sha her a na er uwer móm man tión nahan. Ken mase ityó yó, un shi va ken Tiv, m dza kohol un ken

Gbooko; se shi se kimbir u timen akaɗ a ken takerada ne, haɗra kpa a lu timen akaɗ a ker, pincn Tiv mbagenev vighē vighē chiɗ, han ma kwagh yɔ, a de pinen ga. Shi se mough haɗra se dzende ken Tiv wue wue, a lu pinen mbatamen akaɗ ker. Mbatamen mbagenev kpegheɗ fa akaɗ a mbayiase asev doɗ doɗ, kpa mbagenev yɔ, fa je ga, gban ken di mbatamen tsɔ. Kpa mba fan dedoɗ er mba lu m pinen ve m nger la yɔ, ve kpe kara, mase shin mɔm mɔm tsɔ; er a pine akaɗ kpishi a ungwā yɔ, a nger.

Ahegen yɔ, Dr. R. M. East (Masa Is, sha myer u Tiv), ɔr takerada ne chiɗ man shi a time akaɗ a m nger ker chiɗ kuma un. yɔ. ngu geman ngeren ken dzwa Buter, sha er Ubuter mba ve fe dzwa Tiv ga, man ve ve ken Tiv kpaɗ ga, man i sar ve pe fan kwaghɗ u Tiv yɔ, ve ɔr ker. Nahan a nger utakerada u har; u mɔn yɔ, a gema sha ngun vough ken dzwa Buter, man u mɔn la, a nger a pase akaɗ a a lu ker doɗ doɗ, sha er Ubuter vea ɔr man vea kav kpaɗ yɔ. Sha kwagh uinyaregn ki ngeren mi chiɗ kpaɗ ka un a pin a kohol ye; a er tom u wasen kpishi sha takerada ne, gba un ishima mimi je u takerada ne a duwe man a duwe a inja doɗ doɗ kpaɗ.

Mo di yɔ, m wuese Aɔndo, sha achi u A wem kwagh u ngeren takerada ne ken ishuma man A undum sha mi kpaɗ ga yɔ. Gadiya sna life wam tsɔ yɔ, m ngu nyi je u ma m nger takerada u injaɗh nahana.

Takerada ne ka ter u Tiv mba ve we kwagh u Tiv iko yɔ. Yɔ, ne an-gbianev at Tiv, kov u he u ne se takerada u ɔron ne, ɔr nen man gema pase nen akaɗ a mbayiase asev, nen mba ve fe u ɔron takerada ga er vea ungwā, man mba ve fe takerada a mba ve fe takerada ga kpaɗ, se chiɗ se fa kwagh u uter asev mbayiase imɔngo ye. Uwe, wea fa kwagh nan je kpaɗ, fa, u ngu Tiv, nahan kpaɗ de gbe lun Tiv tsɔ ga, fa kwagh u Tiv kpaɗ, ka ichivir you je ne. Se tayer nen asema. Ijɔv i tse ka ia hɔɗn, i he i menden, man ijɔv i lu sha ~~won~~ won gben ye.

History of
TIV.

Itiough 1.

Tiv man ônov nav.

Ônov mba Tiv mba u har tsô, ka Ipusu man Ichôngo. Tiv vande ma-
ren Ipusu; dzum la yô lu ipusu, lu a tsôngo ga. Mar Ipusu ken itiev.
Wanor Uke dzende ikôr nor, dza dugh her yô, nenge Tiv a wan, Ipusu,
a pine Tiv er, Man u tsôngo ga nahan kpa u mar a kwase a?

Mhi/ u Ichôngo.

Tiv gema ka er, un fa kwagh u i yer er ichôngo ga, yô, wanor Uke
a, tese un ichôngo. Wanor Uke tesen un yô, do/ un. Tsô a kpa/ er, yô,
un kpa Wanor Uke a tsôngo un. Wanor Uke rumun kpa/ gema kpa/ ex a na
er, Ichôngo ka jegekwhagh yum, nahan nba gbe tsôngon tsô ga, sa/ u
nam kwagh man me tsôngo u ye. Tiv rumun kpa/ er, Ka sha mi, yô, Wanor
Uke a wa un kwagh u una na yô. Wanor Uke wa un ikegh. Tiv pine er,
ngô shin nomo? Wanor Uke kpa/ er, Han i/hô kpa ka tswer ga, kpa i lu i
hiar. Tsô Tiv mough dzenda ikegh i hiar, kôr. va na wanor Uke la.
Tsô wanor Uke tsôngo Tiv. Tsenge Tiv yô, Tiv kpa/ er, una ma/ a yan
ichôngo er una ma/ a tsôngon nongo na ikov ikov gben yô. Wanor Uke
kpa/ er, Ka sha mi, wea kpa/ wer m tese u i kpa/ me venda ga, me tese
u di je; kpa/ a lu gilin ga, sa/ u yam; u yam a yam ga yô, u tsôngo,
a dza sha mi ga. Tiv er, un rumun, a ôr un er una ne yô hô! Wanor
Uke wa un ikegh i hiar man puwe ikundu; puwe ikundu la yô, gema ka
gbarikegh je la. Gadiya dzum la ngôikegh lun ikundu, a lu nomikegh
kpa/ nahap, man a gema a lu gbarikegh shin ishwelegh ki ikeghegh vô,
i la puwe ikundu. Puwe ikundu la yô, wanor Uke wa, lu sha achi u te-
sen ichigh, er Tiv a lu a tsôngo or, man awambe a duwen yum, ve una er
sha mi a tôndo yô.

Nahan Tiv nyiman ga, mough kôr ikegh i hiar man gbarikegh u tesen
ichigh la, va ne wanor Uke. Wanor Uke ka tesen na un ichôngo i tsô-
ngon la. Lu sha atsem u Uke man wanor Uke tsôngo Tiv ye, nahan wanor
Uke ma/ gema dugh atsem sha inja i u un tsôngo Tiv a mi la, na un, ta
un ichin er mayange a de tsenge or sha inja atsem igen kposo ga, sa/
atsem Uke, u un ne un ne tsegh, a de ndzughul ga. Ka pe i lu man Tiv

ve maɣ ve tsenge sha atsem u Uke gben la; mba a kwagh ve ayol a ve u tsongon or a mi ga. Gadiya kara je kpa Tiv lu fa a ne nagh ichongo ga, ka Uke tese un ye. Wanor Uke tese Tiv ichongo, shi na un atsem u tsongon a min kpaɣ.

Ymar u Ichongo.

Tso er ichongo va beɣ Tiv kara yo, Tiv wa kwase na iyav; kwase la va mar yo, shi lu wan u nomso. Tso, Tiv maɣ iɣ un iti er Ichongo, sha achi u un tsenge kara man un mar u yo, nahan yo, ka Ichongo na ne, man u tsuga la di ka Ipusu na je la.

Chiɣ u iti i Tiv chiɣ er "Tiv."

Tiv va saɣn kara yo, i maɣ i gba yilan ve onov mba Tiv mbara sha iti i ter ve er 'Tiv'. Kpaɣ sha hiɣiɣ la yo, i nongo u yilan er 'onov mba Tiv'; man ka ve tse yo, hen u yilan er 'onov mba Tiv' ne doɣ ato ga, maɣ ka den, gban xixix jimin chiɣ yilan er 'Tiv' la.

M-u

Mer u ukase u Tiv a atɔaitiev hiɣiɣ.

Tiv gema er kasev a atɔaitiev a a dondo a ve la, mar onov a mi, mba nomso man mba kasev. Onov vev mba va hingir ikaiyor mba kasev kpaɣ mba hie yo, atɔaitiev di kpa gba veren ashe sha ni er, ve di kpaɣ Tiv ma ve ne ve onov vev mba kasev ma ve er. Kpaɣ mayange Tiv rumun u nan ve onov vev eren ga, nahan vihi mbara, ve kaɣ er, Atadi! Tiv mban hi va apara tsoɣ? Ngise se yo, se nagn ve onov asev mba kasev ve eren, kpa se faɣn je ser anom nga uya; man ka nyi ve kara rumun u nan di onov asev mba nomso onov vev mba kasev u ve er ga? Nahan yo, lu ibu-megh je, se, se bunen ye he? Tso ve ngurum iyongo a Tiv.

Hembe u twe.

Atɔaitiev la a nga ngurum iyongo a Tiv yo, Tiv hembe twev, gba senen. Ve un'u ityough ki taregh ken, ve undu imbusu tar i yan ken, ve gba senen hen ateghatso, dzan dzan se ve ya va gaduga a Uke iba i yer er Bolani la, ve gba kundan Tiv senen a mi tso. Kpaɣ mayange ve dzagn Tiv iyol u kighir ve sha ma kwagh ga, ve gbaa senen di a Tiv imongo bem bem tso. Nahan Tiv kpa var a ve. Dzum u vea dwe sha han ma

ikuriyor igen ia moughon num a ve yó, Fulani mbara ve mough ve ta num sha mi ve dzenda ikur la. Tiv mba nengen agef a Fulani nahan yó, ve gema yilsn ve er 'Pul';inja i 'pul' ken dzwa u Tiv yó, er 'humba'. Sha achi u, ve Ufulani mbara humban iyor her dzum la. chif; han ma ikur i vea va duwe st i ve humba i kpee. Ka sha nhombo ve la man Tiv na ve iti la ye. Ve Upul mbara ve nongon num sha mbaaga man waniwangev mba kiriki mba pupu man usanker kpaɣ. Ikav vev mbi tswamev mbin chif mayange ve rumun ve na Tiv ga, gadiya ve rumun u tesen Tiv akaɣ a ve dedo ga.

Er iyor mba kenger kwagh tsó óron, ve kagn er, Tiv ka ikpan i Fulani la yó, mayange lu nahan ga. Kpaɣ er Fulani wasen Tiv yum sha u yuman ve sha ikev i atóaitiev yó, Tiv di kpaɣ gema wasen ve sha tom. Gadiya Tiv lu iyor i fan sule u kahan; man Fulani gema kav kwagh u sule ga, ve ve lu iyor i kuran ibua; nahan vea yemen a ibua u i dza ya toho yó, Tiv ve gema ve yar ve sule.

Tsó er Tiv lu ashe chaveraf, Fulani gema lu a akondo iyol yó, Tiv gba duwen kposo a ve tsó. Nahan mbayev mba Fulani vea gbaɣn ikaɣ a mbayev Tiv yó, ve naha mba Tiviv mbara tar er, Uter enev ka ikpan i shiren uter asev. Ve dzer nahan dzen dzan kpaɣ mayange uter vev yó, wa a ne vev iko ga; Tiv kpaɣ wa iko ga.

Man ve Upul kpaɣ ve lu a Tiv imóno dzan dzan yum ga, tsó ve kaha.

Kpav u Tiv a Upul.

Er Upul lu a Tiv imóno kpiminaɣ yum nahan, ve kara hange u vónon kasev ayol a ve ga, ve vónon ónov Tiv mba kasev; nahan kwagh la doɣ Tiv ga. Tsó mbatamen mba Tiv mba nengen er Upul ve meɣn ve eren ónov vev nahan kara doɣ ve ga, ve kaɣ er, ka imbaikaɣ i iyange ve vendan ne man han ve shi i lu? Ve mba paregh atóaitiev u eren ve ónov, man han ve Upul ve meɣn ve eren ónovo? Upul kpaɣ ka nongo ve ga. Yó, nahan humba doɣn vea pav a ve, ve ~~ix~~ lu gbenda ve, ve Tiv kpaɣ vea lu di u ve. Kpaɣ vea pav sha iyongo ga, vea gba di pave. doɣ doɣ tsó. Nahan mbavasen mba Tiv dzuwa, ór nahan ayol a ve chif tsó, ve yila di mbatamen mba Upul mbara chif, ve tema imóno, ve gba óron kwagh.

Mbatamen mba Tiv kaɣ a mbatamen mba Upul er, humba doɣn u vea pav, vea kaha igbenda igbenda, kpaɣ vea vihi ayol a ve ga. Vea ór Upul akaɣ

sha inja sha inja chif. Tsô mbatamen mba Upul nyiman ga; ve rumun, kpaɣ ve gema ve pine Tiv er, Man mpav wase ne ka u sha num ga, nahan ne yô, ne nenge nan sha kwagh ne? Se yô, ka se ka ma se ver nen ma ikav i kwagh, sha er alaghga iyange igen ken hemen yô, ônov asev a ônov enev vea kara fa mdoɣ wase a ven u ak se doɣ ainge ne ga; yô, hù-mbe doɣn se ver nen ikav. Tiv kaɣ er, Hagra ka ma kwagh ga, se ver nen ikav ga je kpaɣ kwagh ga, hen mbeɣ u se beɣ ayol a ase ne kpa ka jegekwhagh. Gadiya ne mar ônov a ônov asev mba kasev mba ne er, man se kpaɣ se mar ônov di a ônov enev mba kasev mba ônov asev ve er, nahan se nungwa awambe je ve. Hgra nahan ka kwagh u den umbur ga. Upul kaɣ er, nahan kpaɣ se ver nen wamnye. Se ver nen ma uver u a kuma yô, Tiv ve kôr se ve ngohol waninyar, man a lu di er ikondo yase ia kôr usu vea nenge yô, ve ngohol. Tiv kaɣ er, Ya, ka sha ni. Tiv rumun nahan kpaɣ lu ve kwagh yum man ve rumun ga; ve gba rumun tsô er Upul ve shi de ve, vea lu a ne vev kposo. Ka ape i lu man dzan dzan nyian kpaɣ Tiv ve we a ne vev u kôron Upul ngohol akondo iko ga la.

Ve pav, Upul hire yem ken veger u iyange i duwen, Tiv nase karen senen ve Tiv tseghh. Nahan kpaɣ or a kôrchio u nengen pikav mbagenev kpeghe/ mba tesen er Tiv lu dzuwa a Upul yô. Mlu ashe u Tiv a Upul ka inja i môn; man shi asemberaka/ agen a ôron môn môn dzuwa. Ka a ne; Upul ka vea kaɣ er vea kaɣ a wannô ve er, Kar se yem, yô, ve kaɣ er, "Shin ja", er Tiv nahan vough; man ijerbe i gberen ikon ni kpaɣ, Upul mba yer di er "Ijerbe" vough er Tiv nahan. Nahan akaɣ ne tese se u fan er kwagh u mɔzough u Tiv a Upul la. lu mimi je ôɣ? Gadiya aeren a Upul agen kpaɣ dzuwa a a Tiv. Man kwagh gen kpaɣ yô, Ubuter mba ve fe kwagh u tar yô, mba kaɣn er ve nenge Upul lu humban heɣn dzum u Buter lu a va ga la chif, dzan dzan yô, lu ve je nan ve lu tor ken ityar i Uke i tiamen i tiamen er Mbasokoto ye; nahan yô, se fa ser alaghga uivande mban kuma u rumun er Upul lu dzuwa a Tiv shini? Gadiya er nan man mayange akur a iyor agen a lu wueɣ kpaɣ i ter ga, saɣ Upul mba ve humban nen dzum la kpee?

(nyôr a Mlu u Tiv a Upul ni jbe ten).

Small ap. } Mhif u Abaji u gberen man akar chif, kua anvi a duchun.

Dzum u Tiv lu a Upul imôngo la kpaɣ ve lu ishiv ielegh; ma ikaregh i môn tsô kpaɣ ve gber iyol ga. Ka er ve va pav a Upul nahan man ve

kaŋ er, Kara, dza ve iyol a iyor yum; vea ver ikav ve i ve Tiv ye.
 Nahan ve hen kwagh u abaji ve gba gberen. (Shin ve nenge abaji shon
 nan o? Se fa ga).

Tiv yó, mayange je ve rumun u lun kwagh móm a ma ikur iyor igen ga,
 er ve senen nahan ve gbaa dzeren paregh ayol gbem je, ka sha u paregh
 ayol kpaŋ man ve gber abaji ye. Haŋra kpa kuma ve ga, ka tse yó, ve
 shi ve seer ukav mbagenev sha ayol a ve, ve gba gberen kasev akar
 iyol shainja shainja, atighati, nan gama hingir ve hwe, kara va lu
 ve ikav tsegha ga, dzan dzan iyor mba ve kav sa yó, ve kaŋ er ka gba-
 aŋdo ve.

Ve ver u eren ukav mban sha dondo dondo je :- Ato a peven, Anyi
 a dughun, Ichónko, Abaji, Aker a ukase a sha uya, man andza agen kpo-
 so kposo, a sha nomso mba ivorouy man kasev.

Myer u ukav: Ato a peven.

Ato a peven yó, ngise nan la, wanye nomso nana gba dzenden a avagn
 ave je tsó, nan pev. Mpev u a yó, wanye u a sar nan ka ma i pev nan a
 yó, nan vande dza kaŋ ngó u nan, ga yó, ter shin ma orvesen u nan lu
 nkan sha ikev i nan yó, er, ke pev ato. Ngó a rumun yea ter. Man ichin
 igen yó, ve vanda er, U shi iyeve yum, u ngu a kuma ato ga, u pev ato
 nahan u er a mi kerakekera, aa gescr, gadiya alaghga aa va igbor. Na-
 han i bunde wanye la hen ichin la je. Man wanye gen yó, iyor mba nan
 vea vanda, kpaŋ nan gba dza peven myer kara tsó, ve va mase kaven a
 kav; vea dzóhón yó, nan pev a ne nagh kara vo.

U peven la yó, wanye la nan dza kaŋ or u nan fe ato a peven la er,
 Shi peven ato ga? Or u peven la nan rumun, nan kaŋ er, Dza hor mbaanar
 u har man shi chif ato yó, gba van tsó me pev u. Tsó wanye la nan
 gba ember kighkigh nan hire nan dza vande aren asaregh a gbaŋye a
 ombor a har nan gba a ayol shilashila, vendevende, ve her ijó mbela-
 mbela; tsó nan an ave sha usu nan chif ato. A leghem chif yó, nan
 mough nan yem hen or u nan peven la, nan dza na nan mbaanar mbara;
 tsó ngura a pev nan, nan hire hen ya. Nan dza tsa a mbaanar mbara
 ker ato er avange a tar nahan, dzan dzan ato a mbura; ato a mburan yó,
 kuma u ŋa ve. Wanye nan ker or u nan doŋ dzure yó, nan va ŋó nan.

Or u *ŷon* la nana *ŷon* *chiŷ* *yó*, nan *kór* mbeanar mbara, nan tsuwa kara; nan *gema* nan *tóŷ* ngur ikegh nan shindi ken abura a atogh la, nan *kór* nan goho, nana *ŷon* nahan *chiŷ* *yó*, nan *tóndo* isham i hura i iligh, nan wa ker, il i sha isham i hura la i *gema* i hingir er ka ichigh *yó*, nan er nahan dzan dzan ato a kar begh avav dedo.

Ato a *degh* nan *chiŷ* *yó*, nan gba dzenden *sóghon* kwagh u nan. Nana nenge a wanye u sha kwagh u nan *yó*, nan *hiŷ* er, *Ihievŷyou* ngi *hegh*. *Tsó* iyor mba ve lu her la, ve ger u a pev ato ga i yer un er *ihievŷyou* la ahan *diŷŷ*: *tsó* ve *pev* ato la vea lu her *inóngo* *yó*, u *móm* nan ta ichem i ato a *sóghon* je er, *Angyeto!* *Mbagenev* ve rumun er *Igbor* va fefa. Nahan mba ve pev ato ga la ve use *chiŷ*, *mbagenev* *yó*, ve vaa a vaa je. Nahan ve mba ve lu a pev ga la, ve yem ve dza pev kpee je, er vea kara lu ato ingbough er *ihievŷyou* ga. Nahan ve pev, i kara lu u ve pev er ka na kwagh u sha *gbaaóndo* ga, *kpaŷ* i lu sha achi u msegh u kwagh ve u segh ve la.

Anyi a dughun.

Ka wanye a peven ato ayange a karen *kpegheŷ* *tsó*, nan *maŷ* nan ver di iyol sha u dughun anyi je. A kuma nan u dughun anyi *yó*, nan mough nan dza hen or u nan dughun anyi la, nan dza *kaŷ* a nan er, *Wea feityó* *yó*, ma u dughun anyi. Ngura nan *kaŷ* er, *Yó*, va a kwagh me dugh u. (Anyi a dughun *yó*, mba gbe dughun ga, ka i na kwagh). *Tsó* wanye u nan ve er i dugh nan la, nan hire nan dza *tóŷ* ma kwagh (*ngise* la *yó*, i na *tióntay*, *gadiya* *avagh* lu a lu ga, ka ken *mase* *ijime* u *avagh* a va lu man or gen nan na *ivagh* i *móm* ye), nana va *nagh* *tióntay* *yó*, or u dughun la nan mough nan *tóŷ* ikav mbi dughun anyi mi la nan *haŷ* inya. *Tsó* nan *tóŷ* ikagh, nan tema, or u i dughun nan la *kpaŷ* nan tema.

Inja i pases:- Abo va anyi a dughun hen Jape. Abo va na Jape *tióntay*. Jape rumun, mough *tóŷ* ikav mbi dughun anyi, *haŷ* inya vo. Mbi *uika* *yó*, ka nyi uika? Ka kanji man waniwen u vingirvingir. Jape tem inya *yó*, *kór* Abo itough penda sha ikum na, Abo una yav *tyóghor*. *Tsó* Jape una aver Abo dzwa man una ~~*tóndo*~~ *tiónyia* una wa Abo ken dzwa atera atera, sha achi u Abo a lu dzwa ivegher er ian ia na un una dugh dedo *yó*. *Tsó* Abo a lun dzwa ivegher *yó*, Jape *tógh* na kanji una penda sha anyi a sha ishange la; una penda kanji *yó*, *tógh* na waniwen

la, una mande shin ityó kanji. Tsó una gba tsehen; a tsehe kin, a tsehe kin, kpaɣ a har aa sha ishange la tsó. Jape a tsehe nahan, huwa u lu hen ató. Nahan a a dugh nahan tsó la ya, a kaɣ er, Jape dugh Abo anyi, kpaɣ a kónhól un a kónhól a ta kógh ga. Or gen yó, ka nan saɣ sha nkónhól a kónhól la tsó, nan dza hemen ga; i nyón nan yum. Man or gen yó, nan dza hemen nan sanger agen a a dondo sha a ngara; ka a dugh nahan yó, i kaɣ er or la dugh anyi ta kógh, ga ya, iase. Nahan Abo a moughon yó, una dza ngbagh iyough una chíɣ, er iyough lu a lu ge yó, mbara yó, Abo ma a gbe moron ngerem ma achivin tsó, nahan anyi a kara mura ga. Tsó Abo una mough a gba dzenden sóghon mba kwagh na anyi.

Aluer kwagh u Abo, Adi una lu nan ityu yó, Abo una són er; Kam ityu, m ma.

ADI: Tire, me na tsó, me na u, m ngun m we tsó ne.

ABO: Ya, m sógh u ityu la, m sógh anyi, U humba ato u ma tsó, iyange u dugh anyi a mura u.

ADI: Ngohol.

ABO: De beɣr sha a mo, u kuma sha a mo ga, u ngu anyi vinsir er bagu yó. Mo yó, kasev mba yerem er, Waniasekuma.

ADI: Kpash! mo kpaɣ me dza, Jape a dughun anyi ainge ne je.

Nahan Adi a dza, Jape a dugh un, una gba dzenden saɣ k saɣ.

Ichónzo.

Wanye ka nana peven ato shi nana dughun anyi kara kpaɣ yó, nan maɣ nan ver iyól sha u ma i tsenge nan je.

Ngise la yó, Tiv tsóngon wanye fefa ga. Wanye ugen nan lu anyom puwe kar a taratar, nan ugen je yó, nan ar anyom puwe kar anyighenyi, nan i tsóngo nan ye. Ngise la i chia er a tsóngo wanye iyev yum yó, nana va ure. Man a kuma or ka ma nan tsenge wanye u nen nahan, nan chia je i doɣ ga, er, mbatsav vea ta uruhe sha ni yó, wanye la nana gba awambe. Or gen nan tóɣ wan u nan, nan dza na, i tsóngo ken igba i nan je. Saɣ a lu or u taver ishuma nan nana tsóngo wanye u nan ken ityó ye.

Mtsongo.

Sha iyange i ka a kuma u tsongon or la, wanye u i lu tsongon nan la, ter u nan shin ma orvesen u nan, a dza a nan hen ortamen u nan ker Igbe nan Megh kua Ahumbe yò, ngura nan dza ɔ̀ or u i tsenge nan la sha ikesh chif, nan nan hire ye. ɔ̀ u akombo yò, or shon u akombo la, ka nan ɔ̀ sha ikesh, shighe gen yò i lu sha ifegsegh ki ijilkegh tsò. Or shon u ɔ̀ la nan ɔ̀ sha achia je er, Auer wea nenge shin una u Ahumbe kpa, m ngu ɔ̀ we nyian. Kwase nengen akombo kòr ga. Ibo shen, ishò kòndo. Shin wea nenge usu Igbee, shin ma or a yange kwagh, wea ɔ̀ kpa, m ngu ɔ̀ we nyian kara. Uwer kwase, iyange wannomso. Auer or a yange Megh sha kwagh nan wea fa ga, wea ɔ̀ kpa, ka ku je; ka ku ku ne, or gbe awambe fefa ye. Kpa nyian m ngu ɔ̀ we aka ne chif. Ibo shen ishò kòndo; uwer wankwase, iyange wannomso.

ɔ̀, shighe u nana ɔ̀ achia nahan la, nan vishigh wanye la ikesh sha ityough fa fa je. Nana begh kara yò, nan er angbiòr, nan felegh wanye la shin hòruhar u tamen u ken iyan; ka ɔ̀ u akombo je la.

Tsò, wanye la nan hire kara. Shighe gen ka i ɔ̀ sha ya; man shighe gen yò, ka i ɔ̀ shin uwagh. Or u ɔ̀ la, uwe u u dze a wanye nan je la, u ɔ̀ na nan tiòtjav, kpa ikesh i i je mi la, i tuhwa i, i yem. Wanye u i lu tsongon nan la, a dza ɔ̀ nahan chif aikighe, nana hiren yò, kper ka tsongon nan je la; ugen yò, ka iyange shon la je ka i tsòngo nan ye. Man ugen yò, ka i ɔ̀ nan aikighe, kper i tsòngo nan pepe.

Ka a kuma u tsongon la yò, inja i pasen :-

Wanye la ka Ker, ter u Ker ka Atso, ortsongon ka Adagba, orvesen u Atso una dza ver Ker hen ate na, una nengen sha mi la, ka Agwabi. Wen Agwabi ka wanter u Atso u vesen, man ngu tsav do do. Nahan Atso va na un Ker sha ikev yò, kwagh kara ngu je ga, mbatsav a chini a er Ker kwagh ga. Adagba hi ichòngo vò :- A ɔ̀ iwen i vesen je er icheruan nahan, a va ver vo, Ker kar/tema; Adum, wanye kwaghor, kar suve Ker sha u a de kpoghor i tsongon un vihi vihi ga.

ADAGBA: Adum kòr gboj/boj, ngu eren no ashe ken ikòr ier i una va nòngo, kusu un ashe!*

ADUM: M kòr taver kpekpe.

ADAGBA: U sa nyian vo, ma tòndo u ipusu you ne.

Adagba kaⁿ nahan yó, maⁿ dugh wanihó u Uke je gba wuan sha ashe a Ker, Ker hingir akarkase iyol. Adagba kór ipusu, urugh pase tuhwa, tóndo hura, kar sha idisagh ki inhówe, er ijer sha mi, va kar sha ipusu hen ape i lu un ka tóndon la vough; begn yó, tóⁿ wanihó Uke na. Yó, Atso, ga yó, ma or gen kar time wanihungwa u a va ^{xi}i ipusu vo, a mough a yar kwan er, M er akaⁿ akaⁿ, m ngohol kwase il, m ngohol kwase nyian, m tóndo swande anyam tsa, me mase tóndon nomsoor nyian ne! Adagba hi-re va tema adzongo, kór ipusu tóndo kpusu; Ker ngor mlíam.

ATSO: We Ker ne, u begn ga shini? U nenge mo, lu m vaan kwagh nahan kpe? Ata! u gban ngun kwase tsoⁿ!

KER: Kara! Atso, nyoⁿ mo yum. (Wanye gen yó, nan er ier i dwen her je).

ADAGBA: Ker, va ishuma tso. Tadi! Adum, chir un ave sha ashe ga; u de un ngu kenger sha ni, nahan a nyoⁿ un yum ga? Shi kwav u ki mi. Awambe liemen mo ave je doⁿ ga!

IER: Atso, terem, m saⁿ vo! m saⁿ vo!

ATSO: Húwan, van wan.

ADAGBA: We ishuma i nomsoor, beⁿ chiⁿ, shi shin under vo; mnder kpeⁿ m mase vo. Tóⁿ ngerem mara, nan, m haⁿ sha mi. Adum, pase un a mough xxxⁿ tso.

ATSO: Adagba, yó, kór ase nomikergh you u eshen m ne u ne ga!

ADAGBA: Sha ni, me yem je, aluer awambe a duve yó, na wanye, a sen wase, a dza yilan.

ATSO: Yemen you hana?

ADAGBA: Me yem shin Mbaadam.

ATSO: Yó, gba dzan ase tso. Agwabi yó, m na u Ker sha ikev vo. M ya or a ma or ga, aluer or a va a iwuhe u nana va tam wan wuhe iyol yó, pine nan aluer mea ndzughul a nan yó, nana kaⁿ u je. M yem vo.

AGWABI: Ker, mough nyór ken ate. Tóⁿ nen ikónough, nyór nen un a mi; me dzer iⁿgbe sha ikón nan ambí a iⁿwaggh sha ikón, or a va nenge u ishe i bó yó, nana nvia iⁿgbe, nana kpe je; ga yó, Adóndo a gba sha a nan. Atso va harew hu sha iker je, me er beⁿ ga.

Agwabi dzeren akombo nshan chiⁿ; hir dza tem inya, ngur man ityu yó, wanye va ayem va kaⁿ un er; iⁿchongo i Ker la awambe nga duwen je doⁿ ga!

AGWABI: Aba, kar ayem dza yilem Adagba ne shin Mbeadam. (Adagba va vo.)

ADAGBA: Atso ka nyi?

ATSO: Awambe nga duwen wanakiriki ne je doŋ ga; nenge a zema ashe ken ikôr chiŋ,

ADAGBA: Alufu ne yô, a shi hóm ma ape kpa?

Alu, kwase u Ajaga, kaŋ er; Alufu hóm shin kungur wam. Adagba dza er iŋô alufu, njighe ken ave chiŋ, kam sha ichôngo, gba kaŋ er, Iŋô alufu ka ichigh ki ishómough je, er m kam nahan, awambe a tóndo je, saŋ a lu kwagh u gbaimagh man a kar a kar ye. (Nahan or gen yô, awambe a tóndo di je; or gen yô, i dza hemen dzan dzan nan kpe je; i kaŋ er wan u ŋia gba awambe). Tsô kam chiŋ yô, awambe tóndo; iyor hembe hire ajiŋ a ve, gba kaŋ er, Adagba ngu a ichigh ki tóndon awambe! Mbagenev vea kaŋ er, U kaŋ yô, a yam a yam je ga? or gen u nan yam ga, nana ta kpaŋ a lu ibumagh tseghŋ, a dza sha mi ga.

Ichôngo ŋón.

Ngise a tsôngo wanye yô, nawanre nan ya iyuwe i dion ga, saŋ aishwe: i anre aishwe sha nase nan ya ruam a ni. Er nana ya iyuwe i dedoŋ yô, ivav i ichôngough ia mbuwa yam.

Nahan ayenge a karen er a taŋ nahan yô, kuma ka ŋón vo. Iŋô u ichôngough hombo nyôŋ a ichôngo; ka a kuma yô, i ker or u nan doŋ dzure nan nan va ŋô ye. Inja i or u doŋ dzure yô, ka or u kwagh ka a er nan, shin nana tóndo ivav kpaŋ i beŋ fefa yô. Or la nan haŋ ngeren hen ichenge, nan tóŋ kungu vambe, nan sombo adzenga a tar, ga yô, a taratar, nan dugh kungu la, nan vingir sha a, nan shindi hen inya. Tsô nan er mgeren sha uwe, nan haŋ wanye la sha ivav i ichôngough dzan dzan i leghem. A leghem yô, nan bugh awambe a iyenge kôr sha mi la tegh^ŋ/tegh^ŋ, shighe la i nyôŋ wanye la yam ga. Tsô nana va tóŋ kungu vambe u sha adzenga la, nana esen ijumbu yô, wanye la nan gbidye vaa kpee, i nyôŋ nan je, nan gbidye ave akogso. A ŋón chiŋ yô, i tóŋ kwa u ikura i nomso, i mgbagh sha usu; ua hingir leghlegh yô, i kôr i pav sha igbanger i ivavegh la vough, i chir sha mi; wanye la nan mough.

I dzer ŋón nahan dzan dzan ichôngo i kar den. Ia beŋ chiŋ yô, wanye la nan wua aka usu, nan il iyolough ku ichôngough. Tsô ter u nan a

na nan asa, nan wuha ichôngo; nan gba dzenden kare gbar gbar, nana dza duwe henpe kwagh u nan u u lu a tsôngo ga u lu yó, nan gba kagn ihagh a u. Nana dza nòar hen kwagh u nan yó, nan ta ima ahenga er; Kpev huma! Ngura nana yagn kwagh kpaɣ, u a tsenge la a sógh ichôngo, tsó nan de, iyor ve gerxxx ahan, ve gba sen u a lu ipusu la, ngura a ure her chí; nahan ishuma i vihi un je, a mough a gba dza dzan ter na iyol er a tsôngo un.

Igba yan.

Avange a karen yó, un u ichôngough la a mough a yem a dza wua ikegh ken igba na. Una wua or ikegh kpaɣ nan ngohol ga, a va a mi a va ya je. Man aluer una wua ikegh ken igba nan or u ikegh la nana ngohol yó, a hire viny a va kaɣ ngó na er, H dza wua ikegh yó, i ngohol. Inja:- Ker tsôngo dza wua ikegh ken igba na hen ya u Afo, wanter u Iju, Iju u a lu ngó vea Adei, ngó u Ker la. Adei ongo er Ker a dza wó ikegh man Afo a ngohol yó, vihi un, a mough a dza kaɣ Iju. Iju ongo yó, ta hwa, kaɣ er, Adei hire dza tema inya, ka kwagh ga. Mo di kpaɣ iyange ma wankwase u hen Afo nana wua kwagh, me ngohol tsó a kuwa; den yam ga, kwagh ne vihim yum, me or key; Ker ngu u or a er un kwagh hen ityó yam Mbaigu a saɣ je ga, me kór me ngohol. I ngira beɣ vo.

Ker maɣ ka veren na di ishuma sha kwagh u kwase hen avange la dónɣ je la.

Abaji gberen.

Ka wanye a tsôngon nana geman dzenden a kasev ityó yó, abaji u gberen kpaɣ a sar nan je. Nan mough nan dza hen or u nan gberen abaji la.

Inja:- Apav ka or u esen abaji; Asom va u Apav a gber un abaji. (Iba-yev ikaiyor ka ve yila abaji er: 'Aba'.)

ASOM: M ve mer ma u shi esem aba.

APAV: Yó, tema inya ga.

ASOM: Ya, m tema ve he!

APAV: Wanakeri, haɣ ngerem hen ika, duwem a mi.

Apav una mough a wua aka usu chí una beɣn yó, una haɣ ngerem sha ni, una dza ijinga una chív shin aka usu la, una gema a ver Asom ikav mi sha ishi hen ape i lu un ka esen Asom aba la. Una veren ikav chí

yó, tón na ashaver la, a wever ashaver a kór kwav a kende a dza atsem a ese, dzan dzan asange a tagn. Mbangise mbara yó, ve ve gber asange a tagn, or gen yó, nan gber asange a tar tsó. Or gen yó, i ma i gber nan imunan sha ichur kpa. A bég yó, Apav ka tóndon na ijó alufu una va kam sha mi la; a nyima Asom kpa una gba wan ishuma kenj kenj tsó. Una kamen ijó alufu la awambe a tóndon yó, una er aka usu a ashen a ^uawo la, una dondor sha mi, ka i dondor sha agej je er nahan man a nyór kimi, abaji una mor iyol una duwe dorom dorom ye. Apav a bég yó, Asom a mough a yem.

Abaji u ðón.

A kuman Asom u ðón aba yó, una ker or u nan doð dzure, nana va ðó un yó. Ka Ayo je a doð dzure ye.

ASOM: Ayo, va ðóm aba.

AYO: M̀kurem ma nyian ma kpa?

Asom a ma i a ngohol, Ayo una ðó chí, una er mkurem sha ngur ikegh una er Asom sha abaji. Una ðón nahan nahan dzan dzan abaji a kar den. Abaji a dañ, a gbañ agher Asom yó, una er ikundankpa, una shighe sha mi. Man aluer abaji una ver iyol u duwen ga yó, Asom a er uihónon mba beba, une njighe a shighe sha mi; Abaji a mor a duwe tsóndom tsóndom. Kasev a mase yilan Asom er, Abakuma. Tsó Asom a gba dzenden sóghon mba kov na je. Una dza hen Ugor, man una nenge Ugor ishighe ieleghe ieleghe yó, una hure Ugor er, Karem a ishighe kara danj er Uke! Nahan iyor mba ve lu her, vea ger Ugor ahan dinj. Ugor a hej, una wa itiough inya dzuduyt. Tsó una gba manden akuwun sha u ma un gber aba je, er Asom sógh un aba kór un iyol yum.

Abaji man anyi yó, ka akañ a i eren kasev kpañ yó; ka nomso tseghy ga. Kwase kpañ ngise nana gber abaji a kuma nan kpañ, mbayev ikajiyor i yilan nan er, Abakuma wan Vie. A lu anyi a dughun kpa nahan.

Akar a ukase a sha uva.

Kasev lu gberen akar sha uva vesen ga. Or u gberen la nan nenge kwase hen uya hen ichombo, nan tóñ aka usu, man nan vande wuan veren a ver. Yó, ka tón nan san hura nana chiv shin aka usu la, nana kpe-la kwase a nimbir ichombo la.

Inja:- Agabi ka or u gberen akar, Ahobeş ka iniunkwase i i sar i ka gberen akar yó; ngó u Ahobeş ka Ayawer.

AYAWER: Agabi, kper me va a wan wan, gber un akar, a hia chif, nahan kpa ngu iyav ielegb.

AGABI: Ya, kper gba van a na tsó, me gber un.

AYAWER: Agabi yó, duwe ase ken won m va a wanakiriki wan u nyen m m va óron ve la vo.

AGABI: Kuku! Ayawer, ityu tsó kpaş u shi shirigh inya me wa u, u ma man se shi ngurun sha akar gaş?

AYAWER: Kara, ma u gber er i lu pepe, awambe a lu a sagh ken iyol ga ne ga?

AGABI: Ka sha mi. Ahobeş kar, yav sha ikón, eghem ikondo.

Agabi una kar a tema inya, una tóş atsem una gberen; una ese a nimbir ichombo igase f tiar, shi una ta sondo a kóndo sha vanger dzan dzan sha mon je. Ngise yya i lu di chif je la, i gberen akar sha uya wue wue ga; nan ken mase ityó u iyor va gema tseren hegh sha akar yó, a gberen a nimbir ichombo yó, i shi i gber ave na i va kwase a mi ken ambusu, i shi i sen a mi shin. Man ken mase ityó yó, iyor va gema gberen hagn ange sha mi.

Agabi a gberen chif yó, una er mgerem una haş sha mi, una óó swambe kera chif; yó, una er aka usu a a vande wuan la una shighe sha mi. Yó, Ahobeş una kighir a mough a yem, una dae tse a mi er ahó a har nahan, akar a mbuwan yó, Ayawer ka keken na or u nan doş dzure, nana va óó Ahobeş akar la; a óó chif yó, a er mkurem ma nyian a gbidye sha mi. A óó nahan dzan dzan akar a kar beşn. A va genan óó yó, Ahobeş una taín ikundankpa sha mi, a va beşn dedoş yó, wanye kwaghor u nan dzen den a na ityó la, nan va wua un ikegh. Ahobeş una gema a gba sóghon mbeyev kasev mba ve lu a gber ga la.

Akar a ukase agen i gber ken iwenge, i yila er, Akar a iwenge. Man agen ig gber shin mtu, i maş i yila di je er, Akar a shin mtu. óó u akar chif lu di inja i móm tsó, kaha ga.

Tiv lu kaş er, kwase nana gber akar sha uya ga yó, nana kohol iyav ga, nana lu iyav tughtuh er kasev Uke nahan, a doş ga; ka inja i ve gberen akar sha uya la.

Kpa ainge yó, Tiv kara wa iko a akar a sha uya yum ga, kasev Tiv mbagenev kpishi mba iyav ielegh. Kasev Kunav je yó, mba gberen akar ga hamba ngegn. Kpa Tiv mbagenev er Nongov nahan yó, mba dzan hemen a mi, seer a seer agya sha mi je.

Kusa u gberen.

Kusa ka ityó akar i mbayev ikasiyor mba Tiv ve ve a mi ainge yó, ve nenge ken Uke, Jukun. Man mba ve ve a kusa u gberen jim je yó, ka mbayev ikasiyor mba ve dzenden Uke ityó yó; ka ve ve hi kwagh u kusa, ve kusa a samber ken Tiv chi a hingir jege kwagh hen mbayev ikasiyor kua mbayev kasev kpa ve.

Man er i hi ve i yerinja akar shon er, Kusa yó, wanye u iyange hi la, vande lun lebera u tón buter ikav dzenden ken Uke; nahan a nenge er Uke ve gberen akar la yó. Tsó iyange kara lu a ton ga yó, ichan i kwaghyan gba eren un. Ichan gbe eren un yó, len un ishuma a fa er una er ve una dzuwa a wankwagh a man mgerem a mi ga; tsó a tó kusa u kehen hen inya, a nyór a mi ken ate iwa, a chagh itvough ki ki kusagh ki shonough sha u horon la gema hingir ipe, tsó a tó a wua, ese do do er atsen nahan, tsó a yila wanakiriki u kperhef u a vande fan un a lu u chian kwagh ga yó, er a va una gber un akar sha kusa ne. Tsó nura ve yó, a ese un wanakar hen henge tón hen ashe ikuwa ikuwa shainja i un lu nenge ken Uke la. Tsó ayonge nga kar chió yó, avav a wanakar u i ese sha kusa la bef. Wanvavev mbara mba begn yó, avol duwe, ile do nengen; mbayev mbagenev mba nomso man mba kasev kpa mba nengen nahan yó, ve mough ve dza kohol wanye u a lu a kusa la er ve kpa a ese ve kusa er a ese ngura nahan. Tsó u a lu a kusa la ka er, sa vea na un wankwagh, gbilin yó, una gber ga. Tsó er sar mbayev yum yó, ve na un wankagv; or gen nan na anini u har, or gen i lu u tar, nahan a gber ve. Mbavev mba nengen nahan yó, ve num kpugh ve va chir un sha u a ese ve kusa; a ese ve ató kposo kposo. Tsó mbayev mbagenev kpa gba varen ukusa gberen mba di mbagenev akar mba la a mi, nahan akar la chi ma mba yer a er, Kusa. Ka a gber wanye kwagh or a duwe do do yum yó, mbayev kasev ve yilan nan er, Wanye kusa.

Mba ngise ve hia sha iyange i kusa lu a duwe ga la yó, ve gber abaji; man mba ve hie ainge ne chi yó, mba kara gberen abaji ga, mba

mase gberen kusa. Kasev kpaɣ mba rumun mbaabaji ga, ka ve kpaɣ er, mbaabaji ka iyor mba ngise; nahan mbaabaji kara ka ikagiyor ga; sha achi u mbaabaji mba a ikav i ngise nahan doɣ ve ga. Tsó mbayev ikagiyor mba fe nahan yó, ka ve gber kusa iyol chiɣ, mba kara gberen sha ishi tseghɣi ga; ka ve gber sha mon kpaɣ, sha akaseavesgh kpaɣ, sha uya kpaɣ, wanye gen yó, ka nan maa nan gber kusa iyol chiɣ. Hen ayange ne u va ken Tiv, shin wea va ken tar u Tiv kpee ga kpaɣ, a lu wanye Tiv u nan sember undun tar u Tiv ne yó, u nenge nan a kusa sha ishi kpee.

Nahan kwagh u kusa ngu hingir jege kwagh u vihin tar u Tiv ainge, sha achi u kasev mba kara rumun mbaabaji ga. Man er i gem er i de kwase yamen, i kem a kem sha inyar, man er i de kighir a kighir kwase sha apara i nagn or ga, saɣ kwase a rumun or sha ishuma i nan yó, kwagh tser mbaabaji ainge, ka a lu kwase u ngise nan vande eren orabaji kpaɣ, nan hire shi nan duwe er, Buter kpaɣ er ve kasev ve er asema a ve, yó, nan kara rumun orabaji ga. Nahan lan mbaabajiv ishuma chiɣ; ka i lan ishuma tsó, or gen u ngise nan vande gberen abaji je kpaɣ shi nan tsó kusa nan gber sha abaji la, er ka nahan man nana doɣ kasev ishuma ve; nahan kpaɣ i ta i kar a kar, tsó mliam ger ken Tiv je.

Nahan hen shighe ne chiɣ ikagiyor i Tiv hingir iniongo i hiar, mbaabajiv man mbakusav; tsó iyongo gba je, mbaabajiv ka ve dugh mba-kusav asóngo; mbakusav di ve dugh mbaabajiv. Mbatamen mba ken ityó i mbaabajiv, sha achi u ka ve mbaabajiv; man kasev gema mba di ken ityó i mbakusav. Nahan mbakusav mba humban mbaabajiv; orabaji kara ve inyigh sha orkusa ka dze ga, sha achi u Tiv yó, kasev hamba veinja a mbavesen. Aluer u er kwagh mbavesen a wuese ga, kpaɣ kasev vea wuese yó, kwagh beɣ; kpaɣ aluer u er kwagh man kasev vea nem mbavesen a wuese yó, a kuma u ga.

Ukari.

Hen ayange ne yó, mbakusav shi dza va a ityókwagh igen mba yer er Ukari,inja i ve yer er ukari yó, ka sha achi u ve hiɣ nengen hen mba-yev mba shin Waka; man er ainge Tiv kpaɣ ve gem yilan Waka sha dzva Uke er Wukari yó, maa mba yer waninja kusa la er Ukari, sha achi u ve nenge un shin mi.

~~Un yó, mba gberen un sha kpishi ga; ka i gber ikusa~~

Un yó, mba gberen un sha ^{isi}kpishi ga; ka i gber ikuwa ikuwa a ashe
 asen a sen er or ka nana vaa mlíam maa ndóer maí sen nahan, a lihe
 ga. I gber un a vese ivav; una va beñ ivav yó, a duwe ayol gboḡboman
 ma a ile. Tsó kasev a nengen nahan yó, ku u wua ve je, ve gba dze-
 ren wuese gbem tsó er, wanve la kuma kusa shi gber ukari kuma un je
 chier iyol. Tsó mbaabajiv vea unḡwan nahan yó, ve er iyongo a kasev
 je. Sha kwagh u kusa ne nahan tsó tar u Tiv tenger. Mbaabajiv nire
 igbende, mbakusav duwe mon.

Mbaabajiv nan mbakusav.

Kwagh u kusa ne ka kwagh ndm ken akaí a a ne nan mbatamen ve dzer
 gbem er i hire ve a kwase yamen, man k ve shi ve terñ ató akaí agen
 sha mi kposo kposo ne; ka sha achi u aluer a yamen kwase ya, kasev
 vea kara chihi a vanda ve mbaabaji ga; utien mba ukasev a kóron sha
 apara a nañ ve mbaabajiv yó, a kara vihi ve ga, tar a gba doñ tsó.
 Man kunya ngu kóron mbatamen u óron kwagh ne ñighilaí, yó, ka ve gena
 ve dza ter akaí agen a yiase a sha kwagh u kwase yamen. Akaí a ve te-
 ren la kpaí ka mini; kpaí kwagh u kusa kpa ngu sha mi. Kpaí mbavesen
 mbá teren kwagh u mbakusav ga, mba chie er vea ter yó, mbakusav vea
 kaí er, ve ve humba mbavesen yó, mbavesen yila ve ijir. Tsó er mbave-
 sen mbaabajiv ve hamba mbayev ikaíiyor mbakusav ayon yó, ve ningir
 sha gbenda u mbakusav kpaí vea geru a hingir kwagh ndm a ve yó; ka ve
 aka a dedoí a sha kwase yamen kposo kposo, a mbakusav kpaí vea fa ityó
 nyiman ga yó. Nahan chií kpaí er kwagh a lu a gena ga ne yó, mbakusav
 mba hamba mbaabajiv.

Man kwagh u ato a peven kpaí mbayev Tiv kara wa ipo a mi ainge yun
 ga; ve kpaí er ngise la wanve a pev ato sha achi u una wa inga. (Inga
 ka kwagh u wan ken ato u mba ngise. Ngise la ve er wannise u beba ve
 gba un doí doí, a lu ityaven er ihówe nahan, ve tóí inga i nor; ken
 nase ijime la yó, ve va kxxe gena dzuwan a inga i nyinya, yó, ve ka-
 nge sha wannise u beba la, ~~vea beñ yó~~; vea beñ yó, ve tóí ishange isha
 er ishange matse nahan (matse ka isha i nyian, ve tunba sha mi ve wa
 ken ato). Kasev ve nenze ve wuese. Kpaí ainge ne yó, inga kpaí mba
 kara wa ga.

Man sha kwagh u anvi a dughun a ngise lu jese kwagh la kpaí, ainge

mbayev Tiv kara wa iko a mi ga, sha achi^o u kasev mba ainge yó, ka wea dugh anyi ga kpaɣ u doɣ ve ishuma; kara ka er ngise vea dugh anyi ga, kwase a venda u, a tuhwa u, er u ngu anyi imbough er bagu shin Uke la ga; gadiya Uke jin je kpaɣ mba vese kasev Tiv ainge. Dzan dzan mba- yev Tiv mba ngise ve dugh anyi kara je kpaɣ mba vaan afainyó ainge er, aluer ngise vea fe nahan ma ve vihi anyi a ve er ve mba dughun ga. Mbagenev yó, ka ve kór ve tóndo er vea lu anyi er Uke nahan, sha achi u vea kórchio u óron dzwa u Uke shin u Buter doɣ doɣ, (gadiya mba he- nen er anyi a nna^a andzughul sha^u óron dzwa ugen). Andzughul a akaɣ agen kpishi er a ngan nahan chiɣ ka kasev Tiv mba ainge ve ne a nyer ken Tiv ye.

Ichóngo kpaɣ Tiv mba kara hem a mi er ngise ga, wanye ka nana kuman er anyom puwe, ugen yó, nan lu a kuma anyom puwe ga tsó, ter a tsóngo nan je er nana ker kasev. Man kwagh u a ne ve ka ve wa ng^{nyer} u tsó- ngon wanye ainge yó, ka achi u kpande. Buter kaɣ er han ma wanye u nan tsenge yó, nan kuma u a ta kpandegh sha itvough ki nan je ve; nahan yó, mchiem gba ve iyol, i lu nahan ga yó, er Tiv ve tsóngo wanye ve je a lu a kuma anyom puwe ga.

Mbayev kasev kpaɣ naise ve hia chiɣ man ve gber akar la kpa ve de; ainge ka wanye kwase nana kuman er anyom a nyighenyi nahan tsó, nan gber kusa je nan de akar a uter; man iyor mba nan vea kighir nan, nana gber akar a uter kpaɣ, shi nan dza tóɣ kusa nan gber sha mi kpee, man i pever nan ishuma ye. Tsó nan nna a gba gberen amó teren mbayev mba kusav je; ve di kpaɣ, ka er Buter mba kuran tar ve kaɣ er saɣ kwase nana vande hian man nan dza nom ga yó, er ve yem hen mbakusav je er ve lu a kuma anyom puwe ga yó. Tiv kaɣ er mbayev mbakusa vihi tar, ve gena akaɣ a uter. Ka ape kwagh u uikav mba sha akar ne a gena a lu ainge ne.

Small caps } Mnyer u ken Atóaitiev.

Uikav mba iyolour man chiɣ Tiv hiɣ sha shighe u ve pav a Upul la. Dzum la yó, ve va tema twev sha uwo u Yavvua hen ategható u atóaitiev; atóaitiev la mba yer a er, Undir man Ukwese man Ugbe man Iyónov man Utanre.

Muanawuha.

Ve va hembe hen Yavvua ve hungwa ve haƒ hen uwagh gen, mba yer u iti er, Muanawuha; wen a taver iwuha je doƒ ga; ainge kpaƒ ibua ngi kough Uke mba ve dugh sha Chepe a ibua yó, shin mi. Icha na a Gashimbira ka er umayel puwe kar u tar nahan, aluer u mough hen Gashimbira u ver ishig nór her ató u itough ki taregh a imbusu tar i yan yó. Ortese Uhe man Ortese Ofi kua mó, se dza imóngo, hen uwer u Julai ayange ikundu ken inyom i dubu nóm deri u tagh kar u nyiƒn man ikundu gber kar u nyiƒn.

Er ve lu haƒra nahan kpaƒ ve tsa tvev yum ga, mlu ve u haƒra la lu ve humba lun hen ató u Ugbe man Iyónov. Mbara di kpa shi mba ngur dzan ve iyol sha kwagh u kwase yum yó, ve shi ve hembe di je, ve gba senen.

Muan.

Tsó ve va haƒ tvev hen Muan, Wen Muan la a Muanawuha di kpaƒ mba icha ayol a ve ga; icha i Muanawuha a Muan ka er umayel u tagh kar u nyiƒn nahan. Aluer u mough hen Gashimbira u nór ishig jighilaƒ hen huwa u itough ki taregh a imbusu tar i yan yó, gema u moughon hen Gashimbira dzan di hen Muan yó, ka umayel u nyiƒn. Ka haƒra je man Tiv va dzuwa a Ugenyi ye; kpa Ugenyi kaƒ er ve vande van hen ian la a ve. Er Tiv va yó, Ugenyi lu a ve doƒ doƒ, kpaƒ Tiv ~~xxxxxxxxxxxx~~ rumun u lun a ve imóngo ikuwa ikuwa kpen ga. Nahan Tiv shi hembe haƒra, yó, ve kara sen jighiraƒ ga; ve gema ve ver ishig ken ityótar, ka ken ató u atóaitiev a m vande teren a je la, ka Undir man Ukwese man Utange man Ugbe kua Iyónov, dzan dzan ve va haƒ tvev hen Mkomon.

Mkomon.

Tiv ve haƒ tvev hen Mkomon, dzum la yó, hiƒ hoghor ve a atóaitiev doƒ doƒ, ve hiƒ kaveninja i atóaitiev kpaƒ; man shi u nengen akaƒ a atóaitiev ve lu nengen man nagn henen je kpaƒ, dzan dzan yó, ve maƒ ve yila mbara je er ka wanmgbianev vev; wese je kpaƒ ve kara chia u wdson ayol a ve yum ga. Ka hen pe ve hiƒ lun kpiminaƒ a atóaitiev shon ne je la. Ikungwa kpaƒ ve nyór paven er atóaitiev shon nahan; ve mba-atóaitiev di kpaƒ ve gema nengen akaƒ agen ken Tiv eren; nahan shi

chiõõ tsò Tiv ma sađ a ve, dođ ve iyol hađra je, ve shi ve dzende ve hire ijime dzan dzan sha Ugbe man Iyònov je kpađ.

Ibenda.

Tiv mba va moughon hen Mkomon yò, ve kara hađ tvev shin itiev ga. Ve va hađ sha uwo u Ibenda. Uwo Ibenda la yò, ka hen ape Turan ve lu hegen la; aluer u tile hen Jato Aka yò, u nenge un ken imbusu tar i yan a ityòtar je. Sha Ibenda yò, ve hađ tvev shainja shainja: Onov mba Ipusu hađ sha Ibenda tamen, i yila er Ibenda Shitire; ònov mba Ichòngo gema hađ sha Ibenda kiriki, i yila er Ibenda Iharev.

Onov mba Ipusu.

Onov mba Ipusu, yò, ka Shitire man Kpar man Kum. Kum lu wankwase, wen u Ipusu; iti na jim je yò, lu i yila er Ikumura, injá i i lu man i yilan un er, Ikumura yò, wen lu wankwase man sombo kpelan hen inya, Aòndo a nòñ yò, a kume ura a mi. Ipusu kađ er: Ka Ikumura na ne, man wen humba lian a Shitire; Kpar dađñ un iyol yun, nahan sòsom a Kpar ga.

Onov mba Ichòngo.

Onov mba Ichòngo humba ngeñ; ve yò, ka Ihar man Gondo man Nòngo man Ikura man Ikòrakne, man Kase man Tongo wankwase. Un Tongo yò, iyor mbağenev mba kađ er Ichòngo lu kòr a kòr ngò na ken toho; mba kađñ nahan humba ngeñ, man shi kwagh gen u a tese se er Tongo a lu wan ga mimi je yò, er a nyer Ukun atò a Shitire nahan je kpađ mba gberen ititough a na; nahan ka wanngbian hana?

Itiough 2.Sundh cayo - Ya.

Ibenda ka hunda u tar u Tiv. Er Tiv va haŋ tvev sha Ibenda yó, ve jinge chiŋ ve kara nenge a ma ikuriyor igen i lun a ve ikuwa ikuwa yum she u dzan ve iyol ga, nahan asuma yóhól ve. Dzum la iyor mba ve lu ken tar u Tiv ne yó, lu Udam man Uke. Tsó ve gba maan uya je, hingir ve iyol saŋ saŋ.

Hihix la, ve hiŋ eren atumbe, ve er jegeritumbe ve yila er Abughurtimbe; inja na yó, ka itimbe i lun gbanger gbanger, i tav sha yum ga; mbagenev ve yila er, Akwagi. Inja i Akwagi yó, ka iti i or u Mpaipusu u lu humba fan u eren abughurtimbe la, man i maŋ i gema yilan abughurtimbe sha iti na er Akwagi ye. Nahan abughurtimbe ngu kposo x akwagi ngu kposo ga.

Her u Akwaritimbe.

Ngise a lu or ka eren akwaritimbe yó, nan vande nengen ijiŋr i i lu nan ka eren her la; nan sóŋ chiŋ nan duŋh atighir a ikon kara doŋ doŋ. Tsó nan yem ken toho nan dza gber ijam ikon i vende vende i tihér doŋ doŋ nan va a mi, nan va haŋ ikuwa ikuwa a ijiŋr i nan vande sóron la. Tsó nan kpela jingir sha ijiŋr la gbilititi sha mvese u akwagi u i lu nan ka eren la, nana beŋn haŋra yó, nan her wankon, wankon la i yila er tógh. Nan tóŋ tógh kura nan time abungwa sha jingir la nan tser, nan ver ian hen ijiŋr i hunda.

Tsó nan tóŋ ijam i ikon la nan wa ató a i shin min chiŋ, nan kindigh gbaŋ gbaŋ. Tsó nan yem shin ikó nan dza ture ikaver, gadiya i lu myam ma iwagn; man kwach gen kpa ngu er myam ma iwagn nahan, tsó un a humba venden a myam ma iwagn, mba yer er ikamende, wen hombo ngeŋn shin gbor. Nana dza vaŋn a mi yó, nan nybr nan tile hen ató u akwagi la, nan kór ijam i ikon la nan neregh, nan tóŋ myam ma iwagn mara nan kange doŋ doŋ. Nana kangen chiŋ yó, nan duwe nan tóŋ ijam agegha nan teŋa, nan tóŋ korchen nan kuva a mi; nana kuan chiŋ yó, ka sanen nan je la.

Ka tse yó, ve gba seer eren atumbe agen andza kposo kposo, man ati kpaŋ kposo kposo, kpaŋ m̄er u a yó, lu inja i móm tsó. Kpaŋ ve er igen i lihen ve yila er hortimbe, dzan dzan ve gema maan ayou a tsan a mi man akaŋ a teman mure ken mi.

Iyou.

Iyou yó, a lu or ka maan iyou, nan vande nengen iji^r hen ian i i lu nan ka ma^g nan maa iyou la; nan s^r her do^g do^g, nan kohol irya nan ta tihi er ka ivom nahan, nana be^g yó, nan kpela jingir iyou a ningir a wa inya la ató. Tsó nan time ihungwa sha jingir iyou la vough, ihungwa la i dza er itiaven i h^we nahan tsó. Nahan i ka^g er Via tsee iyou una maa. Tsó nan hi^f maan je, nan ka^g kwase u nan a dza kese mge-rem a va na nan; nan h^r inya, nana h^ron inya chi^f yó, nan de i vande n^ondon vo; ia n^ondon chi^f ia hingir do^g do^g yo, ma^g ka hiⁿ u nana maa je la.

Maa.

Nan ka^g wanye a vingir nan akan, wanye gen a kuran a va naⁿ nan, nan vande maan jegenon shin ihungwa i jingir iyou la, nan yila er ghaghikan u iyou. Ivor ve gba ka^g er, Via tim iyou vo. Nana maan a kuman gum er nguhwar m^om nahan yó, i kuma imagh vo, nan wa inya chivi-ri^f nan k^ongor, or gen yó, nan kpela ave nan nger a nger; kpa ve er i do^g ashe ga.

Ivor ve gba ka^g er, Via kure imagh ki iyou vo. Tsó nan ngurum mi maan je; nan maa akan er a her nahan sha imagh kila, tsó nan ver iji^r i hunda nan kara maan nan dza tseren ga; nana maan er akan puwe kar a taratar nahan tsó, nan penda kpande u sha je, nana penda kpande u sha yó, nan mase karen a akan a her sha ^g kpande la tsó nan de, yó, nan kure iyou je vo. Mbayiase maan ayou a taven er mba ainge ve maan nahan ga. Or gen yó, nan kura awen nan maa a mi; nan lough a lough awen tsó, nan h^r inya nan wa. Kpa^g or a maa sha inya tsech^f la, ivor ve humba wuese; kpa^g mtaver yó, i sha awen la i humba tsan, ngira yó, ura ua va n^o inya a bugh kara chi^f kpa i gba yóhól teman sha awen ayol a a tsó, i lu kpem. (Mo kpa^g m unde sha uwo U Ibenda u Iharev la, mo vea. Ortese Buta; lu ken uwer u Setemba ken ix invom i dubu m^om deri u tagⁿ kar u nyiⁿ nan puwe kar a taratar. Nahan m nenge, aka^g a mbayiase agen kpa^g.

Mkov.

Tsó or u iyou la, nan gba mi sha mkov je; nan vande dza gberen ijam

Dikon i lihen lun jighilaf jighilaf i yila er ihange, i va ver i uma chif; ia uman yó, nan dza gber ichen nan va tsen, gadiya nan anger sha usu, i use i taver er ichol nahan; ya, ka tón nan, nana dzómon kor la; nan tume kor mi dođ dođ. Mana beŋ kor yó, nan gba kohol ikoholov mbigenev, nan dza gber agegha man ikaver kua ikov igen, nan va haŋ. Tsó nan gba kuan je; mkov yó, or kara lu tswen ga, tsó nan yila ma ex wanmbian u nan shin huror u nan a va wase nan. Ve vande huren ikaver gbilititiŋ er ihange la ia nyór ki mi i tiar nahan; tsó ve time ihungwa, shiche gen yó, i lu ihungwa i iyange nan time nan hór inya i maan iyou la; ve tóŋ ve wa ityó na shin mi ve kór ve kónól, i buch, tóŋ ve gba mi kuan je. Ve lu er iyor i tiar nahan, or móm nan lu ken hemen nan vaŋ agegha, or gen nan kuan a vaŋ, or gen nan nanakeŋ di kpugh kpugh je; kor a beŋ or u kuan la kpaŋ nan na je, shin agegha una yina or u a hemen a ve la kpa nan na je. Iyor ve gba kaŋ er, Via ndera hav nyien, ngu kuan. A kuan yó, i shi i taŋ inyarev je; i kara lu ihange i tiar i nderan a mi la tseghy ga.

Vea kuan chif yó, kuma chirin vo; sha mchir la yó, i lónó iyor ve va kpishi ve va kór, or gen nan lu a nraji nan tuŋ shin ityó uha la, men or gen nan ta kor ki mi nan urugh sha achi u hav mbu de hir ijime ga; tsó mbagenev ve gba kóron naa maa tsó, ve chir, avóŋso a bunde chif sha kwagh wan; mbagenev ve kaŋ er, i tuŋ ken hemen; mbagenev er, Ei, i hire a mi ken ijime; mbagenev yó er, kuma vo; mbagenev, i mbe-gha i hire a mi tión u shin kpe uwaghegh la kpegheŋ: ōŋ ōŋ, dođ vo, beŋ ve, beŋ ve, Via u fa hava!

Msan.

Msan kpaŋ mbayiaŋe, sanen kwagh sha ihira ga, a kuma or ka nana san iyou yó, nan dza wuŋe dur shin ijande, nan tóŋ aile agen er a taŋ nahan tsó nan kor; i yila ex dur koron la er or vaŋ dur, nana vaŋ chif yó, nan gena shi nan dza wuŋe agen er puwe nahan tsó, gadiya mbanise maan ujege mba ayoughov ga. Nahan a nana mase wuhen la chif kpaŋ nan gba den a vue nahan tsó.

Yó, ka ngurum nan sha nshan la. Nan vende tóón ile dur u vagn la móm nan hi sanen shin ityó uha, ató a dur la asen asen; nana ningir a tseren yó, ka tóón nan ugen nana shi a san la, ngura yó, a sen ijó shin inya. Nana tseren yó, nan de di kwagh u dur u vagn a vad la je, nan gba sanen sha vue na la. Nan nana fa u sanen sha iyol i nan ga yó, nan dza yila or gen u fan, ngura a va san nan.

Agbidi.

A sanen chi/ yó, kwase u non na a maa un iyow la a gba gbidyen iyow na. Kwase a time inya / nyian a nyér a mi, a dza vande saren tihi u iyange non na tsee/ iyow kohol la chi/, una hingir sambe sambe yó, nan tó/ inya i nyian la nan ha/ nan kór a sar, i lu shambe shambe ken iyow chi/. Tóó nan kese ngeren nan va kpiasegh ki mi; nana kpiasech ngeren chi/ yó; nan ker iwen i ilu kóngor kóngor yó, nan yila er ka iyumbu, nan gba gbidyen iyow a mi je; ngbir u hi/chi/ la a kóngor yum ga, i ka/ er kwase ne yógh a yógh iyow. Shi nan dza ker ngbar nan tsehe nan va wur ki/ min chi/, shi nan kpiasegh ngeren, ngbar una soughon chi/ yó, nan tó/ iyumbu la nan nase gbidyen iyow a mi i kóngor do/ do/; ngbar la a na iyow la i kara pav ikre ga. Iyow ve gba kwase ka/er, kwase ne fa iyow i gbidyene!

Ake/ a ken Iyow. Atse.

Tóó kwase nana gbidyen iyow chi/ yó, nan ta atse a jidi kwaghyan je. Atse yó, kwase nan dza ke/ awen a vingir vingir a tar a gbán akór je er ityough ki orough nshan; nan va shiishi shunwa di a tar, hen ategható iyow; nan wa awen la shin mi, nan chir inya, nan nishi ngeren her, nan gbidye do/ do/. Ugen yó, nan gena shi nan seer waniche her móm ikuwa ikuwa, a atse awen la, sha achi u jidi iyuwe; a vesen a tar la, a lu sha achi u jidi ruam sha mi. Kwase u nan fe gev mbu eren do/ do/ yó, nan ~~xxxx~~ er atse i do/ nengen kpee; ugen nan maa inya ken won, awen a lu ker ató.

Ima.

Kwase nana beⁿ atse y^o, nan maa ima i pendan mgerem sha mi je. Ima y^o, ngise kwase a lu hwev y^o, nan kara vaa uwer a mi viche viche kpee ga; nan gba veren awen hen inya a tar er atse nahan ts^o nan pendan mgerem sha mi. Man a lu ima i shagbakwase y^o, nan kese mgerem, wanye nomso a h^or nan inya nan maa ima do^f do^f; igen y^o, nomsoor a wase nan. Nan maa i tav sha, i lu iliembe gbuaf, [?]na[?] shiishi ajiir a pendan itiev mbi mgerev sha mi; shi nan tim wankon u hamben akem sha mi hen kpe u ima la.

Alaga.

Alaga ka kwagh u kasev ve ve ikav mbi iwerev sha min y^o. A maa kwase iyow, nan nana ~~xxx~~ ta atse a jiidi ruam, man shi nana maa ima i veren mgerem sha min kara kpa^f y^o, nan gena di shi nan ta alaga achi u kocoon ikav mbi iwerev mi. Hi[?] la y^o, iyow lu a kav inja i ichor ga y^o, ve turen ikor sha ichen: n^ohen y^o, kwase nan dza [?]ube ichen nan duch do^f do^f. A lu ip[?] kwase y^o, usa a tume ipekor mi iyol na je, man kwase [?]hen y^o, nan ker nomsoor a mi, nan na nan, nan tume nan ipekor do^f do^f. Ts^o kwase la nan ngohol nan ve er alega, nan har sha ihange nan [?]ikav a mi.

Ngise kwase wuen uwer a alaga e eren ga; a na[?] di nan kor y^o, ma[?] nan t^odo kor la at^o a n[?] je. Man t^o t^o u n^o nan hure gbilititi; ts^o nan gena nan t^o at^o a tar la, nan ta nan ningir t^o u nan hur gbilititi la; nan kohol chi^f nan kange, nan t^o nan har sha ihange hen veger u uwegh ku iyanegh er ka wea ny^oron ken iyow n^ohan, ka veger shon la je man i veren mgerem kpa^f ye. Ka aka^f a ukase a eren ken iyow la.

Dzagr.

Ngise kwase a eren di asember a ukase ken iyow i non a maa nan chi^f ts^o, nom a mough di sha u eren adzaan a ken iyow je. Nan vande dza gberen ikon aheranegh i n[?] nan buch avu^f kara chi^f, shi nan gena a gber i lun jighila^f i hiar tsa, nan yila i shon i jighila^f la er stelan a dza^r; i eheranegh la, nan yila er nt^om; shi nan gena nan gber ijan

Ʒikon igen er ikundu nahan, nan yila i ngira er anange a dzaŋr. Tsó nan time akungwa a nyiŋ hen ategható u iyou, nan tóŋ ntóm mara nan wa shin a, nan haŋ iŋwa nan kindigh gbon gbon. Tsó nan tóŋ ateran a a har la, nan gbihi sha ityóŋh kigenegh i kar i kór ken kigenegh, shi kigenegh di kpa nahan; tsó nan tóŋ anange la nan haŋ.

Ishasegh.

Nana beŋn dzaŋr yó, kuma ka nana tume ishasegh nana wa vo. Kbayia-se mbara yó, ve fa kwagh u ichol ga, nahan a lu kwagh u ma ve er sha ichol kpaŋ, ve er sha ma kwagh gen. Nahan yó, ve gber wanikonov mba vende vende ve lihe er angahar a har nahan tsó; ve gena ve gber ichen ve tume kor, ve kor ijam Ʒikon i vende vende la, ve kor ajiŋr a tar, shin nan sha, men hen ató. A beŋn yó, i tóŋ i dzer shin ató a dzaŋr la, i anen akaŋ sha mi.

Katsor (Chivir).

Tom u eren akaŋ a ken iyou yó, ngise or a er a ngan chiŋ kpa nan gba den ga; shi nan er katsor, kpaŋ hiŋhiŋ u i eren sha ijam Ʒikon la yó, i yilan er Chivirhunda. Inja na yó, a wa un sha hunda nahan iyou i chivir ashe; ka pe i lu nan i yilan er Chivirhunda la. Kparev yó, dzan dzan nyian kpaŋ mba per katsor er Chivir.

A kuman or ka nana er katsor yó, nan vande dza gberen ijam Ʒikon i vende vende shin ikó; shighe gen yó, i lu agegha. Nana vaŋn a mi yó, nan tume korchen nan tóŋ ijam Ʒikon shon la, nan vande veren i uma vo, nan tar inya doŋ doŋ, yó, nan tóŋ anar u karen, nan dza kar sha itya-ven i hunda man igbanger i hunda kpaŋ; nana karen nahan chiŋ yó, nan hire nan va samber ikon la sha igbangese i sha anar shon u karen min la. Ya, nan gber wankon doŋ doŋ sha igbangese i hunda la vough; nan va tera sha ijam Ʒikon i nan vande samber la, tsó nan kor sha korchen; nan tera nahan ajiŋr a tar vough er ishase nahan. Nana beŋn ikoron la yó, nan mase tóŋn anar u nan kar sha ilihen i hunda la, nan kar sha mi vough nan tóndo katsor.

Hiŋ sha Ibenda je, mayange Tiv móa dzeren katsor ken vegher u ken uwegh ku iyanegh ga, saŋ ken vegher u uwegh ku inesegeh kpee. Ima i veren ngeren i lu vegher u ken uwegh ku iyanegh; alaga kpaŋ i taŋn

ken vegher u ima i lu la. Nahan a kpa^a er ^a dzer katsor yó, i gber kon u ombor u u lu jighili^l la yó, i tim hen hunda hen kpekpe kighi-kiki je, man i dzer katsor sha u ye; i dzer ajily^r a har, shin man sha. Ishindan, i gema i tim kon ugen ken ijime i katsor; ngura ka di kon u ishindan je la. A kuma u sendan yó, i vande mgbehan katsor la a dza chir hunda; una chirin hunda yó, i tó^ß ishindan la i wa aheran a i la ken kon u ken ijime i katsor la, i gema ityó i i la, i sugul sha katsor gboy gboy, or a va ken won kpa^f nan fa ityó u bughun ga. Ishindan ka i lu wankon u lun a aheran man ka i tó^ß un i er a mi ye.

Ikagh ki vaven.

Ngise la Tiv lu a fa gambe er ainge nahan ga, nahan vea naa iyou yó, ve gema ve naa a naa inya gbuay^r er ima i shagbakwase nahan ve yaven sha mi. Ka ken mase ijime ~~xx~~ la, man ve va gema gberen agbur yaven mi ye; ka tse yó, ve nongo sha kwagh u gambe; ve gber ikon i aheranegh i nyi^{gh} i lu ataven er angahar a har nahan, man ve tim ken iyou vegher u ken katsor la; ve tim sha iliembe i or vough man igbanger na i gema i lu sha nyav u iyor u har. A timin ikon la yó, i gema i dza gber igen i lu di a indi er akase avegh^{gh} nahan, i lu ijam ijam, ve bugh avuy^r kara chi^l do^ß do^ß; man i i hiar yó, i line yun ga, i lu sha igbange^t i gambe la vough; ve tó^ß i ve tera sha ikon i aheranegh i i vande timin la, u móm tión sha ityou, u móm tión shin angahar; tsó i tó^ß ijam la i ha^f sha iliembe na; ve tó^ß kor ve kper. Ka gambe u mba yiase la. Itlough nagh ki dza sha hunda sha katsor, angahar na a dza shin kpekpe.

Mvav.

Mayange Tiv mba yav bunde bunde ga; nomsoor ka a yav vegher u ken usu, kwase nan gema a yav vegher u ken kpekpe, man wan ve u a me a ma atumba a gema a yav ve her ató; u a gande yó, a gema a yaven shin kpekpe. Orvannya yó, nan yav vegher u ken ape veren ngerem la. Nahan hi^f ngise je dzan dzan nyian. Iyou i móm móm or ka nan yav ker a kwase u nan man ónov mba nan, man wanngbianev mba nan kua mbavannya mba nan chi^f. Ngókem kpa^f, ka una ve wankem inya, a tsa vea na ken iyou i móm chi^f, kua won; aluer wankem a dza ver ngókem ken iyou igen kposo yó, ngókem a war je.

Akaa a teman imongo man a koson iviav.

Ate.

Ngise dzum u Tiv lu a ngeŋ ga la yó, lu ate je lu ve kwagh u teman imongo ker ye. Or a tema ya a mbayev mba nan yó, nan er un hen ategható tembe. Iyor mba hen ya u nan, nomso a kasev nan mbayev chiŋ ve dzuwan her sha imongo i teman.

Ka sha ~~m̄~~ u i eren un hen ategható tembe la, man sha hihiŋ la, i maa i yilan un je er ategható ye. Man ka tse yó, i gba tóndon iti na masen yilan saŋ er, ate. Ka nahan man iyor ve maa ve mase yilan gben er ate ye.

Mbangise eren ate jegenan er i eren ainge ne nahan ga. Ve yó, ngise ve gber mtóm ma aheranen ve tim hen tembe ghilititi, sha igbangese atey i i ser ve u eren la. Tsó ve gber ikon i huren ve yila er ka ikóŋso, ve penda i sha mtóm maŋa, i nimbir i ^{tsor} tder. Tsó ve kuva hav ve chir ve san, kasev ve ~~chiŋ~~ gbidye doŋ doŋ, i teman imongo ker. Kpa mtse yó, ve tsaŋ ker ga, sha achi u chian inyamikume; gadiya ngise iyor lu a ngeŋ ken tar u Tiv er ve lu ainge ne ga yó, tar^u Tiv ne chiŋ iv a inyamikume. Nahan or a tsa hen ate yó, inyamikume i va kóŋk nan je. Nahan Tiv chihin tsaŋ hen ate ga.

Ka ape kwagh u ate lu hen mbaŋiase la.

Man er iyor va hiŋ ngeŋ nan shi teman ujege mba yaav kpaŋ man er kwachfan kpaŋ gba va seer, nan inyamikume kpaŋ kara ngeŋ ken Tiv ga yó, Tiv seer kwagh u ate.

Ainge ne ka a lu jege ya yó, shagbaor nan maa kasev mba nan utsun sha ihunda chiŋ ve koson iviav ker shi ve teman imongo ker, kpaŋ. Man yó, nan gema nan er ate hen hunda u shagbakwase u nan, nan teman mi. Man ~~m̄~~ kpaŋ mba kara eren ate ainge chiŋ^u vihi vihi er mbangise eren nahan ga. Ainge ka i gber mtóm ma dedoŋ, i gba ma doŋ doŋ, man i tim ate mi ye. I tim^u a gba ikór, i kuva i tume deda ndere ndere, i kuva sha hve je, mkov u ate ka a herba doŋ a u akaŋ agen chiŋ, mtim kpaŋ mba timin un ainge ató kposo kposo; msan kpa ka i san doŋ doŋ. Kasev ve gbidye doŋ doŋ, shi i maa un etsenber doŋ doŋ kpaŋ, kpa i maa i tav sha yun ga, sha achi u ahumbe a nyóron ker yó.

Shagbaor u ya la, nan teman imongo ker a shagbakwase u nan, kua iyorvannya. Nana mir msorom kpaɗ ka ker iyor ve haɗ ve ma ye, amar kpaɗ mbayev ve kuhwan ker; ityogholov kpaɗ ka ker mbayev ve koson ye. Shi nan tim dzear ker nan wa amine gbingɗ. Iyor ve vuese er Via tim ate u tamen tim dzear ker wa amine gbingɗ.

Ka ape kwagh u ate a lu di ainge ne. Ate hingir kwagh u ashagbaa-iyor kua mbayev mba gbonɗ gbonɗ.

Ateiwa.

Ate ugen ngu, mba yer er ateiwa. Un ateiwa yɔ, ka dzum u Tiv va gema varen iwa la, man ve hiɗ di kwagh na ye. Un yɔ, hiɗ ngise je dzan dzan ainge mba eren un vough shainja i mbayase lu eren yɔ, ve gema ma kwagh sha mi kposo ga, mba ^uyer a mi u eren dedoɗ ga. Man u nengen a ateiwa yɔ, u nenge a ate u mbayase je ve, a vese ga nan doɗ ashe kpaɗ ga. I kuva sha ijanikon tsɔ.

Man un yɔ, mba fe eren un ken tembe yum ga; mba hembe eren un shin akongo. Er i lu man i fe eren un sha tembe yum ga i hembe eren shin akongo yɔ, ka sha achi u usu u iwagh ngu hic un fefa, tsɔ ka una hian yɔ, usu u maɗ u per sha ityor igen i i dondo her la, nahen ya a maɗ a hic chiɗ. Ka ape i lu man i timin un shin akongo la. Ikav mbi iwav chiɗ kpaɗ or varen iwa u i lu ate u nan la ka nan koson ker.

Ikav mbi iwav yɔ, ka - akpaɗiwagh nan gbeɗba; nan Kparev yɔ, mba yer gbeɗba er ikambe, nan nondo (msabe - Kparev) nan ijɔv nan saɗraka, man mteraga, man iwen i varen iwa, man sweriwa man kprese, man shi nan gema nan har lough iwa sha ihange.

Ka akaɗ a i varen ken ateiwa ne. Men ngise or a va iwa kpaɗ, akaɗ a nan ve a mi u varen la chiɗ, kpaɗ or u iwagh la nan ngohol nan koso, ken ate chiɗ. A lu nduhwar shin ijenbe kpaɗ nan ngohol nan koso, iyor ve nenge je kpaɗ ma or chihi nan va iɗ tugh ga; or a va iɗ yɔ, Aondo a gba sha a non je. Kpa ainge yɔ, ka or a ngohol ikav nana koso nahen tugh a ile yɔ, or u nan nenge la nan va iɗ, kper or u ate la a yɔɔ ^{daɗɗ}daɗɗ, nan gema nan kimbi or u nan ve iwa la, ikav mbi nan. Nahen ainge ka or a dze va iwa yɔ, or u iwagh la, a koso nan ikav ken iyou doɗ doɗ, a kara koso ken ate er mbangise ga.

Ngise mbayev bumun ateiva fefa je dzuwa ga. Ngise wanye a *if* kwagh man a tsegba u sha a nan, man wea pine nan nana tuna yó, u *ka* a nan wer, yó, nana lu tunan sha mimi u nan je yó, nana bum ateiva. Wea *ka* nahen, nana *if* di ga mimi je yó, nan *ka* er: Ateiva u *vis* u bo je. Man nana *if* kwagh la mimi yó, wea *ka* nahen nan chia u bumun, nan unghwa ato, tsó u maa u fa er i lu nan je nan *if* kwagh la mimi yó.

Kpa*ɔ* ka va tse yó, mbayev unghwa mbatamen vev gba dzeren óron gben er, Aóndo wá or sha ika*ɔ* i tan ga, sa*ɔ* sha i mbatuv, tsó mbayev mba ongo nahen yó, ma*ɔ* ve kara wa iko sha ate u bumun ga je. Ainge yó, wanye ka nana er kwagh je kpa nan chia u bumun ateiva sha ayie ga.

Ka ape kwagh u ateiva a lu di ne.

Kwagh u tsum.

Shi kpushó*ɔ* tsó, tsum ma a lu kwagh móm a ate. Kpa*ɔ* tsum ngu kposo ate ngu di kposo je.

Ekposo u tsum a ate yó, tsum ka i vande tirin da*ɔ*, i ha*ɔ* anange sha ijsni*ɔ*kon, ga yó, i lu atsor. I fera inya do*ɔ* do*ɔ*; a feran inya yó, i gema i maa sha mi er iyou nahen, i ver hunda kpa*ɔ*. I yila er una, a kuren yó, i kuva hav i chir sha una la, mbu kar ken inya, i gema i gber mtóm nongo móm tseg*h* i tir ken atsember na, i yila na er mtuunum. Man ate yó, lu a mtóm iniongo i hiar kpee, nongo u ken ató, man mtuunum na ken won ken atsember. Kpa tsum yó, lu a nongo u ken ató ga; ka i lu mtuunum na ken atsember vough. Tsó a kuvan un chi*ɔ* yó, ka sanen do*ɔ* do*ɔ* je la.

A sanen chi*ɔ* yó, i gba yilan er tsum. Tsó kwase u i maa nan tsum la, nan *ka* wanye nomso a kaha nan inya, nan kura nan ha*ɔ* ker, nan gbidye do*ɔ* do*ɔ*. Kom u nan la a maa atsember na, er ka i maa di atsember a ate nahen; iyor ve teman imóngo ker, er ate di nahen, mtse kpa*ɔ* mbage-nev ve tseg*h* ker. Kpa*ɔ* un yó, ngu a lu ker wa*ng* er ate ga, sha achi u ate yó, ka i tim di dza*ɔ*r tsó, i maa ga, man ugen yó, dza*ɔ*r tsó kpa*ɔ* ka i tim ga; man tsum yó, ka i tim dza*ɔ*r i maa kpee man i yila er tsum ye. Mba we amine sha dza*ɔ*r ken ate, mba koson uvua sha una hen tsum. Hi*ɔ* ngise je, dzan dzan nyian, ka ape kwagh u tsum a lu ne.

Wanuna alev.

Wanuna alev yó, ka un je man i yer er wanuna ahi kpa/ ye. Iwase gen ka nan ha/ ahi shin mi, ugen nan ha/ alev. Hi/ ngise je dzan dzan nyian ka ape i eren a wanuna alev la.

Wanuna alev neu ató a har, ugen ka i maa un i ver hunda, nan ugen yó, i maa un vingir, tsó i toron a tor. Un yó, mba hombo maa un shin huwa, ka i maa un sha inja i una u vesen u ka i maa sha ya la je; kpa un yó, i kara tin ntóm na ityó na la na tav ga, ma lu di ataven er ishiva i róm nahan tsó. Or gen yó, ka nan kara dza wua uwer gberen ntóm kpee je na: ka nan gba tón atse wven tsó, nan ver; nan penda ateran sha mi, nan kuva van uha nan chir, non san. Kasev ve ha/ alev sha mi, i yilan er, wanuna alev. Un yó, lu a ion i tenan mi ga.

Ka di ape kwagh u wanuna alev a lu di tsó ne.

Kwer.

Kwer yó, herba di wanuna alev, nan gena di u rice sha una unua u sha ya, u i yer er tsura la. Kwer mba eren u sha ya ga, mba eren shin huwa: kwer neu herba taven ityó a wanuna alev. Kpa/ u yó, ka u lu a hunda kpee, kwase ka nana ha/ unua sha una u vesen a iv yó, nan dza mase ha/ ugen sha kwer. Or ten shin ityó kweregh ga, ka igo i ten shin ni ye, na iji/ i dion igo tenan er ityó kweregh nsi/ ka; i keren igo tetan er iyande a tombe nahan yó, dza shin ityó kweregh, u dza dzuwa s i her kpee. Ka a lu tar u xx dwen a nge/ yó, a kóron igo tugh kpeem, shin ató a kweregh.

Ka ape kwagh u kweregh lu ngise je, dzan dzan a ar hen iyande i nyian ne.

Itimbe akórough.

Itimbe akórough yó, dzum u mbaviase gena/maan ayough la, ve de u tsan ken atumbe er, iyouv nge/ ken atumbe yum, nahan ve/ er itine er ngise ve er ve tsa kimi la, ve gena ve ver akór kimi. Or gen nan er i akórough kposo, i iyoo kposo; or gen ka nan er i akórough ken itiev, or gen nan er ken ya, shin akóngo, kpa/ i ombon iyouv i lu shin huwa kpee, sha achi u or a er ken itiev cha yó, or a dza i/ nan iyouv.

Kpaɛ akór yó, ngise Tiv /in a ga, er u i/ or akór u dza lóŋ yó, iyovv mbia wa ga, dzan dzan je yó, mbi lu u vande kahan lóŋ la kpaɛ mbia vihi chí/. Ka ape i lu nan ivor ohian akór a /in la: kpaɛ ainge yó, ivor mba /in akór, mba kara chíe ga.

Ka ape kwagh u itimbe lu ngise je dzan dzan a ar hen iyange i nyian ne.

Dwer.

Dwer ka kwagh u d/ri u tenan imógo ker, u yó, Tiv fa kwagh u u fe-fa ga. Ka er Tiv v ama dzenden dzan ken Uke dza yan tor kpaɛ la, nan ve nenge dwer ve ve hire ve gba va maan ye. Dwer ka kwagh u Tiv ga, ka kwagh u Uke, Uke mba yer er 'zaure', nan Tiv ve gen ve yer er dwer ye; lu Shitire a Ukan bi/ nengeh dwer ve va er, ve akur a Tiv aghen kpa nenge doŋ ve, ve nyór ni maan ye. Ngise i lu han ma or man nan maa dwer ga; i lu tor keng a maa ye, bakoora nana maa dwer yó, nan na ityar vo, nana koe kpee; nshan ngise ivor chíhin maan dwer ga.

Ngise a kuma tor ka maan dwer yó, a dza dush or u nan fe nan doŋ doŋ, nan nan va maa un dwer ye. I maa dwer tía hen tambe, i ver u ihunda i nyi/na man a lu puadver yó, a lu ihunda i hiar. A kuma u kuvan la kpaɛ tor a ker or u nan fe kwagh u kuvan doŋ doŋ man nan va kuva un ye, nan kuva nan tune deda je a uve or: i chíri i san doŋ doŋ, kasev ve gbidve doŋ doŋ. Tor a gbihi kwav ker a tenan ni, shi a ver ugambe ker kua mkónon, ivor ve tenan ni. Tor a yan nyinya kpaɛ a dzer ken dwer. Ityoghelev mbi kuhwan tor kpaɛ i har ken dwer chí/, iyange a beŋ yó, mbayev mba tor mba kuhwan un, ve tóŋ ve gba kuhwan; i doŋ tor a tema sha kwav, a wa góŋŋ ityu na, a mase man kara daalaŋ. Tsó or gen kpaɛ nana ka/ri er nan kpaɛ nana maa dwer yó, ku u rua tor je, er nan ngu kperan tor a na, tsó nan chia nan de.

Mtse kpaɛ mbayev ve tsa/ri ker ve kuran tor nyinya sha achi u mbatsav ve de tambe ga; ivor a va iya kpaɛ ve tsa ken dwer a mbayev imógo.

Ka ape kwagh u dwer lu hen Tiv ngise la. Man/ka tse yó, akaŋ gema, ivor gba hingir mba maan idwer chí/ tsó; ka or a lu tor ga kpa, nana lugh di shagbaor yó, nan maa dwer je. Ngise yó, i lu tor kpee a maa dwer ye, or a gema a lu shagba rum kpaɛ ka ate tsó nan er ye.

Ka ape kwagh u dwer a lu ne.

Ikev mbi tomov.

Tiv lu a ikav mbi tomov kpishi er ve lu a min ainge nahan ga. Ve lu a tōgh ku timen kwagh, men ikpe i kahan sule a mi, men asōm a gberen ikon mi. Asōm la ve dzuwa a mi ken Udam, i yila a iti er Agondo, men Adzembe a Tur; a yō, ve dzuwa a mi hen kwe u Udam u i yer er Umbu la; Tiv mba kagh er, ka ve Umbu mbe shonov je man kwe ve ugen u va dugh. Kposo i yer er Utur ne. Ityōgh kpa/ lu tsuwa/ ga.

Iker u Ikpe.

A lu or ka gban ikpe yō, nan gber gba/ve u a kahar agba/ yō, nan bugh un avuy kara chi/; nan shi nan gena di non ar bamber, gba/ve ugen shin a lu hen na kon u taver kpa/, nan gba bamber kon shon la a lu ipe; tsō nan tō/ nan var sha kon u aheranegh u nan vande buchur u avuy la (aheranegh shon la ve yila er igbe; Iharev nan Masev ve yila er nagh ikar); nan dza gber uver nan va kor bamber kon la sha igbe la gba/ gba/; i lu er ka gber nahan, tsō nan gba kahan sule a mi. Mava- nge sha ~~kix~~ hi/hi/ la do/ ve u k-han sule a min ga, kpa ve gba nōngon dzan dzan tsō hogher ve a mi, dzan dzan nyian je kpa/, I'urav nba sha ya, ramongo ugen u i yer er Ityuav la nba kahan kwagh a mi.

Kwaghvan.

Sha hi/hi/ la Tiv lu a aka/ a yan atō kposo kposo yum er ve lu a min ainge ne nahan ga. Iyia/ vev yō, lu alev nan mondo man agase man anumbe, ka chi/ aka/ a yan a ve a hi/hi/ je ne.

Iyia/ mbi mbaviase.

Ngise ve kaha alev tsegh/; i yilan je er ikangegh ki alevagh, sha achi u i kaha a iji/ i a tswen je yō.

Ikaha u Alev.

A kuma ka k-han alev yō, or vande nengen toho, hen ape inya i il do/ do/ man ikon kpa/ i nge/ yō; tsō nan hura toho fam la hen iji/ la chi/, shi nan wa ikon her i kpe chi/. Ayange a karen yō, nan nande toho u nan hor la kara, iji/ i hingir wagh/. Tsō nan tō/ ikpe nan yar

nan gba kehan; nan kaha avom gbilititi gbilititi a tav sha ga, iyor ve yila er akir a nor. Nan kaha chif nan lóy fefa ga; i tsa Aóndo a vande nón sha mi dzan dzan ayange a kar je man nan lóy ye.

Mleé u Alev.

A kuma ka lón alev yó, i lu kwase nan yar nan dza lóy ye. Kpa nan vande tsemben alev chif, nan tóy san na nan yar a mi nan gba dza lón; nan tume ikishi^{inguhar} sha ivom i ikirnor la ijiir i dza, nan har asa- nge alev a har, nan daí inya sha uwe nan chí. Nan lóy nahan dzan dzan nan beí avom la. Ayange a karen yó, alev a mende, kpaí a mende chí ga; asange a pighen yó, a hóy, a saí shin inya, kpaí a dedoí yó, a me- nde.

Mende u Alev.

A lóy alev shin inya ayange a karen yó, ishange i iliev i hí mo- ron iyol, kwav u i u ken won la u oghon u bugi; tsó i pav u yan na la abamber a har vough, i duwe ken sema na la, sema na la ngu hen atech- ató u abamber a har la, sema la, abamber ka a paven a duwen ken u yó, u kpaí u maí u duwe itough sha je, i yila er Tombo. Nahan abamber a har la, a dzer sha tombo la, bamber ugen a dzer ken ihan ne, ugen a dzer di ken i ngin er ika nahan, maí i yila je er ika alev i híhif; ka sha i je man tombo la u hí dzuwan a kwaghyan u nan u ageí ye. Aya- nge a karen yó, ika shin i híhif la i uma i ndóí kara; tombo la u mase dzuwan a kwaghyan shin mise a u, u mase wan ika yemen hemen. U va taver doí doí yó, i mase yilan er Adenga alev. Ika alev la kasev ve dzór ihónon ve dza jiir iyuwe i ya ruam a mi. Iyuwe i sha ika alev mba yer er whiandem; nan ka a gema a dzór i a pughur a tsen man a jiir yó, i yila er akafi

Mam u Alev.

Alev a va wuhwan yó, agen a unbur hen inya; agen a kamber sha kon ombor i iyange orsule wa i i kpe la. ^{Mám} u alev la i yila er alev gba. Híhif la alev a vande kparen, a va ndóí uikparen nav mbara kara yó, a kór ium je, a gba umen shin ató a uikparen mba ve ndóí ka-

ra la. Ka atam a alev la jim je man i ver er alev ye, hiŋ ngise je dzan dzan nyian. Fam u iyor ka vea saŋ mger yum la, Tiv ve kaŋ er alev a gba fam la je a ƴ chier iyol, kpa jim je yó, ityó i iyor mba ve saŋ mger la alev a humba gban i.

Iye u Alev.

Alev a kehen doŋ doŋ yó, kuma yan vó. Mba ve alev achin a har, shighe u a nge a lu ndoŋ kpaŋ kasev ve dzór ve dza jiir apusun ve ya a ónov vev kua mbayev, Man mye ugen yó, ka i de alev a via doŋ doŋ a uma; a uman chiŋ yó, kasev ve yar ve dza dzór, mdzer la i kaŋ er mba sangen alev. A sangeŋ kpishi ga yó, i haŋ shin kwese i kur a mi, i va haŋ sha daŋ dzan dzan a uma. A uman yó, i kura i haŋ sha ~~XXXXXXXXXX~~ wanuna u shin huwa; wanuna la i maŋ i yila un je er Wanuna alev. Kpa ichivir i chivir alev yó, ka u kurun a mi shin ikese. Ngise kwase nana sange alev a ngeŋ ga kpaŋ nan haŋ shin ikese man nan kur a mi ye. Nahan Tiv maŋ ver ishor je; or a lu sha iko ga kpaŋ nana hagen sha ujege mbaakafy yum yó, ve kaŋ a nan er, Menge alev a keren ikese yó; u yina sha or la, kpa wér u er gesa a nan kpee.

Alev a ombor yó, ka a kuma u yan a la. Kwase nan tsembe sam alev chiŋ nan haŋ shin itye, nan haŋ mgeren sha mi nan jiir; a vian chiŋ yó, nan kaŋ ishwa nan wua nan haŋ sha mi nan naha, nan gber a na nom u nan a mbayev mba nan ve ya. Or gen yó, nan rumun a nahan la ga; ka nan ya agbongon. Alev ka a vihi or ave yó, a mor nan iyav nan tsa nan yav ga.

Ató alev.

Alev nga ató knoso knoso, kpa mleg u a, man ~~knende~~ u a, kua mye u a chiŋ yó, ka kwagh nóm tsó; kpe kwagh u a hombo lun kposo yum yó, ka asange man a kaha ye. Alev a uter yó, ka tende man ishwailev.

78

Ahuma.

Ahuma kpa ka di ityó alev igen je, man a yó, mba leg a fefa; kpaŋ kasev mbagenev yó, ka ve lóŋ a sha shighe u ve leg alev la je. Man a yó, nga gbe fefa ga. Nga a wa shin inya er rogo nahan; kasev mba

ngise yó, ve time ve dugh ve jír ve na ónov vev va ya, i yila er ake ahuma; a doḡ u yan tsó. Man ngise or a ya a ngbaghen a mgbagh yó, ityough ki nande nan je i doḡ ga, or gen yó, iyav mbu nyóⁿⁱ nan kpaḡ, nan suwa kpishi; kpa ka mbayev humban ngbaghen ake ahuma yum ye. Ahuma kpa mba ye a ndor, man ka a uma kpa i ya.

Mve u Ahuma.

Ahuma ngise lu jege kwaghyan u mbatamen. Ngise i sange a i kange akagh akagh; ijen a va gba yó, ikagh ahuma i móm kpa i lu ikundu. A lu shagba kwase u ka nana yór iwer, gwa u dza nan je, kpa i lu ahuma a kumen. Nan tsembe ahuma chí, nan jír sha ityem imóngo je nan ~~kwagh~~ tsa kenden usu shin mi kaka, a va via sha ikechtóngon. A vian yó, nan mough nan ka ishwa nan wua nan nyór a mi ken iyow. Tsó nan tóy akpela nan kume her sha ikchtóngon la, nan tóy ishwa la nan wa sha mi nan er mkurem ma nyian nan haḡ sha mi. Sev a aven pepepepe nahan yó, nan gber shin jege abaraí^í óndo nan na nom u nan, nom la a yila iyow ve va dzuwa her, mbagenev yó, sha mkume la je kpa vea ungwá yó, ve gba van avol a ve tsó; ve va ya, ve wuese tin tin er, wánvia tema shagba hen via jighirjighir; ngu a yór iwer iyow ve ya ve beḡ ga. Ka ape ashagba a ukase a ngise humban iwer sha ahuma a kumen la.

Mondo.

Ngise la mondo lu mbayiasé kwagh je doḡ ga. A kuman or ka kahan mondo yó, nan hura toho hen ijende nan nande, tsó nan gba kahan avom; nana kahan avom chí yó, nan tóy ató a mondo la nan pav chí nan lóy shin avom la. Una menden yó, a wuha ika beva beva; ma kwa móm u lun igbangese er kwa u mondo nahan yó, ngu ga. Ityombo na la kasev ve tóndo ve jír iyuwe a mi, i vila er ishóngo. Una va vian yó, a hí nyian ika, i-haḡ inya ik kpe chí; una kpegn ike yó, a via shin inya vo. Kwase nan yar nan dza time nan va kume ruan a mi iyow ve ya; ichin igen i mgbagh a mgbagh kpaḡ.

Agase.

Agase yó, ngise je kpa i kahan a ikangeḡ nagh ga, i taḡn a ta a. Hen ijiir i i leḡ mondo la, a va dughun mondo kara inyom la, óndo a

va t^{en} ura inya y^o, i kume sam u a i dza ta hen iji^r i i dugh mondo
kera la, i t^o ikpe i hundu. Ts^o ayange a karen y^o, a mende; a va
uven anu y^o, i hura toho ker, man i pende agen a venden atine la, i
wuhe kara. A va maren y^o, hingir inyom vo. Ts^o or u agase la nan su-
nda nan kenge aile aile nan kur a mi ken ya, nan va ver sha d^o. A va
uma y^o, kasev ve gba eren ruam a mi; kpa kwagh u agase lu humba d^o
dzan dzan ainge x je kpa^o y^o, ka iber; ma kwagh m^om u ken sam u ya
u d^o iber er agase y^o, ngu ga.

Anumbe.

Anumbe y^o, ngise a lu di or ka kahan a y^o, nan vande huran ikande
fam, nana begⁿ y^o, nan kaha avon, kpa^o a tav sha ga; ts^o nan t^o anu-
mbe la nan pav sha andor andor nen l^o. A va menden y^o, a ta mende
a wa ika beva beva; dzan dzan inyom a va aven y^o, kuma u timen a yan
vo; kwase gen nan jiidi a jiidi, man na^o a nom u nan ye, man ugen
y^o, nan mgbash a mgbagh. Hlu u a y^o, a wa nyian iyol kela^o nahan, man
a d^o ken dzwa za, a wa angen d^o nahan. Kwase a time a man nana
kende inya a taver y^o, a wa akase a kara d^o yan ga, man a jiidi a je
kpa^o a nunde a via ga.

Ke iyav mbi Tiv hi^o lun^o a mi tse^o ne.

Ken mase ijime y^o, Tiv va dzuwa a iyav mbigenev mbi inja^o, mbi ve
ma^o ve lu a min dzan dzan ainge ne. Ke uwua, man amine, man vambeiyou,
man ahi, kua abun, man agbishe, man torfam, man agbadu, kua furum.

Ayuwe.

Ayuwe y^o, ka bushi man aishwe man atuir man afialegh man igar. Man
aka^o a menden a wan sha iyuwe y^o. Ka nkem man ishwa kua ichegher man
shita.

Uwua.

Uwua y^o, ka hen Ugenyi je Tiv dzuwa a mi, ve lu a mi dzan dzan ai-
nge ye. Uwua y^o, ka u je man u lu tamen via ken Tiv ve. Man Tiv mba
kahan u aji^o kposo kposo, or u ka nana lu a ma iji^o igen i ts^oghol
uwua ga ya, nan gba r^o. Ka ape dzum u mbayase lu a fa iyough ga ve

ve hiñ uwua u tsóghol la. Man er ve va gema kahan iyough akur du-
 wen yó, ve kaha ken akur kpa, or gen yó, nan kaha ken nema kpa, sha
 u iyiañh ki ngeñ nan. Man or u chihin tom yum/yó, nan sañ a ne nagh
 ken akur tsó. Nema yó, ka or hura toho nan hañ inya nan gber waniko-
 nov kpañ chí; ayange a karen a uman chí yó, nan nande, nana nanden
 yó, nan ta uwua nan tsóghol. Man or gen ka nan tsóghol uwua ken akur,
 or gen yó, i lu hen ikangeishwa nan tsóghol uwua ye; man or gen yó,
 nan gba tsóghol a ne nagh ken taa tsó.

Man shichen u mba a kahan uwua la yó, i kpa er mba tsóghol ivor. Ka
 u a hiñ menden la akuna a gba dughun asange na shin inya tsó. Man
 kwagh gen kpañ ngu ken toho, mba yer un er ñlisha; i yó, ka a kahan a
 kaha sule ave la kpa or nenge a i ga. Tsó a kahan di uwua a tón
 ave kara yó, mañ i ngure menden je. Ia nguren menden yó, uwua u gba
 hian gyough er i nande a nande u sha usu nahan, nahan wayange u kara
 nar ga; man ape ka ia ngeñ yum yó, ishagher uwua tsó kpa or tóndo
 xxx hen sule shon ga, uwua la u sañ ishe purututu.

Uwua u a vesen u a uven enu yó, kuma u huran uwav vo. Ka a huran
 uwav yó, i yaren twar u akember a ikuleke i yañ ker, man uve u huran
 la ma or a yar a we u wasen we kpañ ne yañ a imónso. Man iyanre nana
 kara yer ga, uwe wea yar man ijen ia kór nan, nana va er nana va yar
 twar u akember a ikuleke la yó, or u sule u a lu huran uwav la, a
 venda a nan er; Den akember a ikuleke an. Ka nahan man Tiv ve mañ ve
 ver ishor er, Ka wea venda or uwav mbu huran u de nan akembe a ikuleke
 ye.

A huran uwav a beñ yó, hingir ategható fam je vo. Uwua u gba wan
 adesa. Hen dzum la Aóndo una ndu yó, a dura kpishi, yó, Tiv ve kpa
 er, Uwua u a tsuwe adesa. U a wañ adesa u a vesen yó, u gba wan nyam;
 u a wañ nyam chí yó, gba u maren je la. U a maren u a nguren nyien
 ityov yó, inyon igen ngi dzwa gógonan mba yer i er ⁿkiaper. Un ⁿkiaper
 la a tóndo a dza gbihi shin nger er ishu ityanen i nenge yó, i fa er
 inyon sóñ even ve, yó, i yevese i yem ken atuncu a iwagh ityanen i
 dza yer avol, kasev va de kara kóron i ga. Tsó un di kpa a mañ a hiñ
 imo i gberen hen dzum la je; nahan ivor ve kpa er, ⁿkiaper duwe yó,
 inyon av vo; nahan ityombo i inyon kpañ ivor ve gba eren.

Uwua u a maren u a nguren nyian ityovv yó, i^yor ve ka^r er; Ikule gba nyian ityovv vo; ikule yó, ka shighe u uwua u lu shisha la. I ka^r er hen shighe u ikule shisha mbatsav ka ve kumbur je i do^f ga, er vea wua or vea an a va ya ~~xxx~~ uwua la a min. Dzum la or kara dzenden aikighe ga.

A nguren baver toho nehan yó, uwua gba vian vo. Uwua u a maren yó, wennyarev mba vihin u nge^f di tsó do^f ga. Inyon i dzuwa sha mi u vihin; Kpo yó, ka una duwe or hen uwua yó, sule la chi^f u gba iko kara, or kara tóndo ishagher ga, a ya cha cha; i lu tugh man a duwen ye. Man bagu kpa^f sombon uwua je do^f ga, kua ikar kpa^f, aka^f ne nga vihin uwua je do^f ga. Nahan kpa ka mban tsegh^f ga, ika kpa^f. Man ika yó, ka a lu ikpela man ia duwe or hen sule yó, i sombo nan uwua chicha, ishagher i móm tsó kpa^f i hungur ga. Ijen i ma^r i gba or la je.

Tsó hir una va vaⁿ yó, nonso nba iyercuv ve gber da^r ve tin. Or sule la a yar a dza ta ichegh aikighe; kper nan pepe mbayev nonso ve yar ve dza chagh. Ngise vea chaghen la ve chaghen u u yier u dza hagh ve cher u ken tiv, er, a chagh u a dza ha^r vegher u ken ike yó, uwua u a yen ken ike je; ua kara gba ga. Kpa ainge yó, nba kara ve iko ga. Mbayev vea kurun kara yó, kper nan kasev ve dza sange ve ver hóm non na kposo, ve ver undu di kposo. Ka u dedo^f la i yer er hóm on ye, nema ka di u lun tsuwasaf la i yer er undu ye; gadiya mbayiasse mbara iriav nge^f ve yun nahan ve kurun a bo uwua la ga, ve undu ken itiev. Ka nehan man i ma^r i yilan bo uwua u i undu la er undu ye.

Tsó a sangen nehan chi^f yó, i kange aile aile i kur a mi i va ha^r sha da^r; kpa i ha^r wue wue ga, i ver sha nongo yó^r yó^r, i do^f nenken tsó. Mbayiasse mbara yagn uwua fefa er iyor ainge ga; ve de u lu sha da^r dzen dzen ura u nób sha min achin imóngo je, man ve mase kurun ombon sha iuna ye. Kwagh u ve degn ura nób sha uwua yó, ve ka^r er, megh ku sha uwua, nehan ve de er ura u nób sha mi, megh ku kough kara, man or a ya kpa^f iyav mbu a kara nyonⁿ nan ga ye.

Iba ve uwua. Kpa ka u gban yan nehan ga; mbagenev ka ve kunde iber uwua ve ma; kwase gen nan naha ruam mi iyor ve ya, man mba kaⁿ mumu a min kpa^f. Man ka a sunda u yó, hiⁿhi^f la orvesen a yila kwase u nan teghele^f a ka^r a na^r er, Banvia, kunde iber, ityó yan i shi va nenge ijir yan. Yó, ka u nana er msóron je la. Tsó kwase la a gbi-

dye msórom a mir je. Iyange i msórom ma a ma la, iyor ve yar msórom, or u nan vihi ma la nan gba iyor uitye uitye, ve ma, ve hunde. Msórom ka ma nyóhó la, iyor ve kpa er ma doḡ ga, ka msórom ma ukase a mba-yeve, ma kuma u ve mbavesen vea ma ga. Man ka ma yuwa la yó, ðð, ungwá! Msórom doḡ ve! Iyor ve ma ve gber amó, ve gba eren day de day, ve wuese or la msórom, ve mase hiren ken uva vev tugh. Ka akaḡ a Tiv lu eren a uwua ne; mba ainge kpaḡ ka ape ve eren i ne.

Ati a uwua ka: Genyi, man Ikeghgbenda, man Iyóngoatsuwe, man Jinawa (Dzenawa), man Ichanikule. Genyi ngu pupuḡ, doḡ ashe yum ga, man a taver; Ikeghgbenda yó, ngu pupuḡ seghsegh, kehe asange kpaḡ. Iyóngoxtá atsuwe yó, kungu man a kehe asagher humba upupuḡ mba uvuav mba-genev chiḡ, man akóv a na ka a lu il, a doḡ nengen je dzuwa ga. Man Jinawa yó, ka un je man shombo kehen asange ken uwua chiḡ ye, man a nyian asange eletete doḡ nengen tsó.

Amine.

Amine yó, Tiv lu a min ngise je, kpa mayange ve wa iko a min ga; ve nónḡo u den a de a je, er, kwagh u a ngu ichan yum. Man vea nónḡo a kaha di chiḡ yó, Ugenyi ve va yam ve dza nungwa sha uvua ve er tashi a min (tashi ka msórom ma Ugenyi), man ve er ruam, kua shi ve wua aso a min achi u dzendena min ken toho, man. Man kwagh u lu na je man^{lu} Tiv lu ka den amine yó, lu mkor u a kaha, i kura inyon kperi la; sha kwagh la uwer dzungwe gban Tiv a amine. Man kwagh u a na man ve de a ga yó, ka sha achi u a lu iyiagh ki famegh yó. A luḡn sha shighe u ijen ka i ve kór Tiv la yó, a a gema a via sha shighe la vough, nahan a yuma ve sha ijen. Man bar kpa ve lu a gba kaḡn ga yó, luḡn a je man Uke ve va yam ve na ve bar ye; ka sha akaḡ ne nahan man Tiv kpaḡ kara de amine ga ye, kpa kpishi yó, ve kahan er ve kahan ainge ne ga. Man Tiv kpa nahan ruam shi, man kunden iber sha a kpaḡ.

Amine kpa nga ató kposo kposo, man sha mlu u a kpa nga ashe kposo kposo je; dzan dzan k je yó, sha mvie u a kpaḡ nga vie fefa chi chi ga; agen ka a via fefa, kpa agen yó, a nga vie fefa ga; mles yó, ka i lóḡ a ichin i móm je, kpa a gema sha mvie yó, a kara via ichin i móm ga.

Ati a amine yó, ka: Amine a Tiv, man Ichaikar, man Ikagune, man Nandeityou, man Tsafa. Amine a Tiv yó, ka a je man i yer er Ichaikar ye, ka sha achi u mlihi u a lihe man vende er ka ichaⁱikar la, man i maa i yer a er Ichaikar ye; Ikagune yó, wen kpa a lihe, kpa yun ga; man a wa humban Ichaikar Rindi teghela. Man Nandeityou yó, ngu kwav móm a ve, kpa gema ngu nyian. A ngan ne chif ka amine a Tiv. Man Tsafa yó, ka amine a Ugenyi, un yó, ka a ló^o un a a Tiv ura móm je kpa, amine a Tiv la a mar a via i gber kara, kpa un yó, a ló^o hóm a hóm her ndever ndever tsó. Man y una va nongo a mar yó, a mar gbogbo-nan, a humba a Tiv la cha je; kpa mayange a via fefa ga, nahan a fa dón Tiv ishuma yun ga.

Mlee u amine.

Ngise Tiv lu a fa iyough ga yó, a lu ve ka ló^o amine yó, ve ló^o hen sule u ve dugh anumbe kara la, ve yila sule u ve dugh anumbe i ye la er akuar. Ivor mba xix ngise eren tom yun ga yó, vea dugh anumbe kara yó, ve gba den akuar la tsó; Aondo a va nón ura u hiⁱhi la yó, kasev ve yar ve dza hura toho ken akuar kx la kara; ve kohol toho u ve hor kua amende anumbegh la, ve ta tihi, a va uran yó, ve yar ve dza nende; akuar la a hingir wanger wanger. Tsó Aondo a va ta^o ura u mi-mi la inya yó, ve ka^o er, ura ne ka u ló^o iyav; orvesen a yó^o er, ura ne kper kasev ve ló^o amine mi. Tsó sev mbu a aven yó, kasev ve gba kumen amine, vea kumen di chif yó, ka yaren di u dza ló^o je la. Ve tume ikishi nguhwar sha ivom i akurugh la ve tsó^o sam amine sha ahór-avegh a har ve har, ve dza ijbangahar ve mgbefgha inya ve chir; ka mlee u a je la. Ivom i móm ve ló^o ajir a nyin ken akpe a ivomough man sha ihagh ivom.

Mende u amine.

Amine a tsa shin inya yun je ga tsó, a mende; a menden yó, akuna man akange a gba saar dughun asange a shin inya la. Nahan mbavev ve yaren ve dza kxix huren. Amine a va hingir ataven er ahó^oaveegh nahan yó, i yila er ka injórhó^o. A va karen hagra yó, kuma huran vo; kasev ve yar a mbavev ve gba paven. Mhor u amine yó, mba yer er, Amine a paven. Mpav la kwase nan vuhe amine a a vende atine man a nyian kpa la

kara; nan mase den a lun atine dos dos la, nan yier a a dza ken, a dza ken, nan er wannya sha ikevwe pos, nan ha, hen huwa u a; ka amine a paven la.

A paven ayange a karen yó, i dos amine iyol a gba vesen wan adesa; a wagn adesa a taven yó, a gba wan myam maren je; a maren yó, i ka er, amine nga duwen icha iviha. Tsó a gba tan hugh; Adndo a va ndon yó, hugh kura ku kough kara chacha, amine a hingir puny, yó, iyor ve ka er, Amine kungu vo. Tsó mbayev ve gba yaren kura.

Aka a vihin Amine.

Amine nga a ihom iyol je dos ga. Er ka a mende je tsó akuna a gba vihin, a war ha, a va kungun yó, mkuurum man avungu ve gba vihin. Man shighe gen yó, mningem na kór a; mningem ka angev mbu amine je la, ma vihin uvua kpa. Tsó a poson shighe u anka mba tswamen a mban yó, amine a gba vian; a vian yó, a nyian ika, a nyian ika yó, Tiv ve ka er, Amine nyian ayol nahen yó, a via a via je, a kuma u gberen. Orta- men u aminegh la, nnan yar aikighe nan dza ta ichegh; nana tagn ichegh yó, nan wuhe chió; iyor ve ka er, Via dza kór amine nyian, kper a gber. Kper nan pepe mbayev ve yar, ve dza wuhe ve ha inya, kasev ve yar ve dza sunda; kasev vea sundan la ve yila a sha mlu u a sha ati a tar, Homon, man akumbur, man ijónyon. Homon yó, ka a dedo a a lu ele- tete a we asange dos dos la; man akumbur yó, ka a a lu da a we asange yum ga la, man ijónyon yó, ka a a lu dedo man inyon i ye a, a mase shin aton shin avegher la. Nahen kasev mba ve yar sunda la, ve kura ijónyon la, ve yen a min ve dza er ruam a mi ve ya. Man akumbur la yó, kwase u i lu amine a nan la a kura shin ikese a dza ha ken iyou; a panden a ha sha ishase, a uman un a eren ruam a mi. Homon la mbayev i ika iyor ve dza gber ichol ve va kange aile aile ve kur a mi, ngise yó, ve va na orvesen ve a va sha dza u hen ate; a sar kwase kpa, ka nan man nan er, nan na kwase ye. Ngise amine lu kwagh u kase ga, mlu kpa a lu sha ikev i nomsoor. Ka ape kwagh u amine a lu ne. Kpa er amine a ngef ainge yó, ka i pav, a kwase a lu ken iyou sha dza nan eren ruam a mi, a nomsoor, orya la i wa her ate sha achi u eren msó- rom a mi.

Ikuleke.

Ikuleke yó, ngi dion ajír ajír, ka han ma ijíř man i dion ikule-ke ga. Ijíř igen ka i dio her man ijíř igen yó, i dio je ga; hen ape ka a chir ikum ikuleke i dio yum yó, ka hen akur, man hen apar man hen ivenge. Er mbanise lu a kav kwagh u ivengegh yum ga yó, ve pař ikó ve mař ve wa ikon i kpe, tsó i kaha ikuleke; nahan i dio kpe-kpe. Ajír di a dođn ga yó, ka hen warawa man gbankpo. Er i lu nahan kpař ngi ató kposo kposo je: Ka iusu ikuleke man santa man awambe ikuleke man wannógov man wanukpar, amenge man ikumbagu. Iusu ikuleke yó, ka i je i vanden vian fefa ye, apusu a i nga a lu pupuřman i kehe asange, asange na kpař kungu, man i ngi tiaver yum ga; Santa yó, vie fefa yum ga, un a kehe yum kpař ga, ngu a mar vende vende a wa king king, a taver asange, man asange na nyian engekeke nahan. Awambe ikuleke yó, lu a lu tseke na ga, ka di han ma nongo ikuleke tsó un ka a duwe sha min ye, ikuleke ka ia luyñ di nyian er awambe tsó i yila er, awambe ikuleke. Wannógov yó, uwe or mtswen u fa ityó u ya i er i tiar ga; nongor fefa, a kehe asange man ngu a mar gbogbonan. Wanukpar yó, ka a tav ga tsó a mar je, man shi a via di faa je. Amenge kpař nahan, gbe lun tsenako na ga; ka ikuleke i wan asange a nyóóso asange a il kua a pupuř yó, i yila er amenge; inja na yó, ka er or ka nana gba amenge, anyi a nan a kara lu dzo móm ga nahan, yó un di kpař ka una nyóóso yó, i kař er ka amenge ikuleke. Man ikumbagu kpař gem a gema sha han ma nongo ikuleke, ka ikuleke a wa vegher móm, vegher ugen a lu ipusugh pupuř yó, i yila er ka ikumbagu; inja na yó, ka er bagu ngu a nyian iyol man a gema a kungu ikum nahan.

Ka a kaha ikuleke ia menden tsó akuna a chinge mi saar je, mbayev ve yar di kura ngegh je man ve humba a ve ikuleke i vese ye; ka ia vese asange a i a beđn shin inya, i kpa ia hingir agum sha yó, i kař er: Ikuleke gande akuna vo. Tsó i mař i hindu uwua ker, man or gen yó, nan tile dzan dzan i hař isham man nan ta uwua ker nan hindu ye; uwua u ka a hindu ken ikuleke la, mayange u vesen fefa ga; ka u ure dzan dzan man u va mough ye, huřh ku sha isham ikuleke la ku doř ga, ka ku je ka ku ure uwua nahan ye. Tsó ikuleke ia hařn isham ayange a karen yó, i gba kuven ónov. Ónov mbara ve hař aive, ayange a karen yó. i gba kehen, shighe la i kař er ikuleke gba gongor vo; tsó i gba wan

wansangem vegh vegh, i kpa er ikuleke ngi kuran nyakos, tsó mbavesen ve dzenda mbayev ve haɣ ken kura bagu u yaren. Bagu a dza mbayev iyol je i doɣ ga; ma iyiagh i móm kpaɣ doɣ bagu kuma un sha ikuleke ga. Iku- leke ia va geman tanɣswande yó, i gema vian je vo; mbavesen ve ta mba- yev mba kurav ichin kigh kigh er ve de yaɣn ikuleke ga, i via vo; kpa mayange i dza sha min ga, mbayev mba kurav fa iv mbu ikuleke je doɣ ga. Wanye ugen nan tóɣ wanihó u a ese sha dzwa na man a hor dzwa doɣ doɣ kpaɣ yó, nan nenge ikuleke i i doɣ nan la, nan ese i shin itine shin inya je, i tóndo; ia tóndon yó, nan kór sha dzengeɣ nan yem a mi ken toho, nan dza lovor nan haɣ ayel a na ken toho cha je, nan hire hen pe nan tende i la, nan va er wanɣnya nan urugh hen itine na la, nan chir doɣ doɣ, nan ndɣar nguhwar sha min nan tóɣ ambi a agóndo nan ver sha mi. Nan kar a yem a dza mgbagh ikuleke la nan ya, nan gema ipusugh nan ta ken toho cha je. Mbayev mba a iv mbu ikuleke kposo kposo. Ikuleke ia va vian yó, orvesen a yar a dza sev i móm, a dza penda sha akombo. Ikuleke ia va vian yó, mbayev ve yar ve dza paɣ ve haɣ inya, kasev ve yar ve dza lovor ve iligh atsur, nomso ve yar ve dza kange, aile a iku- leke mba yer er ijueɣ ikuleke. Nahan i kur a min i va wa sha dzaar; man i gema i sange i dedoɣ i iligh i dzer sha iusu sha achi u ivorough. Tsó iyor ev num yan ikuleke; i kpaɣ mba eren ruam a i, kpaɣ i dio ruam yum ga, shighe u ka ia lu ndor la, kwase ugen nan or nan er akpekpa a mi, mbagenev mba kaɣn er akpekpa u ikuleke i ndior humba doɣn a akpe- kpa u ahi. Tiv fa a ne vev akaɣ a eren sha ikuleke kposo kposo er Uke nahan ga.

Iyough.

Iyough yó, lu wanichóghol hiɣ fan ki ye. Ngise jege ijen gba je doɣ ga, or kór wan u kwase nan dza yam iyiagh mi nan va koso u nomso mi; er a va lu nan sha tse. Ka ijen shon i i vinen ijev ~~shon~~ sha mi je laɣ. Ijen la er kwagh; Udam ve wua orɣu ve hambe sha kon hen gbenda er Tiv ve nenge yó, ve chia dzan ve iyol sha ikov jaren, kpaɣ mayange i dzuwa ga. Tiv ve lu ~~ta~~ yaren ikov her dzan dzen. Nahan wanichógholov je yó, or kara wa ve iko ga, ve gbaɣ kpen ijen kara tsó.

Nahan wanichóghol gba dzenden shin ikó yan ake a mtó tsó. Ugen nan dza ya wankwagh gen nan kpe. Tsó iyange laɣ yó, wanichóghol ugen dza.

nenge iyough mende shin ikó; nahan a time, a kaɛ er una ya, ka nyi ku un lu kpen man ka nyi ku una gema a chia? Una ya kara. Tsó a time a va mgbagh, ki vie yó, a dugh a tsembe a ya, ye yó, doɛ un, man hi hi hi kara kpe ga. Kpaɛn ga yó, maɛ gba dzeren dughun mgbaghen yan gbem tsó.

Iyange la yó, wantamenor kenger un gege yó, pine un er: Uwe ne yó, ka nyi man mbayev mba ve lu a ungo a uter je kpa ve kanden ijen, mbagenev ve kpe a kpe je kpaɛ, man uwe u gem u kehen a kehe er ijen ne bende we ga nahana? Tsó wanichóghol la gba sha mi ór un nahan chiɛ; er un yó, wen er wanichóghol a dza tesen un. Tsó ngura mough a na, ve nyór shin ikó, dza tese un. Time dugh na wantamenor la. Ngura kenger gbaɛ, kaɛ er: Kwagh ne vea imba kwagh i ngise se lu a min i yilan er anumbe ne; a di kpa nga we shin inya nahan, ijen ne va er se kwagh, a beɛ, kpaɛ asóndo a iyor agen yó, shi a wankinem nam, mba mase kpelan iyor inya a min. Tsó a kar a ki shonough ki wanichóghol dugh tese un man óron nahan la, a dza jiidi er ngise ve jiidi anumbe nahan, tsó ye yó, humba doɛn ken dzwa a anumbe. Wantamenor la nengen er i lu a lu kwagh u waren ijen mi je ne yó, a kaɛ mbayev nav er: I yóó kwagh ne ken igbar, mbagenev kpaɛ ve va war ayol a mi, kara ka kwagh u yeren ne ga.

Tsó mbayev nav gba yóón sha adóɛ a ya dzenden er: Iyor ^{ve} dza dugh kwaghyan shin ikó o! Iyor num kpugh dza haɛ shin ikó, kohol wantamenor la shimi vea kwase na, ngura gba sha mi ór ve nahan chiɛ; wen er iyor ve time je, or a ya kpaɛ nana kpe ga, ka ku ga ka uma. Tsó iyor chinge mi dughun gbuv gbuv, kuma er a wua or angahar yo.

Iti i iyough.

Tsó mba ve lu cha ɛ mba dzende mba va nór yó, ve pine mba ve vande van la, er: Ne er nan ne ne ongo fese nahan? Mbara kaɛ er: I yóó a yóó, man se ongo se ve ye. Tsó ma i gba yilan er: Iyóó, dzan dzan ken mase ityó yó, i yila erɛ iyough, kpa sha dzwa u Mbaylase sha hihiɛ la je yó, ve yila er: Iyóó.

Wanichóghol fa iyough tese Tiv ve gba ^{yan} tsó, man er vea kaha yó, ve fa ga; ve gba dza timen shin ikó tsó. Man hen dzum la yó, Udam lu icha a Tiv ga, nahan wanor Udam va hen ikar na u Tiv a kwase na, ikar na la mgbagh un iyough, ye yó, pine ikar na shon u Tiv la ape ua dza dzough a kwagh ne yó; ngura sange ór un nahan chiɛ. Óngo yó, a gema a

kaɣ un er ve kpa ve mba a kwagh ne. Kpa ka ve tseghɛ ve ye ye, ve mba ne ikuriyor igen ga; un ikar na la pine er. Tsɔ ne kpa ka di ape ne dughun shin ikɔ ne ye ne he? U Udam la kaɣ er: E!; hihiɣ yɔ, ve kpaɣ ve dzuwa di a min shin ikɔ nahan; man ken mase ityɔ yɔ, ve gema kahan, U Tiv la pine er: Ka ne kaha nana? U Udam la kaɣ er una lu ikar na ga yɔ, ma un kaɣ er a na un kwagh yɔ, una tese un doɣ doɣ, man ka ikar na yɔ, una gba tesen un sha ikar tsɔ, man a gema a pine u Tiv la er: Tsɔ u hura nema wen Tiv u ka ne hura ne kaha uwua la ngu her kpa? Ngura kaɣ er: E, un, un nema gboɣ je. Tsɔ ve mough, ve yar a ikpe. U Udam la dza tɔɣ ikpe (dzum la nduhwar lu ga, iyor shiren sha akpe), vande vughur inya hen ape u una wa ivom la chiɣ, man kaha ivom ye. Kur ivom yɔ, gema ikpe na u Tiv la er a kaha una nenge; ngura ngohol ikpe yɔ, kara vande vughur er u Udam la er un nenge la ga; gba kahan a ne nagh ivom fese tsɔ kar sha, u Udam la kaɣ a na er: U vande vughur ga nahan iyough kia wa sha ivom yough la yum ga, ki sha ivom yam kia humba wan.

Mleɣ.

Iyange i wanor Udam dza tese ikar na u Tiv iyough mbi kahan la, lɔɣ ga, kper nan yɔ, shi ve yar u dza lɔɣn. Iyange i ve yar mleɣ la yɔ, ve yar a kasev vev chiɣ; ve ~~kmanga~~ nomso ve kaha, kwase u Udam la gema tese u ~~xxx~~ Tiv la mleɣ. Wanor Udam la or ikar na er a er a sule u iyoo chiɣ, tese un er una kaha chiɣ yɔ, a wa ikon i ken sule chiɣ i kpe, ika i ikon i wen wa la i ndoɣr i haɣ inya, sule u vɔngo, iyough ki wa. Man iyough a va gema menden yɔ, a gber wanikonov a tim shin ahigha a avomough la chiɣ, iyough ki kamber sha mi, ika iyough i de chirin sha ivom pivir pivir ga, mure yum doɣ iyough ga. Tsɔ or Udam la va yemen yɔ, ikar na u Tiv la' er di vough er a tese un u eren nahan. Iwer ngi kar er i hiar nahan tsɔ, mende; mbi menden yɔ, or u Tiv la gber wanikonov tim shin ahigha a iba i avomough la, wuha pivir pivir unda atine khin inya. Iwer ngi kar i tian kar i hiar yɔ, iyough wa pav inya jander jander; or la va saar yɔ, nenge iyough wa vo. Nahan a hiɣ dughun i mɔm myer er or a de nengen ga, a va mgbagh a ya a mbayev nav man kwase na tsɔ; ahɔ nga kar yɔ, kwase na shi dza dugh, dzan dzan tsɔ ve ~~xxx~~ gba yan inya inya sha ashe a iyor. Iyor mba nengen nahan yɔ, ve num mi

kahan, sha achi u mbi kahan mbira humba wan a mbi ken ikó ken toho la, ve ká er: Ikór doḡ ve vo. Ka nahan man i maa i yilan ivor i iyoo la er; Ikór (Akór) ye.

Ruamkumen.

Tiv gbaa yan iyough agbongon tsó, ve fa u eren ruam a min ga, vea ká er vea er ruam u iyook kpee yó, ve sev ve ta kpor, ve tsen, una uman yó, ve tóḡ ve wua ve naha ruam.

Ka tse yó, wanor Udam shon la, shi ka va tesen na ve er i kum ruam u iyoola, nahan kpaḡ ve lu a lu a akpela ga; ve gba chaghenn sha nase u u dze ijiir tsó, ve ya.

Ka pe i hiḡ ve iyough ki lu ne. Ka nahan man iyor mbagenev ve ká er: Tiv dzuwa a iyough ken Udam la, kpa ka nahan ga, lu wanichóghol dza fa iyough shin ikó ye; man gema ka or Udam man tese di Tiv er a er a min ye.

Ati a iyough.

Iyough ki uipaven u tar.

Iyough ki nuangegh. Ka nomso iyó je la.

Agbo. Ka iyough ki vian fefa ga.

Anumbe. Ka inja iyooi mbayiase je la.

Iyough ki nuangegh yó, ka :-

Alakpa	Tsatoho
Bele	Shibela
Par	Dam ^{yo}
Iyough-ki-tohough	Ichol ^{yo}
Igo ^{yo}	Ghaaye
Isham ^{yo}	Ahungwapopo
Agbeede	Liemen
Shipum	Kpua
Gbagbongom	Koko ^{yo}
Mkpar ^{yo}	Tsoma
Gbagere	Mor ^{yo}
Adei	Awambe ^{yo}
Agyigya	Ananyie

Aya	Ikparikpa
Kungu	Ishimakaiwen
Tar	Iharevku
Apur yo	Mambe
<i>i/</i> Agbopipfa	Aicham
Takema	Amura
Ityundu	

Agbo.

Agbo	Tsabagu
Ityaver	Ishondoishua
Adzaure	Avuragbo
Akperadzembe	Kanif
Adagba	Tashaagbo
Kor	Akeakpev
Buba	Aòndosha
Anengabeer	Agyaya
Ihòmagbo	Adzenge
Ishev yo	Ingawa

Iyough.

Alakpa. Ile ika, i ngi teghekeke.

Bele. Veghem ika, hef isham.

Par. Gbanger ika humba i alakpa.

Iyoughkitohough. Gbangese ika man taver.

Igo~~yo~~. Ngi ika ~~xaghuugh~~ vech vech.

Isham~~yo~~. Veghem ika man hef isham.

Agbeede. Ngu ika vech vech dwasa~~f~~ dwasa~~f~~.

Shipum. A lihe ika ga.

Gbagbongom. Ika na wa dzuwan a i alakpa.

Mkpar~~yo~~. Gbanger ika, i ile ga, i ngi ~~plung~~.

Gbagere. A gbanger ika man i lihe kpa~~f~~.

Adei. Pesem ika, lihe.

Agyigya. Ngu ika swala~~f~~.

Aya. Ngu ika kporo kporo nylan.

Kungu. A ile ika ngi swala~~si~~ swala~~si~~.
 Tar. Gbanger ika man i ile kpa~~si~~ ga.
 Apur~~yo~~. Ngu ika teghekeke ile yum ga.
 Agbopipia. Gbanger ika ga, man ile nge~~gh~~~~si~~.
 Takema. Ika na ngi er i Adesi nahan, man i humba lihen.
 Tsatoho. ~~Ika~~ Ile ika kpa~~si~~ gbanger yum ga.
 Shibera. A ile ika dyo~~ng~~ dyo~~ng~~.
 Dam~~yo~~. Ngu ika p~~un~~~~si~~.
 Ichol~~yo~~. Ika na vea i Dam~~yo~~ ka kwagh m~~om~~.
 Gb~~aye~~. Ile er ia humba i alakpa y~~o~~.
 Iharevku~~r~~. Ika ~~vea~~^{ng} i Par, kpa~~si~~ i ngi il yum ga.
 Liemen. A engem ika ~~huma~~ humba i alakpa.
 Kpua. Ngu ika er Iyoughkitohough y~~o~~.
 Koko~~yo~~. Un a ile ika engem.
 Tsoma. Un a ile ika ga.
 Nor~~yo~~. Un a gbanger ika, man i ile ga.
 Awambe~~yo~~. Anyian ika engem ngi dwasa~~si~~.
 Ananyie. Ika na i ngi er i Gbagbongom. y~~o~~.
 Ikarikpa. A veghem ika man i lihe ga.
 Ishimakaiwen. A ile ika ga, man i gbanger.
 Ahungwapopo. Gbanger ika yum ga man ile ga.
 Mambe. Gbanger ika kpishi.
 Aicham. Ile ika kpagher kpagher vea Bele.
 Amura. Humba ika i gbanger chi~~si~~.
 Ityundu. Gbanger ika man i ile kpa~~si~~.

Agbo.

Agbo jim y~~o~~, ika na ngi i lu gbangesa~~si~~.
 Adz~~ure~~. Gbanger ika yum ga, ka i lihe. ilen
 Ityaver. Ngu ika nyian, Agbo jim hombo ~~ikun~~ ika.
 Akperadzembe. Nga a lu ika teghekeke.
 Adagba. Ika na ngi pwese~~si~~ gbangese.
 Kor. Kehen ika ga, man i ngi lihe kpa~~si~~ ga.
 Buba. Gbanger ika man i lihe yum ga.
 Anengabeer. Gbanger ika ga nyian kela~~si~~.

Ihomagbo. Ngi gbanger ika ga ka^a lihe a lihe ika.

Ishev^{yo}. Kpa lihe a lihe ika.

Tsabagu, lihe ika.

Ishong^aoishua, lihe ika ga, man gbangese yum ga.

Avuragbo, y^o lihe ika ga, ka i lu teghekeke.

Kanji, gbanger ika ga man ka i lihe.

Tashaagbo. Ngu a lihe ika i gbangese kpa.

Akeakpev, nga gbangese ika ga man a lihe.

A^ondoasha. A ~~ka~~ lihe ika kpa i gbangese ga.

Agyigya. a lihe ika man gbangese kpa.

Adzenge. Ngu ika swala^a nahan gbangese ga.

Angawa nga lihe ika ga, man nga a gbangese ika.

Agbo chif shi kpeghe^a ika na chif ma i lu dzo mom; mase kahan chio^a ~~on~~

chio^a ts^o.

Iyia^v mbi kahan sha dondo dondo dzan dzan ~~nyian~~ nyian.

Er Tiv dzuwa a iyia^v vev mbi ve lu a mi ne chif, er se nenge i nger man er u va ken Tiv kpa^a u nenge a mi sha ashe nahan y^o, ve hi^x u kahan mbi sna dondo dondo, kpa abe^g a uyia y^o, ka i kaha iyia^gh ts^o kasev ve mase to^gn a, ve lo^g ki mi. Kpa iyor mbagenev mom mom y^o, mba kaha a tseke a je.

Ihande huran.

Tiv chif mba hor ihande, man chighe u huran y^o ka fam. Mhi^x u ihande huran vough je y^o, ka uwer u Okotoba, kpa mbagenev y^o, Okotoba ngu a kar, ve hi^x ken Novemba. Kpa mhi^x u dedo^o je y^o, ka ken uwer u Okotoba la. Ngise ihande^{ka uwa} kuma y^o, mbavesen mba ve lu ya mom chif ve duwe pepe ve dza dzende^a ve nenge toho hen ijiir i vea hura ihande y^o. Ngise iyor shiren ishule mtswe mtswe er ainge ne nahan ga; ve chia er vea shile mtswe mtswe nahan y^o, iyange itia^v a dza himbir mo^o ve tswen or wasen a lu ga. Nahan mbavesen vea dza nengen ijiir i ihande y^o, ts^o han ma orvesen nan wuhe wantoho ikev i mom nan ver ikav mi hen ijiir i kper nana va hi^x ihande yo; ve hire ve va kpa^a mbayev vev mba tomov je, ve tume ikor ve gber mbaaiga mba ihandev ve ta. Kper vea yaren y^o, orvesen a tese wanye u chaghen ihande hen ijiir i nyen un nenge man un

hura wantoho her sha ikev la; wanye u chaghen la, a chagh aiga móm
shin ityó ihande je a dza ver sha ityough ki ihandegh, mbatomov mbage-
nev ve hura, orobaghen la yó, ka di tom na tsegh^{gh} man u chaghen je la.
Sha iyange la yó, i lu di chif je la ve kur je; man er akombo va lu yó,
mbayev a kurun kara chif^{chif} orvesen u sule a dza gber akombo a va ver hen
/c kpe sule na, sha aghi u mbatsav ve de ka vihin un sule sha utsa ga. U
vihin sule yó, ka u mbatsav vea va er tsav her yó, a kaha iyiagh kia
doḡ ga, dzan dzan nyian ken Tiv chif^{chif} aluer u kar hen han ma sule u or-
vesen yó, u nenge a akombo kpee, ka sha achi u chian^u mbatsav ve de ka
vihin iyiagh ga.

Tsó i num ahande a huran je. Ngise la a huran ahande yó, mbayev ve
keghen ijumbe /dzumbe ka iti iinja ahungwa igen i doḡ. Tiv u yan, man
ka ijumbe je i hombo ngeḡn sha shighe u huran ahande ye.) Nahan a hu-
ran yó, i uvan ijumbe i purugh i yemen sha hemen mbayev ve kóron ve tu-
mban, ka sha ijumbekóron je man Tiv faḡn mbayev mba fan kwagh man mba
fan kwagh ga ye. Ka nahan boahungwa ugen ngu vough erd dzumbe nahan,
iti na er hurukuku, kpa wan mkaha di yó, /var ingur iyol er dzumbe ga.
Tsó, ngise wanye u lanen kwagh nana kór dzumbe yó, u fan kwagh a tsugh
nan er ka dzumbe u ker ga, ka hur^ukuku, nam me ta kera; tsó u lanen
kwagh a gena a na un, una ngohol yó, a kara ta kara ga, a tumba a yem
a mi. Nahan a tsa gbaḡḡ iyange ikaf ia dzuwan ve i óron yó, u ayo-
mough la a kaf a u lanen kwagh la er: Uwe u fa kwagh hana? Ngise wea
kór dzumbe m ngohol m tsugh u mer nam me dza ta kara, ka hurukuku; tsó
u nam m yem a mi.

(Kwaghóron la maḡ hingir kwagh óron u vesen, Tiv mba er kwagh a mi
dzan dzan nyian. Aluer^{er} kaf a we er u bume yó, uwe u kaf a nan wer
mea bumen kpaḡ u ngu a ngohol mo dzumbe ga;inja na yó, u ngu a erem
ayom u ngohol mo kwagh ga, ka inja i ngohol dzumbe la. Ngise je dzan
dzan ainge ka a yaren ihande yó, kasev kpaḡ ve yaren ihande a nomso imó-
ngo; kasev kpaḡ ve huran, kpa kasev ve va tóndo ve kur sha achi u dza
timen iyouv kurun dza eren ruam. Kasev mbagenev mba chie ihande, ka a
kuma sha shighe u huran ihande la yó, kwase gen u ihande a doḡ nan u
huran ga yó, nan gba angev kóḡḡ, mbagenev a kurun yó, nan taver gboḡḡ;
ugen u nan lu a wan yó nan er ayie er wan gba nan angev nana fa ityó,
yaren ga. Man ainge ne je yó, kasev maḡḡ mba kara yar ihande yum ga,

ka akuma u

shighe u/kasev la ve yaren a ruam la u ker ivagn sha sule u ta or sha ichul, ga y^o, ken ishe kpee, sha achi u hen shighe la, ashe ve chif ka a kara nengen ma ape gen ga, sa^l shin gbenda ya u i yar a ruam la y^o.

Dzum u ka a kahan sule shon u hi^{hif} la y^o, i yila er ka avom a ikuleshisha, inja i ikuleshisha y^o, ka uwua shi sha, shighe u i lu a chagh u ga y^o, ka ikuleshisha la; mbagenev ve yila er avom a inyom, sha achi u i kaha a inyom y^o, gadiya ka i lu sha uwer u Disemba ga y^o Januwari man i kaha a ye. Mbagenev ve yila er^l san avom. U kaha kwase wou san avom ga, mayange a do^l nan a we ga, kasev mba ka^l er ka san avom a lu avom a mimi ye, hembe wan ak^or, ka un a we ujege mba ak^orov ye, ithough ka ia ya iyouv mbi i^l le^l sha san avom je kpa, a wa ak^or kpishi.

A kahan chif y^o, kasev ve yar ve dza gba ak^or ve lo^l. Ak^or a gban y^o, ka u paven ak^or sha in^l ve lo^l i dza shin inya i lu er ikeve nahan, a lo^l kia dza shin inya yum kia wa a lihe ga, kia humba a himba aindi. A lo^l avom la kara inya a taver y^o, iyor ve hire ve va er tom u ya; shi ve sunda uwua kpa^l. Ayange a karen y^o, wanura a no^l, wanura u a ne^l hen shighe la, mba yer er^l ilagenga, inja na y^o, shighe u ka una no^l la agenga chif a ile. Iyor ve gber wese u kahan ishwa. Ayange a karen y^o, ura ugen u shi ~~xx~~ u no^l, u ngura y^o, u no^l kpishi^l tom u nge^l, u ngura mba yer er^l ~~andohaaitiombo~~, u ngura ka ua no^l y^o, asema a kaha iyor wue wue sha ityom, mbagenev ve eren ya, kasev mbagenev ve yar amine a lo^l kua ikuleke^l mbagenev ve yar aswa a ts^oghor. Mbagenev ve yar avom, avom a ngara ka i yila er^l avom a urahe^l nga we iyouv mbi kehen ga, kpa ka mbi lu ayol do^l do^l ka mbi je man ka i va ombo ye. Ka shighe shon u ura he la je kasev ka ve lo^l ayuwe ken avom a inyom la. Ka ayuwe ~~xx~~ shon je se vande ngeren ati a a la.

Igbir ahu.

Iyouv mbi a va wa^l ahu y^o, kasev ve yar ahu a huran^l vea huran ahu y^o, ve bughun toho u iyange ve lo^l iyouv ve chir la^l kara. Vea sa^l iyom vea nenge ik^or la ho^l y^o, ve dugh kara ve wa i he.

Bela lin.

Ka a gbiren ahu kara shi iyouv mbi a hiren a wa^l toho y^o, shighe la

iyouv kpa mbi wa ve. Kasev a yar u huran yó, ve time myer ve na mbayev. Iyor ve kagn er: Kasev mba ðin bele.

Iyouv mbi yan.

Kasev ve ið bele ve na mbayev ve ya, ken mase jime la, yó, iyouv mbi wa mbi taver. Tsó i gba yan nyia nyia, ve kara ya myer ga. Vea nguren yan yó, orvesen u ya u nan ker akombo yó, nan vande kagn kwase a dza time iyough a va na nan, nan sóron akombo kara, man nan gba yan ye. Akombo^aka or vande sóron man nan gba yan iyouv yó, ka wayo, man agashi, man ribi, man akomboadam, kua gwarmou.

Iyouv mbi penden.

A yagn iyouv dóghó yó, orvesen u ya la, a kagn er, kasev ve pende iyouv iyor ve nenge. Tsó kasev ve yar pepe ve dza time iyouv mbi tyamen mbi tyamen ve kur a mi, ve va hañ hen tembe, mbagenev ve hañ sha dañ sha achi u iyor ve nenge er iyouv mbi we yó. Orya u kasev nav ve pende iyouv la una lu shagbaor yó, a sóngo ilegh, a shi a bugh itiegh ki mkurem ma nyian a kar kasev, ve yór iwer, iyor ve dzuwa her ve ya ve wuese er kasev mba yia pende iyouv nyian, iyor ya tar chier iyol, ruam dzende inya. Yó, mañ ka yan iyouv dzan dzan je ahande a huran a shi a kuma la. Inyom a va aven doñ doñ sha uwer u Januwari nahan yó, kuma timen akór ve. Kasev ve time akór ve ver kposo ve ver di iyouv kposo, ve ombo. Akór yó, mkoso u a mbagenev ka ve time ahungwa ve hañ akór shin mi, mbagenev ve hañ ken atumbe. Kpa ajimin a iyoo yó, i koso ken wanidwerve ve urugh mtwem sha mi achi u mbi de heñ ga. A dughun akór kara chiñ yó, i gema yilan sule u avomough u i dugh akór kara la erñ akuar; kasev ve ese a doñ doñ ve ver sha achi u va lóñ amine, mbañgise yó, ve puñ a puñ amine, ve ta amine ve puñ, a puñ la nga rembe gban. Man or u tom u a ngeñ nan yum ð yó, nañ ta ðangahar.

Iyiyav mbigeney.

Ikuleke yó, ka shighe u i leñ amine la i leñ i kpañ yeñ man ka a va gberen amine kara, shi a dughun ikuleke kara kpañ yó, i gema i ta uwua hen ajiiir la, uwua u a va vian a sundan kara chiñ yó, i gema yilan ijiiir i uwua la erñ tsa. Nahan i mañ i ver tsa la, sha achi u va kahan ishwa jeñ.

Kasev kua mbayev ve gber tsa la, Aondo a va tagn ura inya yó, iyor ve yar ishwa fam i tsóghor je; a kahan ishwa, ishwa ia va vian a eren chif yó, i mase yilan ijiir la erf tsa^hkurkur^h inja na yó, ka tsa u tse yum. Mbayiase mbara yó, tsa una hingir u tse yum nahan yó, ve kara kaha ma iyiagh ki injagh her ga, ve mase kahan atsaka. Atsaka yó, Tiv dzuwa a mi ken Uke (Tsonka), ngise yó, ve chif ve yilan sha dzwa Uke erf dankali, kpa^h ken mase ijime yó, ve gema yilan un ati kposo kposof man ainge je ati na humba seer.

Ungwa ati a atsaka a i yer ainge: Atsaka, dankel, akamitiór, atuurtar. Ati a atsaka ne nahan chif a nga sha inja je. Atsaka inja na yó, ngise orvannya va yó, nomsoor ka^h a kwase na erf^h er orvannya la ruam a de tsa^h ijen ga, ka won na je; kwase venda ka^h er una er won na shon kwaghyan ga, a tsa ka ijen, nahan nomsoor la tó^h dankel mgbagh na won na la. er a ya, a de tse ijen sha imo i kwase na la ga; ^{ma} iyor num yilan dankel erf Atsaka. Man dankel yó, ka dzwa Uke. Inja i akamitiór yó, ka sha achi u kasev mba ka vea lu a iyouv ga yó, ve tó^h un ve kume ruam a mi yó, a tiher ruam ga, or a chogyó, nan fa^hityó u kamen ga, sa^h nana gema uwegh itiór man nan kam a ha^h inya ga ye. Nahan Kunav ma^h yila erf Akamitiór. Man inja i atuurtar yó, ngise jeye ijen gba ken inyom i 1927 je tar war gban. Yó, Kunav gema kaha atsaka kpishi ta asóndo, ve ve dzende a min sha ukasua, iyor ve yam ve ya. Nahan Tiv ma^h ka^h erf: Ka atsaka man a tuur tar ga yó, tar ma u gbe, yó, ma^h atsaka hingir atuurtar.

Kpa iyor mba ijen la humba eren ve ichan yum yó, lu Ugondo; nahan sha shighe la Tiv chif ve ma^h ve yila erf: Atuurtar nongo a Ugondo. Ka ape kwagh u atsaka a lu la.

Vambe^hyo.

Vambe^hyo yó, ngise a kaha avom chif yó, kasev ve gber un ve kuma ken avom er "rogo" nahan, kpa lu ma kwagh u injagh yum ga, nahan iyor wa iko a mi ga; kpa ngu ken Tiv je, kpa^h a nge^h ga.

Ahi.

Ahi yó, Tiv dzuwa a mi hen Uke (Ugenyi) ngise la yó, Tiv ve kaha a ikangegh i a je, ve yila er ikange ahi; kpaŋ ainge yó, kasev ka ve gber ken avom a iyoo; a via i va kurugh a sha shighe u gberen akór la.

Abun.

Abun kpa Tiv dzuwa a mi hen Uke (Ugenyi), un yó, mba kaha un ken tsa; aluer u kaha ivom na ia tav sha yum yó, una wa gaŋ man ka a kaha un kpa i hura toho kara er iyiaŋ mbigenev nahan ga; u hura yó, una gba akpor je. A doŋ yan, kpaŋ, u ya un yum yó, una nande u ityough, man or gen yó, ka a nyoŋ nan iyav. Mba eren mkurem a mi kpaŋ; mkurem ma abun doŋ u yan kwagh a mi, man Tiv yó, mba ishin kpagh mi. Ikur i Tiv i i hombo kahan abun man i fe kwagh u abun doŋ doŋ kpaŋ yó, ka Masev; kpa jim je yó ka nonso^{ve} u i yer er ~~Игуыне~~ Ingyenev la.

Agbisha.

Agbisha yó, ngise i kahan a ikangegh ki a; kpa er iyiaŋ va ngeŋ Tiv yó, ve kara wa a iko ga, ngise lu mbayiaŋe kwagh je doŋ ga. Kpa ainge yó, kasev mba mase loŋ a ken avom a iyoo; a kpaŋ Tiv nenge a nenge ken Uke, ka kwagh u Tiv ga.

Torfam (Igar).

Torfam je yó, Tiv sember dzuwan a mi ken Uke. Un kpaŋ ka ityó ahiŋ / igen man un a humba kehen asange, man ipusugh nagh i móm ka ki lu asange ker a tar shin a nyiŋ kpaŋ; Er i lu man i yer un er torfam yó, ka sha achi u fam doŋ un, han ma shighe u fam kpaŋ u kaha un yó, una doŋ kpee. Kparev mba yer un er Igar. U yila wer torfam Kparev vea fa ga, saŋ mba ve dzende tar. Kpaŋ akur a Tiv agen chiŋ yó, mba yer er torfam.

Agbadu kua Furum.

Agbadu kua furum yó, ka akaŋ a wuhan nen inya, agbadu ngu a lu itya-megh er ijóndough nahan; mba leŋ ve hen uihóŋgh. Agbadu yó, ka una gba una kehe kpa i ya un faa ga, a doŋ yan fam ga; nahan ka i dzór un i ver a nóndo, or gen yó, a lu dzan dzan inyom i av man a doŋ yan ye.

Mye na yó, ka i jiidi i wa ishwa, or gen yó, ka nan ya asbongon; man ika na doŋ iyuwe. Furum kpaŋ mba ye atam a na'er a asbadu nahan; man mkposo na di yó, u de un atam a na la a tsa yun u dzór faa ga yó, una gande, u kara fa_ityó u yan ga. Man atam a na shon la mba te igande mi mba jiir iyuwe.

Ayuwe.

Bushi man aghwe yó, Tiv mba yer er ayuwe a utaha kua igar; Ayuwe a i kundu a kua e ga chiŋ, ka ayuwe a utaha je la. Kpa atur man afialegh yó, ka ayuwe a kunden a kunde. Ayuwe ne chiŋ ka kasev ve leŋ ye, mba leŋ ken avom shighe u ura ka u a nóŋ yó.

Man akaŋ a wan sha iyuwe yó, mba mba leŋ ken avom hen itine kon. Ishwa yó, kara ka iyuwe tsegh/ ga, ainge i hingir kwagh u inyar je. Man ichegher yó, ngi ató a har, ichegher i pupuŋ man ichegher i igunó. Mba leŋ ken avom chiŋ; ka i vande lóŋ ichegher igunó er Adndo ka una hiŋ nóŋ ura nahan; i yó, mba jiir iyuwe a mi tsegh/; u ya kógh u kondo ato je, man ichegher i pupuŋ yó, nomso mba ye kógh, i di yó, i dio sha iyuwe yun ga, ngi ve ahóm ga. Ichegher yó, Tiv dzuwa a mi ken Udam.

Ka ape kwagh u akaayan a Tiv ne a lu ne.

Nyagba (Ayuw/ikon).

Tiv lu a akondo hiŋhiŋ ga, lu nyagba ve dzeren ye. Ve gber kon u shin ikó, ugen yó, mba yer er/ po, man iniongo ikon i i luinja er po, i tiher avuŋ yó, ve gber wankon ugen ve gbidye sha mi dzan/czan avuŋ la a lughun a hingir er ikondo nahan; ve dzer. Kpaŋ i lu kasev mba maren kara tsegh/ŋ, mbayev kasev yó, ve gba lun idyelegh tsó.

Mou man Ikondo.

Ka tse yó, ve va hiŋ fan mou hen Uke (ka Ugenyi man Tiv gena yilan ve er Uke ye). Ve hen mou, ve ta kpaŋ i doŋ ga, kpaŋ ve dzer nongon kpem tsó ve va fa mou tan. Mba fe mou yó, ve gba nongon sha ikondo, kpa lu wanor Uke tese ve ye. Hiŋhiŋ ve tume tsar móm, ve yila er/ ibór; ve na kwase nan wa, i yilan er/ ibórkuma. Nomso kpaŋ ve tsuwe ibór, kpaŋ mbayev mba ve lu a tsóngo ga yó, ve lu idyelegh; Mou kpaŋ ve lu a fa u lóŋ ayol a ve ga, Uke ve va na ve a na, ve yam sha yia. Ka tse yó, ka

fan ve mou u lôgn la.

Mou u lôgn.

Mou yô, ve kahan un ikangegh nagh ga, nahan vea kaha avom yô, ve kegh dzan dzan ayange a karen yô, ve tôp ake a mou, ve dza lôp sha avom a iyoo la, kpaɲ i lu sha iyôuv mbi avomough ga; kpaɲ i lu shin ambusu a avomough. Tsô una va menden una vesen yô, a kôr ium, a maɲ a ume ake a na'je, hir a dza vagn yô, mou a kungu; tsô iyor ^{ve}ev yar ^{ve}ev dza aser ^{ve}ev va a mi ken ya, ve va dugh, ve tsen sha oɲ a sambe iyol. Mou a va uman chif yô, ^{ve}ev kura ^{ve}ev koso achi u va tan, tumen akondo mi.

Mte u mou.

Mba te mouinja i môm ga, kpaɲ mba te andza a har; dzer man aba. Ngi-
~~ka~~ se la Tiv lu a fa majir ga, ve nenge hen Uke je kpaɲ ~~ka~~ lu ve ichan
stet/ yum u magn; nahan ve tôp ityôiyoo, dzum gen yô, ve dzôr ityamegh ki
 tur, ^{ve}ev gba igambegh ve shindi sha miɲ ve yila igambegh kira er gura-
 mou, man ve gema ve yila ityôiyoo la er majir. Majir man gura chif ka
 ati a ken dzwa Uke (Tsonka). Uke ve yila er| 'Maizari', Tiv ve gema ve
 yila er| Majir; 'Gora', Tiv ve gema a mi er| gura. (Kparev yô, dzan
 dzan nyian kpaɲ mba yer gura er igambegh.)

I vande saghen mou i dugh akeh a na kara chif, i tôp i wa sha akô, i
 kase, a begn yô, i tôp ijôndough i wa mou la shin mi, i gba tan. Or u
 fan mou ~~mou~~ dedo u i lu nan ka mou u nan a lu wajj yô, nan nande alie
 nan kon ihôwe sha min man nan taɲ ye. Alie kpaɲ ka iti i ken dzwa Uke,
 (Tsonka), Uke ve yila er| 'ali'. Hihiɲ i vande tan dzer; dzer kpaɲ ka
 dzwa Uke, Uke ve yila er| 'zare'. A va kuren dzer yô, ka hiɲn aba u
 kpelan je la. Aba kpaɲ ka dzwa Uke (Tsonka), man Uke mba yer er| 'Abawa'.
 Ke sha akaɲ ne je man or a nenge vea nana fa er Tiv lu dzuwa a mou hen
 Uke ye. Dzer taver kwar man ka u vende, aba hombo kehen kwar. Man ma
 ikondo ka i haɲ sha dzer, i gema i tume sha aba. Aluer mhes kpaɲ u haɲ
 sha dzer, mtum kpa u tume sha dzer yô, ia doɲ ashe ga, ia lu kpogholog.
 Man ka a gema di a tume sha aba tseghɲ yô, i doɲ ashe, i lu lugh lugh,
 kpa i tsa ga, i ande fefa.

Akondo.

A kuma tumen ikondo yó, i vande tóón aba i kura ken tsuwa, nan i gema i tóó dzer i haá i nyór ken atumba a ikondo man ichií; i gema i tóó aba u i kor sha tsuwa la i wa shin akushia, ya ka gban tumen ikondo la. Mheé ne man mtum ne yó, ka ikondoatsar je la; Tiv hiá fan tugudu u tumen, ve tume un atsar ikundu, nahan shighe gen yó, maá i gba yilan tugudu tsó er/ ikundu, nahan or fa je er ka tugudu; mbavesen ve chirin ve dzenden msórom. I tóó u taán i yam bua je, nahan a lu ornyar yó, iyor ve yila nan je er/ or u atagn uwe. Shi ve tume igen atsar puwe sha iwenge i kwase, i yila er ka puweikondo, a luá pupuá; ve na kasev ^{or} dzeren; Mbayer ikadiyor yó, ^{ve} tóó tsar tugudu, gadiya u puweikondo, ^{ve} kor bente, ve dzeren. Bente kpaá ka dzwa Uke/ (Tsonka), Uke mbe yer er/ 'banté'. Ngise la iniunkwase ia hia, a gande nan kpaá ia lu a er nom ga yó, mayange i dzer ikondo ga. Ka tse yó, Tiv gba fan akondo a tumen ató kposo kposo, nahan ve kpaá ve gba tumen ~~xx~~ sha mou u pupuá tsegheá tsó; ve lu a fa beba er vea il mou man vea tume akondo a min ga yó, ve luá a akondo a pupuá tsegheá a ve tumen yó.

Beba.

Gba saren Tiv ka haá agya sha akondo yó, ve tóó mou u i te yó, ve haá akagh, ve nóngo u ílen sha akaá kposo kposo sha u vea tume ikondo min yó. Shighe gen ve jiir beba ve wa shin mi, nahan iyange wanor Uke va tese ve, tesen ve beba u dedop yó, ve kaá er wanor Uke tese ve beba u aser aser, u ve la. lu hir na; ka nahan Tiv ka a lu kwagh u mimi ve yila er ~~ka~~ ka kwagh u aser beba ye. Er Uke tese Tiv beba nahan kpaá, lu di iyor móm móm tsó fa kwagh u beba ye; nahan or a kaá er nana er beba sha ityesen i Uke la yó, nan vande timen ihungwa, i yila je er ihungwabeba, nan time i dza yum ga, i lu di iwenge/ ^{iwenge} tsó man nan haá agboghóor shin mi, nan tóó ityor i yuhwan nan kume dzan dzan i tyaver je er a haá ngerem kpaá maa nyór shin inya ga yó. Nana beá haá yó, ka yeren nan ken toho sha u dza gberen ikon i nanden mtsem na beba je la. Ikon i mtse yó, ka íchamegh, hogura, gbur man nune ~~nan~~ nan na ~~ka~~ kon u doá mtsem, nan nande i hia, nan kura mtwem nan dza nenger, nana nenger yó, nan tóó atam a beba a nan te nan ver sha iusu a om la, nan he mbe atam a beba la, shin ihungwa beba nan haá ngerem ~~man~~ mtsem, nan

chir dzan dzan ahó a kar. Ahó a karen yó, beba a pev, tsó nan tó^ó ikaghmou nan dza il shin mi, nan va tsen; a uman yó, ka tó^ó nan nana tume ikondo a min sha ishima i nan la. Man a sar^ó or gen u nan kpa^á ka nan tum ikondo sha mouil yó; nan va a ikaghmou man nan va na or u beba la kwagh, ngura ha^á ngohol a il a na nan; nahan Tiv hi^á u tumen akondo, ngungwan mouil sha mi kpa^á. Nahan ató akondo seer nge^á yem hemem.

Ati a akondo.

Ka:- Tugudu, akpem, puweikondo, apu^á a ngan ka a pupu^á. Man a ngeren yó:- Anger, dzaan^á. A^á kangen chivin shin beba^á ^{yó, ka:-} fabeba, ityough-ki-akpem, ijómóné, nan a nyó^óso mouil: Gere, ashisha^á. A ilin chi^á; ikhandegh. A masen seer andza kposo kposo ken mase ityó, ka:- ikuna-lpe-shin-atsor, chado, godo, godogodo. Akondo a ngaa^á ka a Tiv, je ne.

Man ka tse yó, Tiv gba ~~XXXX~~ me^á dzan Waka, nahan ve dza va a akondo a Uke^á alishi, iti ~~ixx~~ igen er ~~er~~ amua, ka ikondo i il chi^á, nan shi ve dza va a swaki, Uke yila er 'saki' man murfu, Uke yó, ve yila er 'murifi'; Murfu ngu ató kposo kposo. Akondo a Uke a Tiv va^á a min ken Waka ne humba lun ve kwagh a akondo a ve; ve yila je er ka akondo a tar; i lu shagbaor tseghe^á nan lu a min ye. Man shi i gba^á dzeren a bunde bunde ga, sa^á ishorika^á i gba^á; iyor ^{ve} ~~ev~~ lu dzuwan man shagbaor nandzer ye, man iché^á igen yó, nan na kwase u nan a dzer. Iyange la iyor a hire amar yó, or yav ga, i tsa óron kwagh a mi wuese er: Via u hen ibaivav humba nyiany a dzer ikondo Aóndo ha^á aber. Man shi igen kpa^á ngi, mba yer er Gbagir, kpa^á ka ikondo i Uke, ka kpa^áikondo tsó.

Ngise la Tiv lu a fa akondo a Masera a pupu ne ga^á nahan or a ta ityough nana dza dzuwan a wankwe na, nahan iyor ve wuese je i do^á ga, ve yila i ati kposo kposo; m^áagene^á ve ~~á~~ yila er kravaóndo, m^áagenev ve yila er ifegseghe-ki-ijikégh. Akondo kpa^á ngise Tiv gbaa dzeren bunde bunde er ve dzeren ainge ne ga^á Ngise mbayev ikadiyor ve dzer gere, man ve chir andzagherikondo iyol, ka chi^á akondo a mbayev ikadiyor lu dzeren je la. A lu orvesen u nan we indier gben yó, nan chir akpem, shi nan dzer gere^á man a lu iyange i ishorika^á yó, nan chir anger shin han ma ikondo i nan dzough a min yó, kpa^á a lu tor yó, a ha^á riga, Riga lu kwagh u Tiv ga, kpa^á ngise shighe u Tiv va gema dza yan tor ken Uke la yó, Uke ve na ve tor ve ha^á ve riga, nahan maa riga lu kwagh u tor

tsagh^h; man shi a lu jegeor u nan lu ityagher or hen ity^o y^o, nan kpa^h nany^h ha^h nan huwa ifo i gbelagi, ga y^o, ~~kwak~~ chancha^h. Gbelagi vea chancha ka afo a Uke (Tsonka). Man ati akondo agen er a i vande teren ati a a sha kwagh u ati akondo la nahan.

Man ainge er Buter a dugh ne y^o, tar gema, aka^h a ngise iyor eren ga kpa^h ve ny^o mi eren; han ma or ka nan dzer han ma ikondo i nan so^h y^o, or bugh dzwa ga; ngise y^o, i dzeren akondo sha inja sha inja je. Mbayer ikadiyor mba ainge ka^h chir gbogbo abada iyol, a kpelan shin inya; mbayer kasev ve masen yilan nan er wanyeabada; mbagenev ny^o ikav mbi Buter mbi huwan, mbagenev ny^o mbi Tsonka. Ngise Uke hi^h duwen la y^o, wanye kwaghor a ha^h ikav mbi Uke, nana dza hen krase y^o, kwase a hure nan er nan ha^h akondo iyol er Uke, nahan nan huma iyol er Uke y^o; ~~ka~~ Ainge y^o, ka mba ha^h ikav mbi Buter a mbi Tsonka ve hembe do^h kasev ishima ye. Nahan kwagh u akondo a Uke dza heman ken Tiv ainge dzan dzan Tiv mba kara wan akondo ve a Tiv ayol a ve iko ga; kpa^h mtum y^o, mba tumen dzan dzan ainge.

Ka ape kwagh u akondo a lu ainge ken Tiv ne.

~~Iziouk Jr.~~

← Kwagh u kpa.

Kpagh ka kon u shin ikó, ka kon u tamen je, ku lu atine ken tar u Tiv je, kpař Tiv kavinja i ku ga, nahan ve gbaa gberen wan usu a mi, man shi eren akař agen mi tsó, ve fa a ne vev er ka ma kwagh dořn u eren ma kwagh gen a mi kposo ga.

Ka mdzough u Tiv va geman dzenden dzuwan a Udam man shi dzenden dzan ken tar ve kpař la, man ve va kavinja i kpa ye. Kpa lu Tiv chiř man kav. inja i kpa tsuwař ga, lu Kunav.

Dzum u Tiv num Udam ken tar ne kara, nahan ve nenge kwagh u kpa la ken Udam doř doř, dzan dzan ve nyór ishin kpagh er Udam nahan, kpa u eran yó ve fa ga. Udam ve dza ar, tsó ve, ve ^{va} ~~er~~ gema ve yam sha ubashi, ve va ishi. Kparev mbagenev mba nengen nahan yó, ve kpař ve nyór mi yamen ishin, dzan dzan Tiv mbagenev chiř gema yamen ishin. Nahan kpagh mař hingir kwagh u Tiv ishin sha ikov ikov, dzan dzan nyian. Nahan kpagh mař hingir jege kwagh.

Er Tiv ndera ishin kpagh ngise je, dzan dzan ve ar a mi hen iyange ne nahan kpař, ~~mař~~ ^{mař} yó, mba dza aren ayol a ve ga; ka Udam ka ve dza ar ken akó a ken tar ve, man Kparev ve dza yam ve gba dzenden a mi sha ukasua mba ken Tiv wue wue tegn, akur a Tiv agen yamen ishin ye.

Ka a kuma or ka ishin kpagh yó, nan tóř bember u nan yam la, nan ar adzongor adzongor nan na kwase u nan shin ma ngó u nan, ga yó i lu ma wanngbian kwase. Tsó kwase la, a hař shin akpela gadiya lu, a kume ku ku via doř doř, kwase ugen yó, sha mkum la tseghař kpa ku via er a mař a gba ishin tsó yó. Una kumen nahan chiř yó, a tóř a hař sha nasekpa, a kóugh, kua vian doř doř yó, a ta adzen ad'en, a tóř a tsen, kuz uman yó, a yem a mi a dza na or u kpa la, ngura nan dza dugh ijen i móm nan na un sha tom na u ~~kíng~~ kóghon la. Tsó or kpa la nan gba ishin je.

^{ishi} ~~ishi~~ la yó, ka i chořn ijen kpa i vur shin kuchakpa, i hař wanngger a kuma a kuma, i hór doř doř vindi vindi, yó, ka tóřn mkurem a ishi iyol la, a ishin mkurem iyol chiř yó, i tóř kpagh ku i her la i ishi sha mi. Mluř ashe u kpa yó, kpagh ka kwagh il ga, ka kwagh pupuř kpař ga, ka kwagh u nyian; kpa mlu ashe u ku ngu kposo kposo, kugenegh ka ku nyian ~~beř~~ kugenegh ku ile kwese kwese, kugenegh ku nyian ~~furař~~ nahan.

Tiv mba gbe ishin kpagh ~~dař~~ tsó ga, mba ishin sha inja je. Ve kař er or a ishi kpagh ga yó, a kpe nan iyol ga, man iyol kpař nana doř gař

nana chusa iyol, akpev kpaɣ a beɣn nan iyol je ga. Man mbagenev yɔ mba ishin er ka kwaghor. Ngise yɔ, ve ishi nahan ve yem ishɔr je; mbagenev ve ishi nahan ve dzenden a mi hen ya, ve keren kasev.

Ngise yɔ, kpagh lu Tiv je er riga a lu Uke nahan, man ve kaɣ er kpagh humba riga kpaɣ. Er u ngise nana ishin kpagh yum la nan hamba doɣn kasev ishima. Kpa ngise yɔ, lu mbayev ikagiyor man anuɣn a ukase kpagh doɣ ve ishima yum ye. Mbavesen kua mbayev yɔ, lu ve ishi di sha isher kwagh tsɔ.

Kpaɣ ainge yɔ, kwagh u kpa hire jime ken Tiv. Er ngise wanye kwaghor a ishi kpagh ga, kasev ve hure nan er nan huma iyol er Uke, shi nan kungu iyol kpaɣ la, kpa ve de, gema ka mba ishin kpagh ga man ve gem ve hembe doɣn kasev ishima ainge ye. Nongo Tiv u kwagh ɲɲ u kpa a mase lun u kwagh yum yɔ, ka Iharev man Masev kua Nɔngov. Akur a Tiv agen chif yɔ, kwagh u kpa hire jime hen a; a nga mase ishin kpagh ku ombor. Ainge ka or a ishi kpagh ku ndorough man or gen nana gema a ishi ku ombor kpaɣ, kwase nan dza humba wan u a ishi kpagh ku ombor la iko.

Tsɔ er han ma kwagh u ka una doɣ kasev ishima i lu un man a doɣ Tiv chif yɔ, mbayev ikagiyor nyɔr kpagh ku ombor ku ishin chif. Sha akondo a Uke, afo man uriga man mbaabeda, mbagenev mba ishin kpagh ku ombor sha ikav mbi Buter, mbagenev ka sha ikav mbi Tsonka. Kasev kpa nyɔr mi ishin nahan a mbayev ikagiyor ityɔ. Ka a lu kwagh u ngise u gba mbayev ikagiyor kua anuɣn a ukase ve ishi kpagh k je kpaɣ, ve mase ishin kpagh ku ombor tseghɛ. (kpagh ku ombor yɔ ka u dzereɣn akondo a ke tseghɛ) 10.

Ka ape kwagh u kpa a mase lun ken tar, u Tiv ainge ne.

Maa.

Maa ka kon u ken toho, man ka ityɔ kon i mon ga, ka ikon kposo kposo, a ati kpaɣ kposo kposo jeɣ ɲɲ Ikon i maa yɔ, or we iko a i sha kwagh eren ga, ka atam a i man i eren kwagh a mi ye, man ka atam a i la jim je man i yer erɣ maa ye.

Ati a maa yɔ, ka :- Aginde man ipwa man asango man maachikor man ibo-hough. Aginde ka a vese itine kpaɣ a tav sha yum ga, a gbanger ika er ka i tur nahan, atam a na yɔ, kehe je war kuman sha atam a amaku, nga a lu a igondo iyol, a taver igbende. Maa ipwa yɔ, tav itine, ika na ngi er ika i ikuraukase nahan, ka i ume atam er ichamegh nahan. Maa asange

yó, a tav itine je ga, a veghem ika, asange na nga vegh vegh er ikpine nahan, ka er a veghem asange je i yer erg asange ye. Nan Maachikor yó, ka a tav itine a kehe ga, a gbanger ika kpishí, ka a ume atam a lu er atam a ichamegh nahan kpa, a kara dza kehe a kuma sha a ichamegh gar man a lihe atam er ichamegh^{sha} ga, a nga vingir vingir. Nan Ibohough yó, ki tav itine ga, tsó ka ki ta agba, kpishi, veghem ika, ka ki a uma yó, i yila erg (shogndogh; ka i gber msogndom i kumba gar a mi sha achi u ilev mbi de fagn ityó u nyóron ga.

Mkpar u maa.

Er maa a lu a ati kposo kposo, man atam andza kposo kposo nahan kpa, ka a kuma u kpelan yó, i er a mi shainja i móm tsó. Ka a kuma or ka kpelan maa yó, nan dza dzór; una lu a nan ikuwa ga yó, nan yam, ~~nan~~ Aginde yó a nges ken tar u Tiv ga, ka Umbafum kua Udam ka ve dzór ken tar ve, ve va tes ken Tiv ye. Kpa, uma mbagenev chí yó, mba ken tar u Tiv; maachikor yó, Tiv fa un chí ga, ka Shitire kua Ukum ve fe un ye.

Ka or a dzuwa a ityamegh ki maagh yó, nan pav nan dugh sema na u ki-mi la, nan ta igbendá kara, nan tó ~~na~~ sema na la nan wua sha-nase u kóghon kpagh, nan ta wan^{jen} nan tó nan wa ken vughemou. Tsó nan dza ker or u a fe maa u kpelan dos dos yó, ngúra a vagn yó, nan tó maa la nan na u fan^{ma} kpelan la; kua ~~gbande~~ gbande ga yó, wan^{che} nge, man ika usu i/ lun a usu ga. Tsó ngúra a tó maa u ken vughemou la a kam dzar na shin ichenge la, a tó ika usu a kó shimi i ile er ichigh ki takerada nahan. Shighe u ka a kó ika usu sha maa la yó, i yila ika usu i i'kes la er; bi. A kó bi yó, kuma kpelan ve, nahan or kpelan la a tó ngur^{kegh} a ov kara cha'cha i shi igógh; tsó nan tó nan chív shin maa la nan ~~ka~~ kpela or u a yer nan sha u a va kpela un la. Iyor mbagenev fa maa u kpelan dos dos, mbagenev fa ga. Or u ka nana gbidyen ikarikase sha ave yum yó, nan fa styó u kpelan maa dos dos ga. Iyor mba ve fe maa u kpelan dos dos je yó, vea kpela wanye kwaghor maa u nenge a dos u. Or u i lu nan ka eren hwe yó, ka nan begn maa iyol ga; kpa mba maa a dos ve yum yó, ka kasev kua mbayev ikaiyor.

Lele.

Man ainge yó, mbayev mba kusa dza va a kwagh gen u ve nengen ken Uke (Kausa) yó, mba yer er: Lele; Lele la ka wankon u ken ya, la ve lóó una va eren ika kpishi yó, ve thorough ika la ve kume dop dop ve kam alumbu sha mi, ve tóó ve chir shin angahar man sha ave, ve tóó ika ve kange; i tema er ahwa a tar nahan, vea saghen yó, i nyian; or a wa nahan dzan dzan yó, i nyian dzan dzan i ile. Nahan mbayev kasev ve wuese, ve yila je er wanyelele, ve mbayev kasev kpaɔ mba wa er mba nomso hahan. Kwagh u lele taver ainge ken Tiv hen mbakusa humba maa, Ainge mba kpelan maa kara ngeɔ ga, humba kan mba wan lele. Inja akaɔ he ne nahan chif, ka mba ve hie sha iyange i Buter a dugh ne, ve ve a min ye, mba ngise fa akaɔ a ngan ga.

Ishóso.

Ngise ichan i swasegh eren Tiv je dop ga, mbayev je yó, dzuwan a swase yan er ainge nahan ga. A sar orvesen ka ma nan ye swase kpee yó, nan kaɔ wanye u nan, shin ma kwase u nan, ve dza time ahungwajia ve va naɔ nan; kwase a ngohol a kaɔ a na nan, kpa i wa bar ga, bar lu ga; kwase nan kaɔ nan ta mtsen. Hegen nahan tsó wanye a dza kór ahungwajia a nan orvesen a kohol nan a mi, ve nana són wanye la nana nyime yó, wanye la kpela iyongo a orvesen la i maɔnge je vea óso mtan iyange imóngo ga je ve. Orvesen la, nan lu ikambeikaa ishima a wanye la kpem, a tsa nan kpaɔ iyange ikaɔ i a dzuwa wanye la a orvesen la tsó, orveseɔ shon nan umbur kwagh u hungwaja la, nan kór kwar sha mi; saɔ wanye la a wan nan man i beɔ ye. Anyom puwe ngu her. Orvesen war kwagh u hungwaja a wanye vo, a tsa nan kpaɔ u ungua her.

Ngise mbatamen vea kumba ruam yan yó, hungwaja móm ve ya iyor imóngo. Or hungwaja la, nan ya itíough, nan na or gen dzongough móm shi or gen di dzongough móm, nan dugh isha hungwaja la, nan tóndo nan na iyor i hiar, nan kaɔ er: (Ngohol ya nen, inyigh ki kar ga). Nan gema nan tóndo ityó hungwaja la, nan kar mbagenev er iyor i tiar nahan; hegen nahan ijóndough ki ruamegh ki a kehe nan kpaɔ ve beɔ sha hungwaja móm la. Wanye yó, mgerem nam tsó nan chihi nan chiv ga; nana chiv yó, orvesen a chiv ikev ruam sha mke nana ta wanye la, sha ashe je; wanye yó, nan gbaa yan

boiyuwe gben je tsó. Saɣ nana dza kór hungwaja nana ya myer. Ka sha hungwaja je man hiɣ hoghor Tiv u nyimen wanngbian kwagh ga ye.

Man sni gbenda u swasegh ugen yó, Tiv lu a iwa kpishi ve dzenden ikór a mi. Ve mough a i, man ve hor igbough ve nyór shin gbor ve lu imóngo je; ve uvan, iwa la i yaren i hungur ahenga inya sha ihange i iviha, i a dza nyuman iviha yó, iyor a iwa chiɣ ve chir mi gudu gudu ve dzenda ve wua; or u iwa i nan iɣ hiɣ nyuman la, a wua kpaɣ i na nan; man or u iwa i nyom man nan tum gbough la, i na nan tsa er nan hambe vo, man a wua yó, i na or gen nan tir, a va nyóron ken ya yó, i na or u nan tir la nyam ma iviham nara, ka mtir la.

Wanye gbonyɣ gbonyɣ ye tsa iviha.

Gbenda swasegh ugen yó, lu sha kper man ve kóron ishóso ye.

Kperinyam.

Ngise Tiv fa kwagh u kper ga, ve dzuwa a mi hen Uke (Ugenyi). Er Tiv eren sha kper yó, lu iyor wue wue man luɣn a kper ga, i lu orvesen u nan yam kper hen Uke tso. Man va tsa yó, Tiv kpaɣ hen kper hen Uke gema tumenɣ ayol a ve, lun a mi. Man akaɣ agen a Tiv yaren ikór a mi kpaɣ yó, lu igbough man andar.

Ikav mbi tswamev.

Alagha ma or nana pine er: Man ngise Tiv wuan ishóso sha nyi? Yó, lu sha kper man gbough man ndaregh, man Avagn man awange kua udagi a akaɣ a se mase nengen a mi ainge kposo kposo ne lu ga.

Kper.

Kper yó, ngise a kuma or ka ma nan tum kper sha mtese u Uke tese ve yó, nan dza vande gberen ichol nan va dugh vughe doɣ doɣ nan tsen, a usen yó, nan tóɣ nan ishir kwar gadiya nan tume kor twev; (kor twev yó, ka kor u kuvan ya a mi); man kper u sha kwar yó, a lu kper u alóm, man kper u sha kor yó, a lu kper u inyam i tyamen). Or a tumen kor chiɣ yó, nan hure u vingir vingir er ityamegh ki amaku nahan, nan tume nahan imóngo je. Tsó nan tume kper sha aló sha aló je; ahura a kper la ɣ ka aló je la. Kum dugh dzende er: Tar ngu sha aló sha aló je; agashi. Inja na yó, hum kaɣ er ma kwagh sha won móm móm gban ngun daɣɣ ga, akaɣ chiɣ nga vough vough sha akar akar, sha inja sha inja er akura a kper nahan.

Gbough.

Gbough yó, ngise or gba gberen dzam kon u u lu indi er ihónguhar tamen i orvesen nahan tsó nan hor sha dzwa mbelambela, nan mgbagh sha atse; dzwa na u taver; ka gbough je la, ku gema ku lu ityaven sha ityaven i or vough.

Gbough ka ingór imóngo. Mba dzenden a mi wue wue.

Ndaregh.

Ndaregh lu jege kwagh hen mbayiase? ku lu ve je er iwange nahan. A lu or ka eren nomso yó, nan dza bugh andar a aviregh, nan hor a doş doş nan tóş nan shindi sha iusu a uma a sesa gbanş, u tume inyam sha ahan kpaş ia oso ahan njighe njighe.

Ahomaiyor a Ukpar a ngise vihi kwagh yum Udam tsaga ya a ve ga; kpa lu sha andar. Agaku Akpachum sha Ukuna hen Mbakaange humban num dzam u iyor lu a ngeş ga la; kpaş lu sha andar. Man shin Usar yó, lu Dzerasuwa hen Mbaitiav, Mbadzaka, lu nomor humba chif; kpaş lu sha andar. Man lu andar je i sóron iyongo a mi ye. Ngise Tiv a gba iyongo a atşatşiev kpa i sh sór sha akuva; akuva lu kwagh u nongon itlav a mi, lu tser; i tume u i kór anyi a ~~xxxxxxx~~ ishóhó sha mi, u ta ivagn kpaş ia nyór ga, man andar; i kende mku sha iti i anomaiyor a tsuwaş la man i na kpan a kór uwe, nan heman iyor ve dondo sha a nan i yem itlav ye. Ka di ikav mbi tewamev mbi Tiv lu a mi ngise tsó la; man va tsa yó, ve dzuwa a ~~xx~~ avagn nan awange a udagi, man asóm, ainge yó, mbageneş mba a ubuka; mba wó inyam a mi.

~~xxxx~~ Swase wuan sha kper.

Swase u sha kper yó, ngise or u nan fe toho doşdoş yó, nan dzende # sha iyange i Aşndo a neş ura yó, nana dza nengen a angahar a inyam yó, nan dzende nan ningir chif, aluer ia duwe ga yó, nan hire nan va kaş ken ya; iyor ve mough kpishi; mbatamen man moyev ikayyor; ve ngohol ukper hen mba ve lu a mi yó, man ve tóş igbough man andar kua ahande a sendan kper. ^{Voa} Kpa dza nór yó, ve vande chaghen pa (pa ka gbenda u ken toho), ve ningir ve wa idyótoho i inyam i nyer ker la ató, a beşn yó, i tóş ahande la i tim sha pa u i chagh la, hen vegner u inyam i nyer angahar la, sha achi u ka ape u ka ia nyór la kenş shif i hire i duwe

her ye, ka nahan man ka i wa kper her ye. I senda kper sha mi. Tsó ikpela iyor la chí, i kar a igbough man andar, mbagenet ve sombo ahu ve kór ave chí, tsó ve nyór sha heman, ve gba uvan yóóso senen shin ape u i we kper la. Tsó inyam i a lu yaven kpaá i ungua ayóóso tsó i num ayam, i gba hiren shin hwange u i nyer laf ia va nsof yó, iyor ve chir mi, ia karen er ia duwe yó, i gba kper, tsó i gbideye i wua.

Aeren a inyam i kpat.

Ngise a wa kper man inyam ia num, ia ver ishigbigh shin kper, man or a tume i gough shin ndaregh, man ia mase karen a ityugh iyol a va gba kper yó, a wua kpaá i na or u nan tum la, ga, ka or u kper la i na nan ye. Er aluer nana tum ga je kpaá na i va gbe kper, man a lu di er or a tume ga, man ia va gba ken kper i a ande kper ia duwe, or a dza mase tumen i ken won yó, ka di i u a dza tum la je, a wua kpaá a na nan, kara ka inyamkper ga. Mba eren nahan dzan dzan ainge kpaá.

Mhamba.

Man inyam ia va gba ken kper man or a va tume yó, a wua a na u e hi tumen la uwegh ku yanegh; ka mhamba u nan je la. Shi u nan dondo la nan hambe mon, man u sha u tar la nan tarha, i na nan ahan a nyin. Tsó iyor ve gba eren aburun kwagh tsó. A vagh a inyam la, hen ya yó, i va na or u kper jim la ityough nan namegh man ikóvough, man or u tef kper a dza wá inyam mi laf i kpaá na nan namegh móm nan uwegh; or u nan yeso la i dugh tsa i na nan.

Mbayiase ór injakwagh er: Kper wam degba degba. Inja na yó, ka or u nan lu a ian kpishi u dzuwan a akaá sha ishima i nan yó, ian i nan gba-nger er kper nahan, kwagh tagher nan ga.

Udzendeinya.

Udzendeinya mba Tiv lu a mi sha hi chí je yó, lu iwa, bua man ikegh tsó. Ia tse yó, ve va dzuwa a iyóngo hen Ugee (mba dzan ve iyol sha kwagh u kwase yum la, i yilan ve erf Maiyongo; ka hen ve je Tiv dzuwa a iyóngo ye.) Tiv dzuwa a iyóngo nahan lu ve jege kwagh je dof ga, i lu orvesen ~~xxxxxx~~ tseghgh nan lu a mi ye, er ka kwagh u wanye ga, (dzan dzan ainge je kpaá Tiv mba kpaá er iyóngo ka inyaregh ki wanye gze). Man

ivo yó, Tiv dzuwa a mi hen Ugenyi; Iyange la ve yilan Ugenyi er Ilyu-fu; ka ve je ve sen ve dza lu shin la ikuwa ikuwa a Akpena i gema i yer ve er Alufu la; ve lu iyor mba lun a ivo kpishi.

Igo.

Igo yó, shin Tiv dzuwa a i hanou? Se fa ga, u pine han ma or Tiv kwagh u igo kpa nana fa ityó u óron we vough ga; u vev mbagenev kpishi mba kagn er i kór a kór igo ken toho, lu kwagh u hen ya ga. Man mbagenev yó, mba kagn er Tiv dzuwa a igo ken Udam; Mahan yó, se kara fa mba ve kag vough ga, kpa igo dos Tiv ishima u yan je humba ve han ma swase. A lu u ka yóron or Tiv iwer wer nana wuese je yó, yór nan sha igo. Tiv mbagenev yó, kasev vev mba hange igo, (nenge sha Aeren a Tiv, sha aka a kasev Tiv ve hange).

Mlu u Tiv a Ugenyi.

X Mlu u Tiv a Ugenyi ka nyian ga, ~~hi~~ ngise je. Sha ape Tiv lu sha uwo u Yawua la je tsó, Ugenyi ~~hi~~ dzenden ikór nor dza duwe sha a ve; kpa er Fulani gema lu a Tiv yó, Ugenyi kara sosom a Tiv ga, man er Fulani va pav a Tiv, Tiv kar gba senen yó, ve va duwe sha kwe Ugenyi ugon hen Muan, er se vande nengen ken Itiough l mahan. Man Tiv ningir sen va unde uwo u Ibenda sha mundu u ~~hi~~ la yó, kwe Ugenyi gema lu sha wan-uwo u Kurndiva, wanuwo u Kurndiva la Ugenyi ~~chi~~ kohol tema sha mi. Ka ve jim man Tiv yilan er Uke sha ~~hi~~ je ye. Uke mba ve lu her ian la yó, lu iyor Donga man iyor Takpugh. Dzuma la yó, ve di kpa ve lu a nge ga; ve tema wangarev nyion nyion nahan, iyor Donga yó, iti i or ve u tamen er Kursh, kpa ~~xxx~~ myer yó ve yila er Kusho; inja na yó, er: Tor u taver er iyógh nahan. Man Takpugh yó, or ve u tamen ve yila un itig Galenje u tamen, i kohol ve ~~chi~~ i yila er Chamba; ka iti ve i ken tsombor ve je la.

Takpugh mbagenev, wannongo u i yer er Bete la gema tema sha uwo Sanger, kpa sha iliva i tyaven yun la ga; asóndo agen tema sha uwo Ilufu. Uwosanger a Uwoilufu dondo ayol a ve. Aluer u mough sha Gashimbila u van Takpugh yó, u per ifi Kachina u ver ishig ken ityough ki taregh u dzende sha wanpa u Takpugh ve ~~dzenx~~ Gashimbila la er umayel puwe nahan tsó u arx hen uwo Sanger (iyer Bete mba ngise uter vev tema sha mi la,

ve ónov ve thorough ainge ve haš shin inya), u karen chisn tsó u duwe di sha uwo u Ilufu je, uwo u Ilufu ngu icha a Uwosanger ga.

Man Iwo igen kpaš i nŋi sha aan la imóngo je, ^{ngia} Ati kposo kposo. ~~Man~~ Markam man Kunatami, inja i Kunatami ken dzwa u Chamba yó er Uwodwen; Man ugen eró Kunabe, inja i Kunabe yó er uwo u iwa; man Dzenawa, inja i i yer u ngura er dzenawa yó, ka sha iti i or tamen u lu vande teman sha mi yó, Uwua u humban doŋn chiš ka sha Umarike; mba sha uwo u Dzenawa ve lu a mi ye.

Iwo igen i i ter ati a i ga kpaš nŋi her; sha iwo la chiš lu Umarike tema sha i ye. Tar la, chiš vande lun tar ve, Iyor Takpugh va nyór sha ageš ngohol tema, ve mbatarev ve gema ve lu sha ikev i Takpugh, Takpugh er ve ichan je dzuwa ga. Iyor i Dónga yó, lu ve chiš ve lu a Takum imóngo hen ayange la ga.

Hen Kurndiva pe ~~ix~~ ve vande teman la yó, ve lu imóngo kpaš ve va kaha. Kurndiva ngu ikuwa ikuwa a ifi Kachina; Ibenda ngu yande u ityó tar, un ngu yande u ityough ki taregh. Ahegen nahan je kpaš ahungwa a beba a Ugenyi nga her, mba yer her aingeš er Ichetseke.

Dzum u Ugenyi lu hašra nahan chiš kpa Tiv lu a fa ga; ka tse yó, Ugenyi gbe mega peren van ken Tiv sha uwo u Ibenda; Tiv ve nenge a ve kpa ve fa hen ape ve lu man ve dugh ve ve her ga. Nahan Tiv pine ve tar ve u ve lu yó, yó ka tóŋn ve óron Tiv nahan chiš, man tesen ve Tiv uwo u ve lu sha min kpaš la. Maš ve kaš Tiv iti ve er ve mba 'Dinyi', kpaš Tiv fa u yilan Dinyi ga, humba lun ve fefa sha u yilan er Genyi; a lu imóngo yó, ve yila er Ugenyi. Nahan Tiv lu a Ugenyi doš doš, iyongo lu ga; kpaš twev yó, ve teman imóngo ga.

New page
Akombo.

Itiough 3.

Tiv hiš akombo a sóron ngise je. Kpaš akombo a ve hiš sha gbaašndo ve je yó, lu a ~~man~~ ^{tar} ~~ngia~~ tsó; lu; Twer, man ŋlyum, man ŋhaambe, Ichin. Ka akombo a ve lu a mi tsó ne. Ka a ne man vea yam kwase kpaš ve tim hen hunda u nan ve sóron ye; kpaš iyor mba sóron lu ngeš ga. Ichin gen yó, hen ikur Tiv igen chiš i lu or móm tsó, nan kór nan sóron ye; maš iyor ve yilan nan je er, ór-sóron-twer. Sha achi u lu twer je man lu kwagh sóron u hiš hiš ye, u tamen kpaš ye.

Man er i hiš ve mba máx sóron ngeš ga yó, saš ngise i lu ortamen u

nan beſ iyol man nan lu tsav ngegh, man shi nan lu shagba or kpaſ yſ, ka nan man nan kſr kwagh sſron kpaſ ye. Gadiya, ngise or a lu yev yſ, nana lu a inyaregh nan nan kpaſ nan chihhi nan kſr kwaghsſron nan sſron er iyor ainge ve eren nahan ga.

Kan er i hiſ ve ve gema yilan kwaghsſron er akombo la yſ, se fa vough ga. Kpaſ mbagenev^{yo} kpaſ er: Lu ornyar man na ve i gema yilan er akombo ye. Un lu a inyaregh, man wa bo je doſ ga. Er iyor vea er man vea ya un kwagh kpa ve fa ga, kombo akaſ gba lun a min tswen tsſ, or kpa na ga.

Tsſ iyange la yſ, wan na u nomso gba angev. Tsſ wan gba ~~XXXXXXXXXX~~ nan ichimbiv tsunſ tsunſ; kpa mayange angev beſ ga. Tsſ wan gba nſngon ku. Tsſ mbatamen mba nengen nahan yſ, ve fa angev mbu kſr wan la yſ, kpa ve pase un mbu ga. Tsſ ve mbatamen mbara, ve wa kwagh ayol a ve.

Tsſ, u kſr twer la kaſ a ugen la er, a dza hen or la, a dza kaſ un er angev mbu wan na a gbe la un fa ichigh ki mbu. Yſ, aluer una va sſr un una er ichigh tsſ, angev mbu a beſ je, a ngſſr ga. Tsſ ngura mough je dza ſr ornyar u wan na lu dedoſ ga la nahan. Ongo yſ, doſ unſ a kaſ er, yſ, ngura a dza yila un or u nan fe ichigh la nana va, kwagh u ange ne nyian un ishima je, doſ ga.

Tsſ ngura hire dza kaſ ijende na i kſr twer sſron la. Ve mough imſngo ve va, shi ve kua a mbatamen mbagenev kpaſ ve va ~~XXXX~~ a mi. Mba va nſſr yſ, or la, ver ve ikav mbi teman chih, ve tema; shi wa ityu kpaſ na ve, ve ma; ve gema ve pine akombo akaſ la er: Iyagh nana? Un er, kwagh gen yſ, er hen na ga, man ka tsugh mbu wan mbun tsſ, man mbu lu dzan mo iyol yum ye. Tsſ nyen i va kaga er nſ wen ngu a ichigh ki va nſngon a mbu yſ, m nenge a ven yſ, m ngu ember je. Ve kaſ er: U ember sha mi, ka nahan je se ve ye. Ka akaſ a u kombo u lu a mi, u rumun nan or ga ne, man angev mbu nyſſn wan wou nahan ye. Yſ, saſ se sſr wan wou man angev mbua beſ ye. Ngura kaſ er, doſn hen u ne ve u sſron mo wan ne, m ember kpishi.

Tsſ, or u sſron laſ mough chinge sha user je; a kaſ er sha hiſhi ne yſ, ornyar u a kombo akaſ la, a va a ikegh, sha member la, una ember un kera, yſ una wa wanakiriki ichigh. Tsſ, a wa un kwagh sha alaſ a una va a mi sha member la, er ka ikegh i nyiſn. Ngura mough va a mi tswar je, ngſſr un ga.

member

Tsò, un u sòron la mough yea shin akòngo, dza er ika i chiha man i nyihar, man shi tó igbende i kòvor, man hondo u ijembe va ver inya; kòr ikegh la sòngo haɣ awambe sha mi; tó mgbagh chí gber jíidi; mbatamen hire haɣ ken inya, mase kuran inyam sedeɣ. Ka vɛ chí yò, un u sòron la, mough kaɣ akomboakaɣ er a kaɣ i va a ruam. Tsò, mba naha ruam mba dugh a mi yò, orsòron la mough shir ikegh, ver ken inya, or uange u i sòron un la, tema; orsòron la dugh inyam i ikegh la, ityough man ahambe kua kperegh, shi chòru ruam kohol chí wa shin kugrijòndo, chia, gema na wan u akomboakaɣ u un ser un la.

Tsò, inyam i i shi la un tó kar mbatamen chí ve ya. Mba begh yò, yòndi ve asuma. Tsò, ve yila akomboakaɣ er, duwe a mgerem vea gber ifan a na; gadiya lu eren a ve vihin tsò, man nyian ne ve va dzuwa di hen na yò, ve hingir di a na doɣ doɣ je vo. Tsò ngura mough dza duwe a mgerem hen kwariyongo, va na ve, ve hamber ifan a na inòngo chí. Tsò, orsòron la mough dza shin akòngo dza er ahu a ichigh ki wea vande fan kara, man ve kòron ayom a vea ya or la, inyaregh la, va a mi, kaɣ i duwe a wan kpaɣ; un er felegh sha ato a itiegh tsò, tó ahu a ichigh la, wa, kaɣ er, i tó i jíidi, i bòn wan la iyol a mi, man i kunden un a man kpaɣ, man shi i chí un iyol a min kpaɣ. Kur haɣra yò, un er, i na un ase agbaɣ, a pine er una na nyi? Or ka kaɣ er a na di kpakem bar mòm tsò, un akombo va na. Mbatamen ka hemben hiren sha ajiir a ve la. Ve gba kaɣ er se dza sòr akombo wan nyian. Or a pine ve er, ne dza sòr un nyi yò, ve kaɣ er, ve dza sòr un twer, a na agbaɣ kpaɣ.

Tsò, ayange nga kar yò, ikende na, angev mbu wan u akomboakaɣ la, yò beɣ. Iyor mba nengen nahan yò, ve gba kaɣ er, nahan tsò wantamen or la yange sòr akombo kwagh dza sha mi. Tsò iyor maɣ gba yilan kwagh sòron er ka, Akombo, ve gema yilan agbaɣ la er: Agbar a akombo. Mser u hihi la ve yila er ka di member u yange akombo ember je la.

Tsò Tiv maɣ gba sòron akombo, aɣi kposo kposo. Ve gema dza nengen agen hen akur a iyor agen a a dondo a ve kpaɣ.

Dzum u Tiv num a akombo a sòron man kòron a kòr kpaɣ yò, ve maɣ ve ver akaɣ a akombo sha inja sha inja je, er a lu dzan dzan nyian nahan.

Dzum u Tiv num a akombo a s6ron man k6ron a k6r kpaɔ ya, ve maɔ ve pav akombo iniongo i hiar ts6, ka: Akombo a mar nan akombo a ik6r. Akombo a mar y6, ka a man a lu a uyia kpaɔ ye; man a ik6r di kpaɔ shi ka a man a lu a avaɔn kpaɔ ye. Er a ngeɔ yum nahan kpaɔ a nga di iniongo i hiar ts6. Man va tsa gbaɔn y6, ve shi ve dza mase van a ity6 akombo igen erɔ kuraiyol. Man er a lu iniongo i hiar nahan kpaɔ, ka nongo u m6m la Tiv lu hiɔ ayol a ve ye, man iniongo i hiar i nase ity6 ne y6, ve ngohol a ngohol hen akur agen.

Man ken akombo a mar je kpaɔ agen ka a ve ngohol hen Ugenyi y6; a Tiv hiɔ mi y6, lu twer, ka tse y6, ve seer ilyum nan ihaambe, ts6 agen la chiɔ ka a masen van a va a min. Man akombo a ik6r chiɔ y6, a Tiv ayol a ve m6m nga gaɔ ms6r kpa mba ser a mba urun tashi, sha mur u Uke ve tese ve y6, gadiya tashi ka ms6rom nan Uke (Ugenyi), man ka vea kara dzuwa a tashi fefa ga, a thorough ve yum y6, ve gba mirin iber ts6 ve ur mi, ga y6, ve ur sha nwe. Biamegh kpaɔ ku ken nongo u akombo a ik6r ku y6, Tiv dza va a min hen Udam. Kuraiyol y6, ka hen Tsonka jim je ve dzough a mi ye; iniongo i Tiv i i homoo ngeɔn a kuraiyol jim je y6, ka Shitire man Ukum kua Ugonbo man K6ngov a Iharev. Kparev fa kwagh u kuraiyol yum ga, un y6, mba yan a yan, mba ker a k6r er akombo agen ga; shighe gen ka i yila kuraiyol er: Ishember.

Akombo a ik6r ve ngohol hen Ugenyi kua Uke ~~mbangerev~~ ~~mbangerev~~ (Uke ~~mbangerev~~) y6, ka:

Chakpa,	Ugbondo,	Achuku,	Dzebo, Yaku.
Abetse,	Jam,	Ikado,	Fano,
Diogo,	Adze,	Unyer,	Kaste,
Muwa,	Anyia,	Ugbur,	Akese,

Akaɔ a akombo a aɔa.

Akombo a mar y6, kwase ka nana naren ga y6, i s6r nan sha achi u nana mar; man iyiaɔh ka kia doɔ or ken itiev ga kpaɔ nan s6r sha achi u ki dio; man ilev ka mbia gema kpen or yum man mbia d6ɔn ayol ga kpaɔ, nan s6r; man shighe gen y6, ka a k6r or; a na nan angev, nan s6r sha achi u i beɔ.

kkkkkkkkkkkk

Akomo a ikor.

Akomo a ikor y^o, ikor ka ia vihi or nana kara wuan inyam ga y^o, nan s^or sha achi u ikor i dio nan, nana wua inyam kpishi; nan ikor ka ia vihi or nana kara dzuwan a inyaregh ga, kasua u nan kpa iyor a yamen fefa ga y^o, nan s^or sha achi u iyor ve sase kasua u nan, nana dzuwa a inyaregh y^o; nan shighe gen ka a kor or a vihi nan iyol fefa fefa, shighe gen nan gba nan kuma ivagn kpa.

Kuraiyol y^o, kor or sha akaf kposo kposo, sha u isan nan er kwagh a er nan ga y^o; Kuraiyol ugen u lu a mi y^o, u ndiar iy^o je kpa ia nyuma u ga, man wea nenge a i ga wea aver kpa ia ma a kpe avegh ave je. Man ugen u lu a mi y^o, u kohol inyam ikume kpa mayange ia fa ity^o u eren we kwagh ga; u dza itlav kpa mayange or a ta u ivagn ga, man nana ta u kpa, nana ta ikpugh, a/ny^or ga. Man ugen y^o, u lu a min u unde nyinya una vihi kwagh nan kpa una dzoh^o u ga. Man or gen y^o, ka nan lu di a min sha u dzoh^o or gen a min sha nyinya. Man ugen y^o, ka u taver iyol, u lu a xx min y^o, or mom mom nana dzoh^o we ga, iyor a dzuwa nan nan sha wav mbu nongon kpa u dzoh^o ve chif. Man ugen y^o, aluer u ngu a min y^o, or a nenge a we ga; ugen y^o, u lu a min iyor a dza tser u hen gbe-nda sha u vea kor u, shin sha u vea wua u kpa, u ndi^r ve sha ave. Man ugen u lu a min y^o, mayange or a or kwagh a kor u ga, mbaajiriv a dzuwa nan kpa u ya ish^o; man ugen u lu a min y^o, u do^r Buter ishima kpishi, mayange una n^on we ibo ga, wea er kwaghbo kpa a na u ish^o, u lu a ian i eren akaf chif sha ishima you, kpa Buter a er kwagh ga. Man ugen y^o, u lu a min y^o, u do^r kwase ishima, kwase a venda iyor chif kpa, we u dza y^o, una ruzun^o we^r ~~xxx~~ Ishember igen y^o, ka i lu sha achi u kpelan tor min; u lu a mi y^o, u kpelan tor a iyor abagenev kpa u hamba ve, u ya; ve vea dzuwa a min ga; ishember igen xx u lu a mi y^o, u dzuwa a ichivir hen Buter fefa sha tom wou.

Iyangenev nbi akombov.

Man ma akombo a nga a iyangenev nav. Ka sha iyangenevⁿ mbu akombov je man i feinja akombo shon mi ye, Iyangenev mbu a y^o, ka myange je la,inja na y^o, ka u yanje kwagh sha u or a de benden kwagh ga; Mahan Tiv ka vea ver kwagh shin vea kaha sule man vea chian u mbatsav wea va

vihi sule la sha utsa yó, ve ver akombo sha achi u mbatsav ve chia, man mbaiv kpa ve chia, sha u or a lu her sha u kuran man or a va ve nana yange la yó, ka ve ver akombo sha achi u a yange, nahan i kpa er i yange kwagh la, sha akombo je ve. Ka achi u nahan i yer akombo a ka i penda sha kwagh la era iyangenev ye.

Lough akombo.

Han ma akombo a mar de ngan a iyangenev man lough ga. Iyangenev yó, ka mbu lu ahuf, man lough yó, ka i lu tsuwa, i ta kor i dzer she ken ate, shin hen twer. A luer u nyór hen ate u shagbaor yó, kende ashe sha ihange tsó u nenge ulough mba akombov kpishi sha ati a akombo se er se er. Kpa agashi yó, ngu a lough ga ka kpane a lu a mi ye; mayange u dzende ken Tiv chi kpa ungwa wer lough agashi ga, se u yilan er kpane agashi. Inja i lough ken dzwa Tiv yó, ka kwagh u dzuwan a dzuwa, ga yó, u shindin a shindi kpa taver ga; A luer u shindi kwagh a taver ga yó, u lough un a lough, aluer u shindi ivan a taver ga yó, or a kpa er u lough nan ivan. Shin or a maa iyou man ma kwagh a va gba i, nana tsó akam a a tsehe la nana penda sha mi vough er iyange vande lun la man a kara taver ga yó, or a kpa er: Via hire lough akam sha iyou na ne, ka inja i lough la; Nahan inja i lough ne tese se er lough yó, ka akombo jim ga, kpa ka kwagh u dzuwan sha akombo. Man aluer u pev a lough xix akombo yó, u pev akombo la je ve; Mpev yó, ka u benden mi shin u dughun kwagh shin mi, gadiya mba koson aka shin tsuwa shon u i yer er lough la. Tsó a koso kwagh shin mi man uwe or gen u dza uwagh u dugi sha xi yó, u pev mi je ve. Akombo a mar chi nga a lough, kpa akombo a ikór yó, nga a lough ga; ka iyangenev tsegh. Inja i peven akombo yó, ka u dzuwan a ichan sha akombo; A luer a kpa a we er u pev ichan vo, yó; inja na ka u kpa er u dzuwa a ichan je la, ka inja i peven akombo je la.

Mser.

Mser yó, ka or a pev xix a kombo yó, a kór nan yó, nan sór, man a be nan hingir do do ye. Inja i sóron yó, ka u sóron kwagh er kwagh la una hingir do do yó, ka nahan je man shighe gea ka i yila je er kwagh sóron ye.

Ember.

Ember u akombo yó, dzum u ka wea pev mi la, i vande ember we, man a lu u ka kóron kpa iyange igen u kór ye. Inja i ember la ka er kwagh ka a doá u u ember nahan, inja na yó, u ngu ember sha achi u u fa mba sóron we nahan u dzuwa a mkpe iyol je yó. Ka inja i ember u akombo la.

Agbar akombo.

Akombo ka a kór u man or a sór u, nana ember we a ember, shin nana kór u a kór kpa yó, u na nan kwagh; nahan kwagh u i ne la, ka un je i yer er agbarakombo ye. Híhí yó, lu i yila er Agba akombo, inja i agba yó, ve er ka agba akombo nahan, ka ken mase jime man i va mase geman yilan eri agbar ye.

Ihira gberen.

Ihira gberen yó, ka sha akombo a ikór tseghe, kpa ka a ikór chí ga. Agen mba ilin a il; míl man ihira gberen yó ka shighe u ikór ka ia vihi or yum yó, nan va ken or u a ker akombo a ikór chí la, a gter nan ga yó, a il nan. Inja i míl la kua mgber la yó, ka er ashe vande ilen sha ikór ibo nahan yó or la a wange nan ashe.

Mkór.

Akombo a kóron inja na yó, ka u kóron kwagh sha achi u lun a min. Nahan ka or kór akombo sha achi u nana lu a min a hingir a nan je nana gema na di a sóron mbagenev.

Kwagh wuan sha akombo. nan mar.

Akombo a mar man a ikór chí mba ser mba ~~kwagh~~ kwagh mba he awambe sha mi, man shi mba urun sha msór shin sha mwe.

Inja i awambe a hagn la yó, ka sha achi u mkpe iyol, er a kpe or u i ser nan akombo la iyol yó. Gadiya aluer a sór akombo man a hagn awambe ga yó, mayange mkpeiyol a lu ga; nahan ka a sór kwagh inyam a ngef nan kpa saq a wua ikegh a hagn awambe a kpee man mkpeiyol a lu ye. Mkpeiyol ngu ken awambe a ikegh shin iyongo shin ivo. Mbavesen mbagenev ve kpa er: mar u sha msór shin sha mwe la inja na yó ka u nan uter nbatamen iyiagh

sha achi u i doḡ ve yḡ, ve na u ikḡr sha won; u lu doḡ doḡ ikḡr i doḡ u sha akaḡ chiḡ. Ka akaḡ a sha akombo ~~xx~~ a mar man a ikḡr ne. Nahan ken heman yḡ, u nenge han ma akombo a ishḡron i a, man iyangenev mbu a kua mkḡr u a chiḡ. Kpaḡ kwagh u akombo a kuran iyol a i yer erḡ kuraiyol la yḡ, kwagh u a ngu kposo.

Kuraiyol.

Kuraiyol ngu a lough ~~xxx~~ ga, ngu a iyangenev kpaḡ ga, mba ker un a kḡr kpaḡ ga, mba yam un a yam. Manḡ kwagh u kuraiyol chiḡ mba eren ken myer, mba eren ken igbar er akombo a mar kua a ikḡr ga. Kuraiyol yḡ, ikav naⁱ u nenge^o or a min man u fa yḡ, ka ikpagher, man kwange u dzeren shin iwenge, man gur u wan ken uwe kua tojir u wan sha ashe; tojir ka ichigh ki kwase je la. Ikpagher yḡ, or gen ka nan tumba sha kwange nan dzer shin iwenge; or gen nan ~~xxx~~ wa ken idier nan kor, nan chirin sha itough; nahan igen i lu sha achi u ma kwagh gen u waren iyol; igen di sha achi u ma kwagh gen kposo. Man ma ikpagher ngi sha gbenda u i, er akaḡ a m vande teren la nahan; ~~xxxx~~ kwange kpaḡ ngu sha andza kposo kposo nahan; ~~U kxxx~~ kḡrchio u fan mkposo u ikpagher a kwange sha u fan wer akombo ne ka a sha kwagh ne shin ka a sha kwagh la ga, saḡ un u a lu a mi la man una kaḡ u mkposo na ye. Man shi gbenda ugen u or ka nan kav yḡ, ka a lu uwe or u ngise u vande lun a mi yḡ, wea nenge nahan u fa tswar je. Man ikav igen yḡ, ka wankor, or gen ka i lu korough ku nomiyḡngḡ; or gen i lu ma wankor u iho (wankor iho, Tiv mba yer er sḡngough); or gen i lu inyigh ki swanḡ. Ka a lu ishemberi sha kor nahan yḡ, i haḡ vughe ichigh ken korough ku shonough, i tḡḡ ikḡvough ki nyian i kor ken won tḡḡn shin ityḡ kor la, i kor i wa ishe sha achi u tumban sha kwange dzeren shin iwenge, ngira mba yer erḡ madugu. Madugu yḡ, ka dzwa Tsonka, Tsonka yḡ, ka ve yila erḡ maidufu, shin rayanzana; Inja i maidufu yḡ, erḡ orimeghḡ uninja na yḡ, ka sha achi u or u nana lu a min yḡ, nana dza iḡ kwagh a dzendan nan u kḡron yḡ, nana yer, ne mba ne dzendeḡ nan la ne va kar a nan ikuwa ikuwa je kpaḡ mayange ne nenge a nan ga. Kuraiyol ugen yḡ, Umalu mba Tsonka ka ve nger kpande malu ve ḡḡ ve na or nan ma, nahan or gen yḡ, mayange u nenge nan a ikpagher, shin kwange shin gur shin korough iyol ga, nahan kpa de henen wer nan ngu gbilin sha kuraiyol ga, nag ngu wan a ma ken umalu.

Aluer u vande fan kwagh u Tsonka yó, u ungwa kwagh u kuraiyol ne nahan u karakka fa wer i kaŋ u a kaŋ hen pe a dugh ga, u gba fan tsó er i lu hen Tsonka Tiv ve dzough a min yó. Gadiya akaŋ a i ter heŋ ne chif ka Tiv tseghy ve eren a gaŋ akur a iyor a a lu Tiv ga kpaŋ u dzuwa a min hen a. nan Ken Tiv yó, iyor mba u humba dzuwan ve a kuraiyol yó, ka iyor mba ve nyer ityom i vesen hen Buter ve dzough a inyaregh kpishi yó, gadiya aluer u tóŋ akaŋ a ve hombo vihin inyaregh vev sha mi yum er msórom, kasev, ishor i haŋ, man kuraiyolŋ akaŋ ne chif kpa kwagh u humban nŋeha beŋ ve inyaregh yó, ka kuraiyol. Nan Nan ma tortó u Tiv u Tsonka ve lu hen tar na, shin ve va tem a nan gbem gbem kpaŋ unalu vev mbara mba nan nan kuraiyol u man. Ngise yó, Tiv yamen ukuraiyol sha achi u nŋonon itiav humban, man er ainge itiav mbi sha avan mbi beŋ ne, nahan, kpaŋ itiav mbigenev mbi, itiav mbi ainge yó, ka itiav mbi tortamen; shin Tiv ungwa kwagh u tortamen hanou?

Ken anyom ne chif dzan dzan nyian utor mba tóŋ mbagenev mba yamen ukuraiyol mba sha akpagher man malu mba man hen Tsonka, sha achi u vea doŋ Buter ishima ŋ na ve tortamen, man mbagenev yó mba chie er Buter una va ngohol ve ató, una dugh ve tor kara, nahan mba yamen ukuraiyol hen Tsonka.

Small caps }

Akomo a mar.

~~Akomo a mar yó, ka: Ihaambe man Twer man Ilyum man ichigh man bianegh man swende man ahina man swange man Igbe kua ikungu man iwa; dóór, wan-áondo, ingbianjór man atsewe man lough man ikóór kua indieregh man atsege man ikombo man agashi kua shi wayo man megh kua insuwa.~~

Ihaambe i ichigh ki ityóŋgh.

Ihaambe i ichigh ki ityóŋgh yó, ka i tim ihaambe hen hunda vegher u ken uwegh ku imesegh er ka wea nyóron ken iyou nahan. Ihaambe jim la, ka i gba ikon i hiar, u móm u hor ityough, u móm a lu ityough ikpughur. U horon ityough la mba yer er; Ihaambe, man u u lu ityough ikpughur la, mba yer er; atam. Ka a tim yó, i wa akuve i kase chif i lu ker ató, man i gema i tóŋ andza a wanhugm u tar i móór ken ató u akuvegh la, a ihaambe man mtam iméngo, ati a wanhugm mara yó, ka ichigh man ikarika man ator. Man ichigh yó, ka ki lu iyol gongolaŋ, ki lu a asaŋ iyol, kpaŋ

kpishi yum ga? man ki like ika i chivir, ka ki jim je man i yer er ichigh ye. Ikarika ngi a ika ga, gban ngin a agba? tsó. Ka agba? a i la je man i lu ika i i ye? I dugh mningem, mningem nam ma a kune je do? ga, ma a ha? or ken ashe a sór do? do? ga yó, nana va asange ken ashe je? ~~ma~~ Mbagenev mba eren ichigh ki uyagh a mi, aluer iyav a nyon or man a lu u ka nana nyia i wanger nan iyol yó, u er mningem nam u ha? shin wantsuwa u tó? ijiikegh u hembe u ha? sha mi u jiidi a kó-rough, u tó? u na? nan, nana ma yó, nana nyia je a do? ga, tsó a wanger nan. Kainja i ikarika la.

Man ator yó, nga er igbódu nahan, man a yó, a chivir ika yum ga, man a kpa? mba ser angev a mi? Ka or a gba iyav yó, i kó? dela sha nase, i er ika na i mbagh sha aste, ia kpa? yó, i dugh i dzáon i ha? mderam nam sha dela la; i gema i ha? sha ivav, ka ichigh je la. ~~ka~~ Dzum u ashe ka a er or yum kpa? i er nahan tsó a be?. Man ihagbe i ámbangó yó, mba veren imógo a ichigh ki ityógh ga, ámbangó ka vea va sór u yó, ve tim u ken inya kposo kpa i lu ikuwa ikuwa a i ityó? la, man i di kpa ka a kóron we a kór u, u gema u sóron di ánkasev mba hen igba ~~you~~ yó, i tim u akaf chif vough er i ityó? nahan. Nahan igba you la áhov vev mba kasev vea lu hen tar la, yó, ve gba va sóron tsó, ve kara dza hen ya ve kpee ga? ve gba van hen we tsó u sór ve. Man igba you ka vea va sór u di a sór tsó a lu mker a kór u ga yó, ve gba timin i tsegh-~~la~~ tsó, ve kara móbr we ahu la ga. Ihagbe i ichigh ki ityógh a i ichigh ki ámbangó, msór ve ngu mba tsó; ape u ve we di kahan yó, ihagbe i ichigh ki ityógh mba senge nom ile, man i ichigh ki ámbangó yó, ka ngó ile i senge ye, ka di mkposo tsó la.

Mpev mi.

Aluer u pev Ihagbe yó, ia kór u. Mker u i yó, ia vihi u iyagh ken itiev chif, mbia nyian daing. U nengen nahan yó, u dza ishor, ishor a dza kóron i yó, hiren you je u va ember la. ~~ma~~ mber u i yó, ka sha ile man ikundu, ka a vagn a akaf ne chif yó, we u i ker u man u ve a akaf ne wer u ember la, u kohol iyor i hen ya wou chif, a ikesh ave sá? sá? chif? tsó. or u nan ker chif, u yer nan nan ve u ember we la; nan gba chif, Man tó? nan tim hen hunda wou, we u i ember we la, u na nan puwe. Puwe yó, ka a lu ihagbe i itid man wea ember yó, u na puwe sha

kobo u har⁷ man ka a lu i igba⁷ y⁶, u na gbenger sule⁷ (ngise y⁶, i lu bashi u har). Y⁶, or u nan va ember we la, nan t⁶ mrem nan ur u y⁶, be⁷ vo. Iyia⁷ a gba do⁷ we ken itiev gbem t⁶. Kpa uwe u u ember a ember la, mayange u dza gema u s⁶ or gen ga⁷ sha achi u, u k⁶ a k⁶ ga, man u bume u dza s⁶ron or y⁶, u shi u pev mi, vo. Iyiagh a vi⁷ u je a aver ave a tse la.

Mk⁶ na.

Mk⁶ u Ihaambe y⁶, ka bua, kpa⁷ bua u sha akombo a k⁶ron y⁶, i de kpiligh we iyol ga, ka a duwen di a sokpo y⁶, ka bua je la. Nan ma bua u sha akombo a uyia y⁶, a wa⁶oua a ta⁷n kxx kpa⁷ ka di usokpo u ta⁷n je la. Akombo a mk⁶ u a a lu bua u vishigh tsa mimi y⁶, nga di a har t⁶ ka bianegh man I⁷kombo. Gadiya agen cha cha nga a bua u a hembe sokpo ga. T⁶ uwe or u u lu k⁶ron la wea duwen a sokpo y⁶, u shi u duwe a ikegh u na or⁷nan lu s⁶ron we la. T⁶ nan tim iha⁷abe nan k⁶ ikegh la, nan wua, nan ha⁷ awambe sha mi, nan ka⁷ u u ka⁷ kwase a er ruam, na⁷ jii⁷ ikegh nan chia u a mi⁷. T⁶ nan wa u iyangenev sha ikev kua matim na chi⁷. Nahan y⁶, we kpa⁷ u kuma u u gema u dza s⁶ or gen kpa⁷ kwagh a er ga ve.

Akuve a Twer.

Akuve a t⁶wer y⁶, akuve a t⁶weragh nga k⁶poso k⁶poso, t⁶wer ngu k⁶poso ga, ka kwagh m⁶m, akuve gema ka di a ka gba⁷ u t⁶weragh t⁶. Ka i wa awen hen inya hen hunda vegher u ken uwegh ku imosegh er ka wea ny⁶ron ken iyou nahan. Ka a wa⁷n awen y⁶, ka a je man i yer er akuve ye⁷ wa gbi-lititi i ningir i gema i t⁶ t⁶wer i tim ken at⁶. Twer jim y⁶, ka i gber gba⁷ye u ombor i gba or i ver un alesh a or chi⁷ do⁷ do⁷ di m⁶m t⁶ man i t⁶ i tim hen at⁶ u akuvegh la⁷ i yila er Twer ye, man i i iti i kon la er t⁶antwer. Man i shi i tim i⁷karika her a nam la im⁶ngo, man i gema i var gbande t⁶wer ken inya k⁶poso; un y⁶, ka sna gba⁷ye mba i time un ye, a lu di inja vough er gbande u kuhwan nahan t⁶ ~~Man~~ Mvar na y⁶, ka i huwa ik⁶vough ki kpevegh a aive her nahan t⁶ i var mi, man shin ity⁶ gbande la i gema i chir ahu a chiha: Inja i ka i chir ahu a chiha kpee y⁶, ka sha achi u ka ahu a chiha man ka a tumbun wan kpa⁷ i lu sha a i ver inya i tumbun ye. Ape veren gbande t⁶wer y⁶, shighe u ke a gema

sbron twer la i har gbande twer la sha mtam, man a va begh yδ, i tδφ
i har ken ate; mbagenev mba yer er gbande mtam, man mbagenev mba yer
er gbande Twer; kpaφ ka nyila u sha ni chiφ.

Er Twer ka u kōr or yδ.

Twer jim yδ, ka akombo a mar, ka kwase a kara karen ga kpaφ shighe
gen i dzaφ kpehe ishor i kōr twer, man shighen gen yδ, twer ka u tōndō
nomoor mar kpaφ; man shighe gen ka u sombo or u kende inya, a dza ishor
ia dza kōron twer yδ, nuna sbron vo.

Msōr u Twerash.

Twer ka u a kōr or yδ, nan yam ilegh man ikh⁹ i hiar man ikundu i
nana dza na agbar yδ. Nana eren akaφ ne nahan chiφ yδ, nan mough nan
dza a mi hen or u a ker twer cha cha je a gema a ser iyor la. Ka or u
kōron twer cha cha je man ka a chir akuve a twer man a tim mtam sha a
var gbande mtam kpaφ ye. Tδφ nana dza n⁹ yδ, nan kaφ or u sbron twer
la er: Twer ne eren ichan yam yδ, m va mer sbron. Tδφ or u sbron la a
rumun a tindi wanye er nana kaφ anterev nav mba un ye kombō mōr a ve
chiφ ve va, ve va tema ve nenge er una sōr via twer yδ. Nahan wanye la
a dzende a lōhō di nahan chiφ. Kper pepe yδ, anterev mbara ve va dzuwa
hen wanter ve shon u sbron twer u ngen tindi wanye lōhō ve la chiφ.
Tδφ vea va hagn inya yδ, or sbron twer la, a/ kaφ a or u a ve er i sōr
un la er: Tese ase ikav xxi⁹ mbi u ve a mi yδ, anterev av kpaφ ve nenge.
Tδφ ngura a mough a kōr ikegh i hiar man ilegh kua ikundu la chiφ a du-
we a mi. Ngura a duwen a mi yδ, or u sbron la, a kaφ wanye nan er ngerem
hen kwariyongo nan duwe a mi. Tδφ ve tδφ ngerem/ ve gber ifan chiφ yδ,
or u sbron la a mough a chinge sha u sbron φ je. Msōr la yδ, a vande
tōn wanivur kpa a vur ken ikevuwe, a haφ wannager a hōr a er sha ihōwe
a felegh or u a ser nan la sha ijinewe i ken uwegh ku yanegh, a shi a
felegh sha mtamtwer laφ a er nahan kwa har; un u sbron la una dza begh
hga/ a yδ; a kōr ikegh la a dza kuna ken mtam a hibe a va kuna di ken
or la, a er nahan kwa har, una kunan nahan a lu tan chia kpugh kpugh je
er: Via m ser u twer nyian ne, i dza kpe u iyol. Una begh hagra yδ, a
kōr ikegh la, i hiar chiφ a sōngo, a haφ awamba sha mtam la, man akuve
la, shi a er ~~XXXXXXXXXX~~ wankpa u a vande eren nan sha uwe la, shi a kōr

di ilegh kira kpaɔ a er a mi nahan. Una baɔn yɔ, a gema a na wanye
ikegh la chiɪ nan mgbagh nan gber a jiiir, ilegh kpaɔ nan na i bur, u a
ser twer la a gber iwenge ile la. Tsɔ iyor ve hire ve tema ken inya ve
mase ɔron akaɔ kuran inyam. Iuyam ia vian yɔ, or u i ser nan la nan
kaɔ i er ruam, yɔ, ~~nnnnnnnnnnnn~~ kuma u chian vo.

Iwer ia vian chiɪ yɔ, u a ser la a yila or u a lu ɔron nan la, ngu-
ra nan duwe nan va tile hen ape akuve a tweregh a lu la. Tsɔ or ɔron
la, a kaɔ i va a iwer la chiɪ her, tsɔ a gba mi chian. Mohie la yɔ, a
dugh i ~~nnnn~~ mbi ikeghev man ahambe man iɔ akperagh man mtemam kua iko-
so, man itine kper i ~~nnnn~~ a kohol chiɪ a wa shin kughur ijɔndo, a chia
a kaɔ er: Iyange wan nomso, uwer wan kwase, a choɔn ruam a kende vegher
u ken iyange duwen; shi a choɔn a kende vegher u ken iyange airen,inja
i ruam u ken iyange duwen yɔ, a na iyange ruam je vo; sha achi u ka
ijiir i iyange je la; Una chian nahan chiɪ yɔ, a gema inyam i sha ku-
ghur shon la kua ruam u sha kughur la kpaɔ, a na u a ser un la, shi a
dugh di inyam i ile la kpaɔ a er di sha mi nahan. Tsɔ inyam igen chiɪ
anterev mba ortwer la ve gba yan tsɔ; a ~~nnnn~~ iwer chiɪ yɔ, mase shin
mur vo. Mur la yɔ, un u a her la a haɔ wamwe shin kucha a haɔ mjerem a
haɔ sha mtem a gema a tumbu or u i ser nan la a sha dawa nan na; haɔra
yɔ, ka di chiɪ je la. Uwe or u i ser u la u mase tɔn ikandu i u ve a
mi la u na u a ser u la, ka agbar je la. Tsɔ iyor ve henbe ve yem ajiir
a ve; or u i ser nan la, a lu ~~nnnn~~ msoombo man u a soombo nan kpaɔ i
beɔ nan hingir doɔ doɔ; man a lu mar u a taver nan kpaɔ, nan gema naren.

Twer kɔron.

ka a lu or ka kɔron twer yɔ, nan vande mirin mɔron, kpa i lu myer,
mayange nan ɔr kwagh a mi hen anterev mba nan ga; nan gba lun viɔy, tsɔ,
nan gema nan yem ken ɔmbangɔ mba nan hen or u tweregh, nan dza kaɔ un
er a va kɔr nan twer; shi nan tɔɔ ayange a mɔr kpaɔ nar kaɔ or u twe-
regh la. Tsɔ iyange i mɔron naa bunan la, or u tweregh la a va ayɔr
tugh; una va nyɔron tugh la je tsɔ a naa a chinge sha twer ɔron her.
tugh tugh la je; mɔr la yɔ, or u nan mir twer u kɔron la, nan na ilegh.
Or u tweregh u ɔron twer la, a tim twer a ~~nnnnnn~~ wa akuve a twer kpaɔ
chiɪ, una baɔn yɔ, or u nan mir twer u kɔron la nan va na un ikegh, a
yila nan nan va tile, a kɔr ilegh kira a kuma nan iyol a ɔngo a haɔ

awambe sha mtam kua sha akuve a tweregh la chif, a tondo ki ityo a
 aver dzwa u ki a kura sha nom mtam u horon ityo la, ki tsa her je;
 man ilegh kira yó, i bur tugh la je i naha ruam i chia kwagh ni kara
chif. Kper sev a aven yó, ityó i or la i a yaren asóron yó, i nase ne-
 ngen akuve a twer hen hunda a awambe sha mi man ityo ki ile sha mtam;
 i lan ve ishina, ve mase ka er: Atadi! Ka twer je or ne a mir man a
 yeren se yea? Tsó ve pine nan er, via ka kombo u kóron je u mir ka
 yea? nan ruman er: é, Tsó or u mirin twer la nan mough nan gba ve mpa
ityó na asóron, vea ka chif yó. Or u ken ityó i nan u nan ser twer
do do man ve ye kombo ma ka yó, a ka un shon u a mir twer la, a
 dza tsó igbohologh a va na or sóron twer u hen ityó la. Or sóron la a
 namba ilyóghogh kira a ver sha inlongo inlongo er ka ape uwe u u lu
kóron twer la u namba twer la. Tsó, we or la u mough u nyó hen iyou
 u duwe a inyaregh kpishi i va ver ka inya. Or sóron la a sr iyenge
akough sha inyaregh you kira vough ka a kough, inyaregh a yina kpa
 u shif u nyó u duwe a mi, dzan dzan u na inyaregh sha inlongo akough
 la chif: Wea ba yó, u namba chif ve. Wea namba nahan chif yó, shi u
 duwe a ikegh i wuan sha ón mba twerev chif. Ati a ón mba twerev yó, ka
 ihundugh man ikombo man vande. Wea duwen a ikegh sha ón mba twerev ka
 abara nahan chif yó, or u sóron we twer u hen ityó you la, a tsó iya-
 ngenev mbu ón mba twerev a va ver inya a wua, ikegh la a ka awambe sha
 mi chif. Iyangenev mbu ón mba twerev yó; ihundugh, iyangenev nav ka ahu
 a hurugh, man mbu ikombo yó, ka atse a tar, man mbu vande yó, ka ka
 i lu kpane ikon. Tsó nan na ikegh ka i gber i jiiir; a vian yó, i chia.
Iyor mba ve vande sóron twer chif ve ya; Ikur i Tiv igen yó, mba ka ver.
só twer ga je ka a só twer yó, ve gba yan tsó. A ya chif yó, ityó
 you i u ye kombo a ve la ve kura inyaregh ki ashen u namba ve la, ve
 kura inyaregh kira ve yem a mi ve dza kar sha ve mba ve ker twerev yó.
Twer kóron vese inyaregh je do ga? Or gen yó, or gen ka iyor a kó
 hen ityó i nan kpishi yó, nan namba nan na akundu ikundu ka je i kar
ka, or gen yó, ka nan gba jimin chif tsó nan na bua, ve dza te ve
 kar inyaregh.

Or sóron u ken ón mbangó u u dza yer un a va ser u la, una gen ye-
 men di u na un ikundu ka i mba ka ba twer kóron la. Nahan we ka u
 hingir or u tweregh, iyange or gen u hen ityó you nana gba kóron yó,
 uwe kpa u dza nan namba u sha ikundu. Mser ka u só or gen.

Ilyum.

Ka akombo a sɔron tar, Ngise tar a vihi yum, iyagh kpaɔ kɛa kɛa doɔn ga, nan inyar kpaɔ a wuan ga, kasev kpa vea naren ga yɔ, abatanen ve dzuwa hen ilyum chiɔ, ve ɔr kwagh er tar u doɔ, ve wua ivo, ve hɔɔ awambe sha ni. Ilyum jim yɔ, ngise i lu gɔgɔbiwen, i tim hen gbenda hen hargɔ u ikur igen a igen. Ka kwagh u ilyum la, aunge iyor nba kara dzough hen ilyum ga.

Dzua u tiv va pav yɔ, i mase dzuwan hen iwoyangesh, I kpa ka i tim hen hargɔ u ikur igen a igen vough er ~~ak~~ veren ilyum nalan. Man i yɔ, ka i tim sha ikon i aheranegh i hlar hen gbendaɔ i xka gbihɛ teras sha, iɔɔɔ iyor ve karen ekin, sha achi u or a lu a asorabo u nana dza vihi tar u ikur igen nan nana va nire har yɔ, iwoyangesh la, i wua nan je. Ka akombo a sɔron tar a mɔyase tsɔ ne.

Biamesh.

Biamesh lu a uipaven u tar: Ikasa i biam, un Ikɔron i biam, nan ~~Id~~ɔron biam.

Ikasen biam yɔ; Ka a kuma or ka ɔron biamesh yɔ, nan wande yɔɔɔ iyor ve unwa chiɔ, nba i lu ve ka ɔron biamesh chiɔ kpa ve kɔkol ayolɔ ve ker inyaragh ki vea ka namba biamesh yɔ. Mahan hen dzua la or u yɔɔɔ biamesh laɔ nan kpala ilyu nan wande hen ya u nna, ve nba ve lu ndɔnɔn sha kwagh u biam la chiɔ, iyange la ~~baɔn~~ yɔ, ve dzuwan ve va karen biamesh amo amo kpa; dzua la ~~chiɔ~~ anar a tsɔɔɔ hen ya u nan ga, sha ve nba kwagh u biam a gbe ve ishina jim la, vea lu dzenden sha kpa, mɔyev a kasev ve gbaɔ eren isar kara gben tsɔ. Tsɔ ayange a va agbɔ-gnom yɔ, or yɔɔɔ la nan mough a ikundu i mɔn nan dzakaɔ or u sɔron biamesh (ka or u nan ker biamesh cha cha nan tim ~~paɔr~~ biam kpaɔ la), nan dza kaɔ nan biamesh, er un yɔɔ biamesh yɔ, a va sɔr un. Orsɔron nan mough nan va.

Mkam u Biam.

Nana vagn yɔ, orsɔron la ~~ɔɔɔ~~ yila ivelwase i na; i a vagn yɔ, a kɔr ikegh a na or sɔron la. Or sɔron la nan ta i kor nan har ivelwase la ken ijime; tsɔ ivelwase la ~~ɔɔɔ~~ kuren a line a mirin mɔrom ka biamesh amo amo, i a va ~~baɔn~~ chiɔ, xka a kuman u dza mirin yɔ, i vande tsɔɔ

sam hen ikese i va ver. A va veren sam inya yó, orsóron la, nan dza uvegh nan tsóugh wansam chi/ nan ha/ shin nger, tsó nan na gbenda, ivekwase la i tsó i dza mir; i mirin amogh amo. Sha ayange la iyor mba ve lu kóron biamegh la chi/ ve mir, gwa u mase dzan er mba ivav mir biamegh vo.

A va kuman sha iyange i msórom ma me la, sha iyange la orsóron biamegh la a ha/ msórom hen itie a shi/ sògh akóv a iyaregh a jiidi a ha/ nune a ha/ mburem ma nyian; a na kwase ^{msórom} gadiya ma wan na u kwase, un kpa/ a mough a kwase man un a tsó ikundu a dza ka/ or / sóron la min, man a hire ye. Iyange i a va kuman i orsóron la nana va yó, shi or u yóon la a ha/ msórom man gbende u akóvough a dza keghen or u sóron la yó; i yila er ka ihar gbenda. Yó, orsóron la ka moughon nan, nana nyór la.

Maer.

Orsóron nana nyóron yó, i dza keer usu hen gbenda; a dza keer usu yó, mba kóron mbara chi/ ve va a ikegh man msórom man akóv ve dza a min ken gbenda, tsó orsóron la nan gba ~~ma~~ sóron. Orsóron nan ngohol itiegh la chi/ nan sògo, nan na mbayev ve agbagh, nan tóndo ahambe, man akpera, man ityough, nan chia kógh la, nan na mba ~~xxxxxxxxxxxx~~ kóron mbara segr segr; yó, hingir tugh ve. Tsó i va n/ór atekombo; a va/ ken atekombo yó, oryósh la a va gba dzege itie msó i yila er wana mba ve lu kóron biamegh la, chi/ ve va a ikegh imògo segr segr, a lu ibumeor je yó, nan gba van a mi sha ibune tsó, mba ve vande lun biam la ve yeron tsó er, inyam gba kper vo, man ve dza a akóv kua nune i kór hen jegenase. Man han ma or u nan lu kóron la nan va nyór a nongo u nan u kase nan u wa ató; gadiya ka shighe u bo je u saan a or la. Tsó orsóron nan gba mi sóron/ nan kór ikegh nan chia or u a lu kóron la, kwa taratar, man nan mase nan or ikegh nan kór sha ~~aga~~ ityough, orsóron la a tóndo i ityough i ha/ awambe sha itiegh ki msórough kira; ahambe man akper, man isha, nan chia nan wa or u i lu kóron un la. Tsó orsóron la, nan tsó msuram (ka ape ka i dza mase hónon u a wua isheror je la) nan tsó ishuragh nan kende shin itiegh ki msórough kira, nan ka/ er? We u i ker u la u dugh? Tsó wea lu or u ayomough yó, u vande lun a msuram ou ken dzwa shin ken uwe; tsó a gbihin er u dugh yó, u gema u dugh ki yough kira u

na, i gbihi dzan dzan, lwa taratar. Man wea lu a ayom ga yó, u dza a na ou ga, tsó a ~~ma~~ er u dugh yó, u ker shio; tsó iyor ve gba sen we ibumegh. Sev mbu a aven yó, iyor ve hembe hen ata kpugh ve duwe ayam gudu gudu er, "dzembe a ure", ka nor u gban je la. Or a taver ga yó, ka hen nor u gban la, je nan saɣ ye. Yó, se mbu maɣ mbu gbalegh. Yó, iyor ve gba vinen amar a biam. Ne mba i ker ne la chiɣ.

Mize u shin Hur.

Or u sɔron ne biamegh la, nan dza a ven shin hur. A dza shin la yó, han mó u i ker nan la, nan dza a ikegh. A dza ~~no~~ yó, orsɔron la nan tile, or u i lu kɔron nan la, nan kar nan tile, a ikegh. Tsó orsɔron la nan tsuwa ihó nan tɔndo ikegh la ityókpase, nan kende tiɣ u ken iyange duwen, tsó un u i lu kɔron un la, a kar ayam a ishɔa uwe, a gba yaren kwan kaɣ er: Aya u mar, aya u mar, m ya ike mke, m njokel kwase il, m ngbol kwase nyian, m mase kuren biamegh nyian, m dza hur vo! Yó, ivekwase i nan i lu goidyen nan vaɣ tan nan kpagh je, Nan va duwe kwan la sha tembe, nan chin a hire shin hur hen or u sɔron la; ngura a dza mase moron mɔrom ken dza, nan ta or u i ker un la, sha vanger, nan kaɣ er: Biam gagaga, tsune itiev tsune ya; nahan yó nan kure biameghwo. Tsó or u i ker nan la nan hire sha ya, nan dza sɔ iyol chiɣ, nan dugh akondo nan mahwa iyol, nan hembe iao nan duwe sha tembe, nan gba vinen biamegh kaɣ mba ve ker ga la apara. Nahan nan hingi orbiam je vo.

Poɣr (Poɣr Biam).

Ka wea kɔr biamegh, wea dza shin Hur je kpaɣ, wea lu a kɔr poor ga yó, u kɔr a kɔr di biamegh tsó; u ngɔ kure biamegh er u gema u sɔr or gen ga, saɣ u kɔr poor, ka un a lu ikuren i biam ye. Ngise yó, or u a ker poor nan toragbande ve lu vough. A wua inyam kpaɣ i na tor uwegh er: Ka uwegh ku taregh, Sha achi u tar la ngu sha uwegh ~~ku~~ ku tor, nahan a wua inyam a na un uwegh ga yó, tar la ua vihi je. Man i gema i na or u poor la liamen inyam la, sha achi u a lu or u sɔron poor era ikɔr i dio yó; gadiya poor ~~ama~~ ka akombo a ikɔr nahan a na un liamen ga yó, ikɔr a kara doɣ hen ityó ve ga je.

Nahan ngise a lu inyam i mba kpaɣ, or u kɔron poor a lu a kwar na sha mi kposo, toragbande a lu di a u na sha mi kposo je. Man ngise lo

Motierev yó, nan yar kwan er: Hez Itier shinyó. Ityó i rumun er: Shi poor, nan yar nahan kwa taratar. A eren nahan chiz yó, ityó you i he-mbe i yea; yó, u kór poor u be? nase shin maa ve. Mba maa poor hen tembe.

Mmaa la yó, mba hange ga, han ma or u ka nana fa maa kpa? u gba yilan nan tsó, han va maa u. Ikon i timin nan i kuvan ni nan teran u kenden yó, mba gberen ikon wue wue ga, ka mtselama nan mtsakonbo; ka i tim móm vough er wanuna u alev nahan, mmaa kpa? i maa di un nahan tsó. Man ka a maa chiz, ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ a va kuman sha u a nger un nan a er hwe sha ni kpa? yó, i kase wankwa, or u maan la nan eren ton ker tswen, nan dza kór inya shin uwagh, nan chón chón sha ure nan va nyó a mba, shi nan dza chón. Ma dzer eren nahan ayange ayange dzan dzan nan ker kuren ton u nan, u maan la; nan maa iyor sha ni nan iyó, nan bagu nan mbranyan a ubegho. Dzun u nana maan la, ayange nan ya iyuwe igen ga, sa? inyam. (Ka nahan nan ngise or a ya iyuwe igen ga sa? inyam yó; Tiv ve ka? er: Via ye inyam inyam er maa poor ye). Iyange i nana kure poor ma la, nan sagh kwa la kara, iyor ve yar ve gba va kenger aka? a i maa sha ni la, iyor ve kenger ve wuese, ve ka? er: Tsoy chiz u a maa poor la, humba mbu, nan maa aka? la sha utso je. Un u i yer un maa la, yó, i na un ma kwagh ka ga, ichin igen i lu ikundu i mba tsó. Sha maan la, ka i tim móm m taratar, anom a ilange a kuvan a ni kpa? a lu di a taratar, nan ka waa chia iyor mba u va waa yua yó, u kywa sha anom a ilange a tar tsó.

Ikar mbi koton sha poor.

Ka or a maan di una poor chiz tsó, nan gba ndangh sha u i na nan ikav mbi poor nana koso ker je. Hen shighe la iyor ve kpa? hen ityó i or u nan ker poor la yó, iyor ve ka? er: Via ngu waa iyor nan sha ikav moi poor er i na un. Iyor ve kpe iku i gwendagh ató kposo kpose, or gen iyó i waa nan, kpa? iyor ve ka? er: Via waa na sha poor ve; or gen a dza waa nan ken toho kpa?, iyor ve ka? er: Via shi waa na sha poor ve, or a sa? nger kpa? i ka? er: Via shi waa na sha poor ve he! ka a dza waa or sha utia kpa?, shin na or nana dza gba sha kon nana kpe kpa?, ityough a napde or nana kpe kpa?; ka di sha poor tsó iyor ve lu kpen ye. A lu nyi ityó kwagh ia er or hen dzum la nana kpe, a lu di ku u gwendagh tsó yó, iyor ve kara lu a na ityóka? igen i bron ga, sa? di u

kañ tsó er: Via wua na sha ikav mbi poor er, una ngohol ~~ixk~~ ikav una sór poor yó, tar ve u mbaivav u do.

Iyor mba a kpeñ nahan yó, i va na u ikav mbi poor. Ikav mbi poor yó, ka: Itjough ki Ayu nan ki ter tamen nan Ihóbian. Tertamen yó, ka or u nan lu kór biamegh cha cha nan kua poor, nan gema nan sóron biamegh hen ityó i nan la, chí, shi nan kór akobo kpishi nan lu tsav ngegh nan hamba hen ityó i nan la chí, man nan fa kwagh kpa, ityó i nan chí ve chian nan. Nana ka a wanye u hen ityó i nan er: U kpe nyian, wanye la nan kpe la, ka inja or i i veren itjough ki nan sha poor i yer er: Itjough ki tertamen la. Andza a iyor a nahan la, ngeñ ken Tiv yum ga.

Ikur i Tiv igen yó, i koson itjough ki wanikpan ga yó, swam. Sha achi u biamegh ku sóron ku andza kposo kposo ken Tiv. Ikur igen ka i sóron sha itjough ki Ayu, igen i sóron sha ki wanikpan igen i sóron sha ki swam. Nahan nan na ikur ka i koso di itjough ki ve sór mi je.

Ka ikur Tiv móm móm i sar biamegh sha itjough ki orough ki ter tamen la ga. Ka ve sór sha mbi ve koson mbi la tsesh. Man kwagh u poor a te hindi min yum je yó, ka itjough ki ter tamen ki ka i koso sha mi la, ka ki je iyor ve dzough a iku sha mi yum ye. Poor ugen ka i koso itjough ki ter tamen sha mi i móm tsó, man ugen yó, ve koso mbi lu inágo je, sha iyor mba hamba hen ityó er andza la nahan, tsesh.

Or u nahan shin Poor.

Ka or a man poor nana yór chí, nana koso éyav shi mi chí, nana be yó, nan hingir itjough ki orough hen ityó i nan ve. Nan gema dzenden sóron biamegh. Iyange nana kpe yó, i koso itjough ki nan sha poor.

Er poor a lu jege kwagh nahan, iyor mba dzough a iku sha mi kpishi ken Tiv; ityó kwagh i orgen ka nan wua iyol i nan sha poor yó, ka i ne: Ka or a kóron biamegh, nana geman dzenden (yaren) biamegh wué vue tan ihagh a kov u nan yó, nan mgbóghom a ku vo. Iyange igen na or u sha kov u nan a dza ka a nan er: Mo via u via, m ngu kwagh u numben a mi ga, u kór anyam uwegh shin tsa tsó, u gbe numben a mi tsó wer ka ijev a? Yó me ka u ase, mo m kór biamegh cha cha m ~~ixk~~ hpa ave sha poor je, m kuve itjough ki ter tamen. (Inja na yó, er: Un ngu nónon u kóron poor, dzan dzan i rumun un, un nenge shin poor un bende ave sha itjough

ki Ter tamen kpaɗ). Tsɔ́ ngura una ɔ́ron nahan kwagh na la a unghan yɔ́, a hire hen ityɔ́ na, a gba va nɔ́ngon u un kpa una nenge shin poor.

2/ Tsɔ́ un kpaɗ una taver hen ityɔ́ na yum yɔ́, a dza hen or u poor la, nan tese un poor shi mi a nenge, una nengen yɔ́, or u poor la a kaɗ er: Or nengen shin poor gbilin ga; man a va nenge nahan yɔ́, ¹ na un or una wua a haɗ awambe sha uika. Tsɔ́ ngura a dzuwan a or u nan wuan ga yɔ́, or u poor la a wua un. Iyor ve mase ɔ́ron er: Via kumbur gege tser a ku vo. (Ka nahan man Tiv ka ve ɔ́rinja kwagh er: U ya gege u ya ki ² ve, la). Man una nengen nahan tsɔ́, una na maɗ wan na shin na wanmbian na, a wua a haɗ awambe sha uika yɔ́, beɗ je ve, a lu her uma doɗ doɗ, a dzen-den a ɔ́ron er: Un hamba mba kov na chil, un nenge shin una poor, un kuve ityough ki ter tamen. Iyor ve gba wuese nan, kaɗn er: Via u via gande je ve; sha kov na ne yɔ́, ma or kara kuma sha a na ga, una kaɗ er una kɔ́r poor je kpaɗ ma kwagh u tagher un ma a lu ga, ikegh kpaɗ ban un ga. (Ikegh la yɔ́, ka iyor mba wuan je la.) Tsɔ́ mba kov u nan vea unghan nahan yɔ́, ve kpa ve gba nɔ́ngon u ve di kpa ma ve nenge shin poor, ma ve kuv ityough ki Ter tamen, iyor na ve wuese ve je. Sha kwagh la nahan tsɔ́, iku i ngeɗ hen ikur iyor la je. Ka atɔ́ a ikaɗ a iyor ve dzough a iku sha min nan i kaɗn er: Mba ³ iyor sha poor yum la.

Or u yan tor, man shin kɔ́ron poor.

Er poor a lu kposo, tor a lu kposo nahan kpaɗ, shighe gen u dzuwa a or gen ken Tiv u nan ye tor man shi nan ker poor kpaɗ. Er ka i hiɗ man i lu nahan yɔ́, ngise Tiv nagan tamenor tor ga, i lu wanye nan mbatamen ve na nan tor ye, (Er se nenge sha kwagh u toragbande nahan). Tsɔ́ a na wanye tor man nana lu uma dzan dzan, mbatamen vea va kpe hen ityɔ́ i nan kara cha cha, or tamen u nan ker poor la kpaɗ nana kpe, a masen shin nan tswen, nana duwen tamen yɔ́, iyor ve kaɗ er: Nana kohol akaɗ chil nana lu a mi, sha achi u or u sɔ́ron poor kara ngu ga, nahan ikɔ́r vihi yum. Nahan tor la a gema a shi a kɔ́r poor a lu a mi, shi a lu a tor na kpaɗ. Ka sha gbenda la tsaghɗa man u dzuwa a or ⁴ u yan tor man shi kɔ́ron poor kpaɗ ken ⁵ Tiv ye. Man ka nana ya nahan kpa ma wanye u taver a va duwe hen wongo u or poor la yɔ́, tor la a gema a poor la a na nan. Man ma or u injɗ nana duwe ter ga dzan dzan yɔ́, tor la a va kpe a akaɗ a har chil; tor man poor yɔ́, tor la ka u a fa ityɔ́ veren ityough

nagh sha una poor. Iyange igen iyor ve duwe sha akaɗ a nan la chil, hen ityɗ i nan, or gen nan duwe sha poor, or gen nan duwe sha tor; tsɗ tar ve u hire u doɗ. Iyor ve gba ember kaɗa er: Ugive tar wase lu inya, ahegen u hingir sha ave a iyor vo.

Poor kpaɗ Tiv dzuwa a mi a Biamegh imɔngo sha Uge man ken Udam, er ve lu ve dzuwa di a tor hen Uke nahan.

Ka ape kwagh u Poor a lu ne.

Swende.

Swende yɗ, mkɔr na ka hough, ngu dughun kwase iyav sha hough. Swende ngu atɗ a har: Swende ndor man swende ombor. Aluer a wua or sha ku ishɔm man kwase a aver awambe kpaɗ nan pev mi je ve; a wua ishɔm iwa, kwase a nenge kpaɗ.

Mɔr u swende ^dor yɗ, ka kpev man nomikegh, iyangenev nav kpaɗ ka sha sumegh ku Ure shin Gagambe kpaɗ. Swende ombor yɗ, ka u kɔr or nan gba hough ombor; u yɗ, ka kpan u Ityusha ngu a sɔron u ye, u di kpaɗ mɔr u u yɗ, ka di sha kpev man ikegh, wan ser swende ombor ga.

Ahina.

Ahina yɗ, mkɔr u a ka u maren ŋov u har ichin i mɔm. Ka kwase a maren ahina yɗ, nan pev mi; i sɔr nan sha wankon u aheranegh nan ikegh i hiar man ahye a ken ave a har, i sɔr, iyangenev nav yɗ, ka wankon la je.

Swange.

Ka u nyian or iyol tongo tongo nan xxx kehe, man nan hingir iche sha ityɔ heenaa. Mɔr na yɗ, ka sha kpev man kpagh man ikegh; iyangenev mbu swange yɗ, ka akough a uwua a nyian.

Iche.

Igbe yɗ aluer ia kɔr u yɗ, u/nyia awambe, man kwagh a er u yɗ, awambe a duwe kpishi. Igbe ngi atɗ a har: Igbe i tyamen, man wan igbe anange. Mɔr u Igbe i tyamen yɗ, ka ikegh i nyiɗa i kiriki gema ka ikegh i hiar. Iyangenev mbu i yɗ, ka u irish ichol atsur, u yangen kwagh; man ka waa kɔr a kɔr i yɗ, u yange ichenge kpaɗ kwagh ga. U kɔr ga man u yange ichenge yɗ, ia gema a kɔr u je.

Ikungu.

Ikungugh ki gban yó, ka kía kór or yó, nan chian nan gbañ, sha usu kpa ki ta nan, man a lu shin ager kpañ ki ta nan, dzan dzan iyange igen yó, kía dza tañ nan hen ape or lu ga, a lu shin ager yó, nan kpe je. Meór u ki yó, ka di ikegh i móm tsó. Iyangenev nav yó, ka i tóó gwar ichol i tóó wuñou; i dzer gwar ichol la sha wuñou, tsó i yange sha kwagh.

Iwa.

Iwa yó, meór u Iwa ka i thorough or iyol, nan Añdo a gba nan hen sulo, man ka i nyóñ or iwenge; man i yange nan mar. Iwa ka jage kombo je. Iyangenev nav yó, ka dza u swerwa nan ambi a iwagh.

Dóór.

Dóór yó, ka a kór or nan kas yaven a kwase shio. Meór na yó, ka i lu sha ikegh i móm tsó, shi i tirigh or la iwenge, man na pwa tsó nan hi-ngir doó doó.

Wanañdo.

Wanañdo yó, ka wanañbian u Iwa, kpa un a humba taver; man un ka ako-mbo a Tiv ve izough a min hen Ugenyi yó. Ka una kór or yó, a sough nan ya cha cha sha ahumbe; man iyagh yough ken itiev kpañ ahumbe a sombo cha cha. Meór na ka ikegh i móm. Iyangenev nav yó, ka iwen i i yer era. Ijembeañdo la.

Atsewa.

Atsewa yó, ka a kór or a vihi nan ikór, man ashe a kór nan kpañ, a nyór sha mi; ikegh i nian kpa i kande i kpe. Sule u nan kpañ u doó ga. Meór na yó, ka ikegh i hiar.

Lough.

Lough yó, ka añdo kwase mar; meór na yó, ka i tóó wantsuwa nan ik ikóór, i kór ikegh i hiar i wua i móm ken wantsuwa, i móm di ken ikóór. Tsó i tóó ikegh la i jiir chíí, i chia i wa kwase la; nomoor kpa ka nan sór. A sóron chíí yó, i tóó ikóór la i wa shin wantsuwa la, i ver

shin ató a gambe u kwase a yav sha mi a nom na la.

Ikóór.

Ikóór yó, ka ia kór kwase yó, nan dzagn awambe ga, wan ichin igen yó, nan mar giígh tsó nan tile; a dza kpehe ishor ia kóron i yó, kwase la, nan dza ngohol ikegh hen or u ngise vande eren nan hen ya la; nana á vagn a mi yó, ngókwase a tóó ikóór a har nan sha iker er un sagh nan ikóór je ve. Tsó nan yem a ngóikegh la. Iyangenev mbu ikóór yó, ngókwase ka nan kohol aféde a ikóór nan temba nan ver sha kwagh.

Indieresh.

Indieresh yó, ka kia kór kwase yó, nana wa iyav kpaá mbu tav ga, mbu gba soghon tsó; mbu dzer eren a nan nahan ghem je. A va fagn yó, i kór ikegh i pón kara chíí, shi itx i tirigh nan iwenge. Tsó i bep nan wa iyav kpaá mbu kara vihi ga.

Atsenge.

Atsenge yó, ka a kór wanye nan taver ga, nan gba lun verver ghem, nan heen iche sha ityou kpaá. A va fagn yó, i sór; msór u a yó, ka i maa inya adzen a taratar hen kungur hen hunda vegher u ken uwegh ku iyanegh; i hure wanikaver i penda sha ma mi, i shi i hembe atsenge i penda sha mi chíí; tsó msór u a yó, i wua ikegh i hiar, i haá awambe sha mi, ka chíí la. I gba kpen wanye la iyol tsó.

Ikombo.

Ikombo yó, i kpaá ia kór or yó, i nyian nan iyol, nan heen iche, man a lu u sha ikum yó, nan pav kwever sha ityou. Msór u i yó, ka i kór ihieyyou i gber i ivav ma ape ga, i gba lun di her jimin nahan tsó, i temba i anar shin ityó i dza duwe sha dzwa, i an her nulóó nahan tsó i uma. I a uman yó, kuma sóron ikombo mi vè; iyange i sóron la, i kór nom-ikegh, i dza ta aste shin gbenda, i naha ruam, i wua nomikegh la, i jiiir i chia, a bəgn yó, i penda wanichenge sha atse, una tsəgn yó, i tóó ihiev la i penda sha mi; i uma i oso, yó, i tóó i wua i haá mkurem ma ate, i dza shighe wanye u ikombo i ker nan la iyol; tsó nan taver. Ikombo ka wan u ma twer.

Agashi.

Un yó, ka a tóndo or ahenga, man a gba or iwan wue wue, a uma nan iker kpaɔ; hough a tema nan hen vanger gben je, nan kara taver ga, a kusu yemen a nan u dza wuan je. A va faɔn yó, i sór.

Wayo.

Un ka akombo a Ugenyi; ka ape Tiv lu dzuwa a min la. Ka una ~~ka~~ kór or yó, a pev nan hengegh, ku duwen ihyelegh gben, man a pev nan vanger, gadiya ikogso; a pev wanhuram fiɔ fiɔ nahan, mayange ihyelegh ku baɔn ga.

Msór na yó, ka una ^{pev} or iyol yum yó, man a óón nan yó, kuma ember vo; member la yó, or u nan ker, nan ser la, nan dza dzór ika i umanatumba man i ityembegh, nan kohol nan kange. Tsó uwe or u i lu sóron we la, u dza va a ikegh i hiar, orsóron la nan kór ikegh nan wua, nan haɔ awambe sha ika la; nan choón ingur nan er sha min, nan gema a er u sha uwe. A baɔn yó, mbayev ve tóó ikegh la ve gber i ve jiir, a vian yó, ka chian je la; a chian yó, i ór agba. Agbar a lu a tar man a taɔn móm. Man wea ember chiɔ wea kaɔ wer i na u iyangenev nav uwe kpaɔ u yangen yó, u na ɔkpakem móm, i wa u iyangenev sha ikev, iyangenev yó, ka ika i umanatumba shon la tsó.

Megh.

Megh ka ku a kór u yó, wea dzendan inyam kpaɔ, u gba dza sombon tsó, a lu ortamen yó, nana duwe a duwe ken akóngo kpa nan sombo. Mser na yó, ka i tume ihira i sen agbaɔ a har. Aluer u nyóór or hen ate wea nenge a ihira sha kov a dzer yó, ka iyangenev mbu meghev je la. Ka i sór i wua ikegh i móm. Man i nambe agbar a har man aɔtaɔn móm.

Imbuwa.

Imbuwa yó, ka ia kór u yó, i ngeregh we ken kuhe je; uwegh ough kpaɔ wea kór kwagh, u sase tuhwan, hen inyom la chiɔ u er kwagh je ga. Wea dza kpehe ishor ia kóron i yó, u va sór. Msór u i yó, uwe u i ker u la, u dza hen or u nan lu min la; u dza na nan nambe taɔy, kpa u na sha uwe ga, u gbihi hen inya, nan tóó nan kuna u iyol nan ta achia a sha akaɔ a imbuwa la chiɔ. Tsó, shi nan shighe u ichigh, ichigh nagh yó, ka kunguraku.